

Is segregatie te bestrijden?

**Een studie over de effecten van het Actieplan Krachtwijken op
segregatie in de wijken Hatert en Malburgen**

Is segregatie te bestrijden?

Een studie over de effecten van het Actieplan Krachtwijken op
segregatie in de wijken Hatert en Malburgen

Jelle Blom

Bachelorthesis Sociale Geografie, Planologie en Milieu
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen
Studentnummer: 0608432
Begeleider: Drs. J.M. van de Walle

I. Voorwoord

Als Bachelor student Sociale Geografie, Planologie en Milieu aan de Radboud Universiteit Nijmegen is de omgeving mijn onderwerp. In deze omgeving spelen zowel zichtbare als onzichtbare processen een belangrijke rol en deze processen veranderen de manier waarop mensen tegen de omgeving aankijken. Deze bachelorthesis gaat over het Krachtwijkenbeleid dat in het leven is geroepen door voormalig minister Vogelaar. Dit beleid is een voorbeeld van hoe fysieke (zichtbare) en maatschappelijke (veelal onzichtbare) problemen en maatregelen elkaar ondersteunen. Het ingrijpen in de ruimtelijke omgeving heeft als doelstelling om die problemen te verhelpen. Dit lijkt echter niet altijd te werken. Het onderwerp Krachtwijken of Aandachtswijken is en blijft in de komende jaren een fascinerend onderwerp omdat nu en in de komende periode zichtbaar zal worden welke effecten de maatregelen hebben gehad. In deze thesis staat segregatie centraal, een onzichtbaar proces met duidelijk zichtbare gevolgen. Is dit te bestrijden met fysieke maatregelen (in combinatie met maatschappelijke maatregelen)? Dit is het punt waar sociaalgeografische processen als segregatie en planologische beleidsvoering elkaar treffen, dat is slechts één reden waarom dit onderwerp mij fascineert.

In de periode van februari 2013 tot juni 2013 heb ik gewerkt aan deze thesis om daarmee, met enige vertraging, mijn bachelor af te ronden. Nu dit proces ten einde is wil ik een aantal mensen bedanken die mij hebben geholpen om dit proces succesvol af te ronden. Allereerst wil ik mijn begeleider en adviseur Drs. Jackie van de Walle bedanken voor de steun en het meedenken dat zij heeft getoond tijdens het schrijven van deze scriptie en bovenal de kritische blik waarmee zij elke stap heeft bewaakt. Daarnaast wil ik mijn ouders bedanken die altijd te bereiken waren om onderdelen te lezen, verbeteringen te suggereren en mij te motiveren. Bovendien wil ik Daisy van de Heuvel bedanken voor haar steun en het luisterend oor. Op inhoudelijk vlak wil ik de wijkmanagers/wijkregisseurs van Hatert en Malburgen, Ed van Dael en Tiny Wouters, bedanken voor de berg van informatie en het enthousiasme waarmee beiden mij ontvangen hebben tijdens de interviews. Als laatste wil ik Boudewijn Wijnacker Ma MSc bedanken voor zijn interesse, motivatie en bovenal de prachtige foto's die in deze thesis zijn te vinden. Zonder al deze mensen was het niet gelukt om deze thesis te schrijven. Dan rest mij nu niets dan de lezer veel plezier te wensen bij het lezen van deze thesis en het ontdekken van de mogelijkheden en de valkuilen in het bestrijden van segregatie in aandachtswijken.

Jelle Blom

Nijmegen, juni 2013

II. Samenvatting

Segregatie is een moeilijk te begrijpen begrip. In principe is segregatie de scheiding van bevolkingsgroepen. Dit hoeft niet per definitie een fysieke scheiding te zijn; in praktijk is deze scheiding vaak beter te zien in de geringe overlap in mobiliteitszones en het geringe contact tussen de mensen aan de verschillende uiteinden van het spectrum. Segregatie kan vele andere problemen veroorzaken. Zo is er in gesegregeerde woonbuurten vaak sprake van verschillende sociale problemen zoals bijvoorbeeld werkloosheid, een laag opleidingsniveau en hoge criminaliteit. Segregatie is dus weldegelijk een probleem. Segregatie kan in vele categorieën geanalyseerd worden. In dit onderzoek is segregatie op een aantal aspecten onderzocht, te weten: inkomenssegregatie en etnische segregatie (ook wel segregatie naar herkomstgroepering).

In 2007 ging het Krachtwijkenbeleid van start onder toenmalig minister Vogelaar. Dit beleid is er op gericht om 40 krachtwijken in Nederland aan te pakken. Er zijn sindsdien evaluaties gedaan om de effecten en de effectiviteit van deze maatregelen te meten. Hier is echter het probleem segregatie niet of nauwelijks in meegenomen. In dit onderzoek worden de effecten van de maatregelen (ten aanzien van het Krachtwijkenbeleid) op dit vlak geanalyseerd in twee casussen die onderdeel zijn van de 40 Krachtwijken van Vogelaar, Hatert in Nijmegen en Malburgen in Arnhem. De hoofdvraag van in dit onderzoek is: *Welke effecten hebben de maatregelen, genomen in het kader van het 'Actieplan Krachtwijken, in de wijken Hatert en Malburgen op de inkomenssegregatie en de segregatie naar etniciteit?*

In Malburgen hebben de verschillende maatregelen die genomen zijn in het kader van dit Krachtwijkenbeleid, die in deze thesis besproken worden, een duidelijk effect gehad op de inkomenssegregatie in de wijk. De afnemende inkomenssegregatie is voornamelijk een effect van een beleid dat niet slechts gericht is op het aantrekken van nieuwe bewoners uit een hoge inkomenscategorie, maar ook op het sociaaleconomisch vooruit helpen van de huidige bewoners. De combinatie van deze twee maatregelen heeft in Malburgen zeer positieve effecten opgeleverd met betrekking tot de inkomenssegregatie. De etnische segregatie in Malburgen is ook verbeterd tussen 2007 en 2012. In 2012 is het percentage niet-westerse allochtonen afgenomen van 12% naar 9% van de bevolking. Ook op dit vlak zijn er dus duidelijke effecten zichtbaar. Hier moet wel bij vermeld worden dat deze cijfers gelden voor de wijk als geheel en dat binnen Malburgen nog altijd grote verschillen bestaan per straat of buurt.

Hatert toont, in tegenstelling tot Malburgen, geen verandering als het gaat over de bevolkingsopbouw. Er zijn geen significantie veranderingen zichtbaar met betrekking tot etnische segregatie. Het percentage niet-westerse allochtonen ligt met 37% van de bevolking nog altijd veel

hoger dan het Nijmeegse gemiddelde van 25%. Dit blijkt ook duidelijk uit het feit dat er in Hatert een 'zwarte' en een 'witte' school is. Ondanks dat het vervolg beleid uit Hatert 2.0 hier verandering in wil aanbrengen blijft het tot op dit moment een groot probleem. Ook op het gebied van inkomenssegregatie zijn er voor Hatert geen significante veranderingen zichtbaar. Er mag dus gesteld worden dat de maatregelen die in Hatert genomen zijn geen effect hebben gehad op beide vormen van segregatie die in deze thesis onderzocht zijn.

Het is belangrijk om segregatie aan te pakken omdat in gesegregeerde woonwijken vaak andere problemen de aandacht trekken, terwijl segregatie juist het onderliggende probleem is. Het huidige beleid dat gericht is om de integratie van niet-westerse allochtonen te vergemakkelijken is niet per definitie geschikt om etnische segregatie aan te pakken. Hetzelfde geldt voor inkomenssegregatie. In het vervolg zal het beleid meer moeten bewerkstelligen dan 'slechts' het plaatsen van nieuwe woningen die er op gericht zijn om hogere inkomensgroepen aan te trekken. Het is juist zaak om de huidige bewoners een sociaaleconomische impuls te geven om zo inkomenssegregatie aan te pakken. Deze aanpak heeft in Malburgen tot goede resultaten geleidt.

III. Inhoudsopgave

I. Voorwoord	2
II. Samenvatting	3
III. Inhoudsopgave	5
1. Inleiding	7
1.1 Beleid: van Aandachtswijk naar Krachtwijk	7
1.2 Wat is segregatie?	9
1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	11
1.4 Doelstelling	13
1.5 Vraagstelling	13
1.5.1 Hoofdvraag	14
1.5.2 Deelvragen	14
1.5.3 Verantwoording vraagstelling	14
2. Theorie	16
2.1 Theorie achter het beleid	16
2.2 Segregatie	17
2.2.1 Oorzaken van segregatie	19
2.2.2 Wooncarrière en levensloop-benadering	20
2.3 Het meten van segregatie	21
2.4 Conceptueel model	23
3. Methodologie	25
3.1 Onderzoeksstrategie	25
3.2 Onderzoeksmateriaal	26
4. Hatert en Malburgen in het kort	29
4.1 Verantwoording Casussen	29
4.2 Hatert (Gemeente Nijmegen)	30
4.3 Malburgen (Gemeente Arnhem)	33
5. Problemen in de wijken	35
5.1 De problemen van Hatert	35
5.1.1 Bevolkingssamenstelling in Hatert	35
5.1.2 Woningvoorraad in Hatert	38
5.1.3 Sociale problemen in Hatert	39
5.2 De problemen van Malburgen	39
5.2.1 Bevolkingsopbouw Malburgen	39
5.2.2 Woningvoorraad Malburgen	42
5.2.3 Sociale problemen	43

6. De acties in het Actieplan	44
6.1 De maatregelen in Hatert	44
6.1.1 Hatert Jong	45
6.1.2 Hatert Thuis	47
6.1.3 Hatert Werkt	47
6.1.4 Hatert Ontmoet	49
6.1.5 Dwarssporen Integratie & Veiligheid	50
6.1.6 Fysieke ingrepen en de toekomst	51
6.2 De maatregelen in Malburgen	52
6.2.1 Wonen in Malburgen	53
6.2.2 Werken in Malburgen	55
6.2.3 Leren, Opgroeien en Integratie	56
6.2.4 Sport, Cultuur en Recreatie	57
6.2.5 Veiligheid en Achter-de-voordeur-problematiek	58
7. Resultaten	60
7.1 Resultaten in Hatert	60
7.1.1 Veranderingen in de woningvoorraad van Hatert	61
7.1.2 De opleidingsproblemen in Hatert	63
7.1.3 De werkloosheidsproblemen van Hatert	64
7.1.4 Verbetering qua veiligheid in Hatert	64
7.1.5 Leefbaarheidsscore van Hatert	65
7.1.6 Segregatie in Hatert	66
7.2 Resultaten in Malburgen	67
7.2.1 Vroegtijdig schoolverlaters in Malburgen	68
7.2.2 Ontwikkelingen op de Malburgse arbeidsmarkt	69
7.2.3 Veiligheid en burgerparticipatie in Malburgen	70
7.2.4 Segregatie in Malburgen	72
8. Conclusies en aanbevelingen	74
Literatuurlijst	78
Bijlagen	81
Bijlage 1: Samenvatting van de interviews en de gehanteerde vragenlijsten	
1.1. Samenvatting Interview mevrouw Wouters (Wijkregisseur Malburgen)	82
1.2. Vragenlijst Interview Wijkregisseur Wouters (Malburgen)	84
1.3. Samenvatting interview meneer van Dael (Wijkmanager Hatert)	85
1.4. Vragenlijst interview Wijkmanager van Dael (Hatert)	87
Bijlage 2: Overzicht projecten 'Hatert onder de pannen'	90
Bijlage 3: Overzicht Maatregelen Malburgen in de categorie 'Wonen'	91
Bijlage 4: Overzicht van de veranderingen in 2012 in Malburgen	93
Bijlage 5: Overzicht van de veranderingen in Hatert binnen het thema 'Werken'	94
Bijlage 6: Kaart: ligging van Hatert binnen Nijmegen	95
Bijlage 7: Indicatoren Wonen en Leefbaarheid van Arnhemse aandachtswijken	96
Bijlage 8: Doelstellingen voor Hatert Thuis	97
Bijlage 9: Audio-bestanden interviews	98

1. Inleiding

Deze bachelorthesis beschrijft een onderzoek naar het effect van de ingrepen in het kader van het landelijke beleid 'Actieplan Krachtwijken' op de segregatie in de wijken Hatert (Nijmegen) en Malburgen (Arnhem) in de periode van 2007 tot 2012. In dit eerste hoofdstuk wordt eerst de aanleiding voor deze thesis beschreven en de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek (paragraaf 1.3). Hieruit worden in paragraaf 1.4 en 1.5 de doelstelling en vraagstelling afgeleid.

Voormalig minister Vogelaar, van Wonen, Wijken en Integratie (WWI), heeft in 2007 het 'Actieplan Krachtwijken: Van Aandachtswijk naar Krachtwijk' voorgelegd aan de Tweede Kamer. Dit Actieplan Krachtwijken was de eerste stap richting een vernieuwde wijkaanpak, gericht op het wegwerken van sociale ongelijkheden en achterstanden. Zo probeert het Actieplan de leefbaarheid in deze wijken te verbeteren. Dit heeft geleid tot grote veranderingen in het sociaal-, ruimtelijk- en huisvestingsbeleid. Het ministerie van WWI heeft 40 wijken aangewezen als aandachtswijk (CBS/CvB, 2010, p.4). Het beleid komt er kortgezegd op neer dat de (effecten van) segregatie door een combinatie van fysieke- en maatschappelijke ingrepen kan worden tegen gegaan. Zo wil het ministerie bereiken dat de 40 'aandachtswijken' 'krachtwijken' worden waar het fijn wonen, werken en leren is. De invoering van dit beleid is de aanleiding geweest voor dit onderzoek. De vraag is welk effect de ingrepen in het 'Actieplan Krachtwijken' hebben op segregatie?

In dit beleid zitten twee veronderstellingen: Als eerste dat segregatie de oorzaak is van de sociale- en maatschappelijke problemen (en dus een negatieve invloed heeft op de samenleving). De tweede veronderstelling is dat fysieke ingrepen (gecombineerd met maatschappelijk ingrepen) sociale problemen effectief kunnen verhelpen. Deze tweede veronderstelling of gedachtegang zal in dit onderzoek dienen als basistheorie. Over beide veronderstellingen zijn in de literatuur veel discussies gevoerd. Deze discussies gaan onder andere over de keuze voor de 40 'aandachtswijken' en de daarbij gehanteerde selectiecriteria, over de effecten van segregatie en of segregatie slecht is voor de samenleving en over de effectiviteit van het gekozen beleid. In deze inleiding zijn deze discussies uiteen gezet.

1.1. Beleid: van Aandachtswijken naar Krachtwijken

De wijken die in eerste instantie beroemd werden als 'Vogelaarwijken' heten tegenwoordig 'Aandachtswijken'. In eerste instantie werden deze wijken ook nog beschreven als 'probleemwijken'. Zowel bewoners als beleidsbepalers vonden dit echter een te negatieve bijklank hebben; vandaar dat deze wijken nu 'aandachtswijken' hetten. Ooit hoopt het ministerie van WWI dat deze wijken

allemaal veranderen in 'Krachtwijken'. Al deze termen zijn aanduidingen voor wijken waarin sociale problemen zich manifesteren in verschillende vormen, zoals bijvoorbeeld een laag veiligheidsgevoel, hoge schooluitval, hoge werkeloosheid en slechte integratie. Er zijn veel wijken met dergelijke problemen, veel meer dan de 'beroemde' 40 Vogelaarwijken, en ze vertegenwoordigen dus een aanzienlijk deel van de bebouwde omgeving. Deze wijken worden vaak gezien als 'minderwaardig' en 'onveilig' (VROM/WWI, 2007). Voormalig minister Vogelaar heeft de grondslag gelegd voor een plan dat al (gedeeltelijk) in uitvoering is om de situatie in deze wijken te verbeteren, om de bewoners meer te betrekken bij de rest van de maatschappij. De sociale problemen in de casussen en de rol van segregatie daarin worden besproken in de beantwoording van de eerste deelvraag.

Kort samengevat wil het Actieplan Krachtwijken van de 40 aangewezen aandachtswijken 'krachtwijken' maken waarin het prettig wonen, werken en leren is. Het Actieplan begint met een duidelijke probleemstelling: *"In 40 wijken in 18 Nederlandse gemeenten blijft de kwaliteit van de leefomgeving door een cumulatie van problemen flink achter bij die van andere wijken in de stad."* (VROM/WWI, 2007, p.3). Om deze problemen in kaart te brengen nam het toenmalige kabinet een 'tour' langs 40 probleemwijken. De resultaten zijn opgenomen in het Actieplan. Tussen een groot aantal betrekkelijk algemene opmerkingen als *"er is veel energie bij bestuurders, burgers en lokale partijen om er samen de schouders onder te zetten"* (VROM/WWI, 2007, p.5). en *"wijkagenten vervullen een zeer positieve rol in verschillende wijken"* (VROM/WWI, 2007, p.7). staan een aantal concrete problemen, bijvoorbeeld het hoge aantal voortijdige schoolverlaters en de relatief hoge werkeloosheid. Er zijn volgens het Actieplan Krachtwijken grote problemen en de oplossingen liggen niet voor de hand; een Actieplan was daarom nodig. De problemen zijn globaal in te delen in vijf thema's: Wonen, Werken, Leren & opgroeien, Integreren en Veiligheid. De focus van het Actieplan Krachtwijken ligt op integreren waar VROM/WWI (2007, p.4) ook onder verstaan: *"de kwaliteit van het samen wonen en leven ... (en) het terugbrengen van sociaal cement in de wijk"*.

In vijf verschillende thema's (wonen, werken, leren & opgroeien, integreren en veiligheid) heeft het toenmalige kabinet een aantal belangrijke punten naar voren geschoven en aanbevelingen gedaan. Binnen het thema 'wonen' wil het kabinet het mogelijk maken om wooncarrières te maken en dat er voldoende betaalbare huisvesting is. Het is van belang om een gevarieerde woningvoorraad te hebben. Ook wil het beleid de 'maatschappelijke participatie' verhogen. In het thema 'werken' wordt een verhoogde arbeidsparticipatie en de mogelijkheden tot ondernemerschap als belangrijkste punten aangedragen. Voor 'leren en opgroeien' wil het kabinet het aantal schoolverlaters verlagen, meer sport en cultuur op school, meer maatschappelijke stages en een goed 'jeugdbeleid' waarin participatie en een kindvriendelijke leefomgeving centraal staan. 'Veiligheid' richt zich op veiligheidsproblemen op het gebied van jeugd, overlast, geweld en

wijkveiligheid. Bij de belangrijkste doelstellingen onder het thema ‘integreren’ is niet veel uitgewerkt. Er wordt alleen gesproken over ondersteuning en begeleiding voor vrijwilligers. De problemen in deze wijken vragen volgens het ministerie van VROM/WWI (2007, p.3) om een *“integrale en systematische aanpak”*. Dit zou moeten gebeuren in een combinatie van preventieve, curatieve en repressieve maatregelen om niet alleen huidige problemen maar ook toekomstige problemen te kunnen oplossen (VROM/WWI, 2007). Welke maatregelen in de casussen genomen zijn worden in de volgende hoofdstukken uitgewerkt. De effectiviteit van de uitvoering wordt hierin besproken met als belangrijkste twee vragen:

- *“Worden de maatschappelijke effecten gehaald?”*
- *“Zijn de afgesproken prestaties en activiteiten gerealiseerd?”* (VROM/WWI, 2007, p.9)

In dit onderzoek worden de effecten van de maatregelen bekeken in twee casussen. Deze casussen zijn Hatert (in Nijmegen) en Malburgen (in Arnhem). Hatert en Malburgen zijn beide relatief grote woonwijken in de regio Arnhem-Nijmegen die geen goed imago hebben binnen de steden. Ze staan bekend als aandachtswijken of probleemwijken. In Hatert zijn de problemen voornamelijk van sociaaleconomische aard en bovendien zijn er vele problemen gelieerd aan opleiding. In Malburgen zijn naast de sociaaleconomische problemen ook problemen met de bevolkingsopbouw en de sociale cohesie. De problemen die in de casussen spelen worden besproken in de beantwoording van de tweede deelvraag (H5). De focus in deze bachelorthesis ligt op het thema integreren en dan specifiek het hieraan gelieerde begrip: segregatie. Op dit begrip wordt in de volgende paragraaf verder ingegaan.

1.2. Wat is segregatie?

De ruimtelijke concentratie en segregatie van lage-inkomensgroepen en niet-westerse allochtonen staat in Nederland hoog op de politieke agenda. Het verantwoordelijke ministerie, WWI, heeft deze sociale problemen tot het grootste aandachtspunt gemaakt in haar vernieuwde wijkaanpak van het ‘Actieplan Krachtwijken’ (2007). En de uitvoering van op dit beleid gebaseerde maatregelen is op dit moment volop onderweg.

Volgens de meeste definities is segregatie de afscheiding van een bevolkingsgroep van de rest van de maatschappij. In het hoofdstuk over theorie wordt hierop verder ingegaan (H2). Segregatie is kortgezegd de scheiding van, of oververtegenwoordiging van, een bepaalde bevolkingsgroep in een bepaald gebied. Het bepaalde gebied is in deze context voornamelijk een wijk of stadsdeel. In deze definitie valt op dat er dus een verband is tussen ‘concentratie’ (groepering) en ‘segregatie’. Het PBL erkent dit ook: *“Er is ... sprake van segregatie van een bevolkingscategorie wanneer deze categorie sterk oververtegenwoordigd (dus geconcentreerd is) in bepaalde delen van*

de stad of het stedelijk gebied. Anders gezegd: wanneer een bevolkingsgroep zich concentreert in bepaalde wijken of buurten, dan noemen we dat segregatie” (2010, p. 31).

Segregatie is bijna altijd beschreven als ‘ongewenst’ door zowel beleidsmakers als wetenschappers. *“Veel politici en bestuurders zien de segregatie of, meer algemeen, de ongewenste bevolkingssamenstelling als de grote boosdoener die sociale problemen en achterstanden in wijken en buurten veroorzaakt. Bij deze veel voorkomende probleemanalyse hoort de roep om een evenwichtiger bevolkingssamenstelling.”* (Mustard, 2009, p.34). Vooral de segregatie van niet-westerse allochtonen en mensen met een laag inkomen wordt als negatief gezien. Segregatie heeft voornamelijk een negatieve bijklank omdat in onze ‘zorgzame maatschappij’ de ‘onderklasse’ vooruit geduwd dient te worden en het bestaan van deze ‘onderklasse’ ongemakkelijk en onterecht wordt gevonden (PBL, 2010). Uit recent uitgevoerd onderzoek blijkt dat een gemengde samenleving (arm en rijk, autochtoon en allochtoon) inderdaad positief kan zijn voor individuele bewoners (Mustard, 2009). Zonder specifieke uitkomsten beantwoordt dit echter niet automatisch de vraag waarom segregatie als negatief wordt gezien, hier wordt in de beantwoording van deelvraag 3 verder op ingegaan.

Foto: Malburgen-West: Nieuwbouw en ‘oude’ sociale huurwoningen naast elkaar.

De meest bekende vorm van segregatie is segregatie naar inkomen. Dit is een vorm van segregatie waarbij mensen met een laag inkomen niet in dezelfde leefomgeving zitten als mensen met een hoog inkomen. Dit zorgt voor relatief gescheiden sociale netwerken en mobiliteitszones. Deze gescheiden mobiliteitszones en sociale netwerken zorgen voor een gebrek aan ‘hulpbronnen’ om de sociale situatie van deze groepen te verbeteren (Kleinhans et al., 2007). Segregatie bestaat echter niet alleen op basis van inkomen. Er zijn vele lijnen waarlangs er naar segregatie gekeken kan worden. De twee voornaamste zijn segregatie naar inkomen en segregatie naar herkomstgroepering (etniciteit), maar er zijn nog veel meer demografische categorieën waarvoor segregatie te meten valt. Dit onderzoek richt zich voornamelijk op segregatie naar inkomen en segregatie naar etniciteit. De uitleg over en operationalisatie van segregatie voor deze thesis gaat verder in hoofdstuk twee: Theorie.

Er ligt een duidelijke basisgedachte achter het krachtwijkenbeleid. In dit onderzoek zal deze basisgedachte dienen als theoretische basis. De basisgedachte achter het beleid in het Actieplan is dat sociale problemen via een combinatie van fysieke en maatschappelijke ingrepen te verminderen of verhelpen zijn. Deze basisgedachte is in dit onderzoek de te toetsen theorie. Deze toetsing zal gebeuren door een voorbeeld van op deze theorie gebaseerd beleid, het ‘Actieplan Krachtwijken’, te toetsen op een sociaal probleem. Het sociale probleem is in dit onderzoek de eerder genoemde segregatie (verantwoording in H2.2).

1.3. Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Het ‘Actieplan Krachtwijken’ kaart een gevoelige kwestie aan in de Nederlandse samenleving: sociale problemen in achterstandswijken. Het actieplan probeert deze sociale problemen te bestrijden. Hebben fysieke ingrepen (in combinatie met maatschappelijke ingrepen) invloed op deze sociale problemen? In deze bachelorthesis zijn de sociale problemen afgebakend tot segregatie. Het krachtwijkenbeleid en de tot nu toe behaalde resultaten zijn een populair thema in de media. Zo heeft de Gelderlander (2013a; 2013b) in de maand juni bijvoorbeeld twee maal over dit onderwerp bericht binnen twee dagen. De focus van de Gelderlander ligt in deze artikelen op de twee casussen die in dit onderzoek ook gehanteerd worden.

Er zijn in de veertig Vogelaarwijken vele problemen. Segregatie is hier slechts één van, maar segregatie is wel een lastig op te lossen probleem. De problemen in zogenaamde achterstandswijken kunnen doorvloeien naar andere wijken en zo problemen versterken. Bij de aanpak van segregatie is het belangrijk om de onderliggende problemen ook aan te pakken en het ‘probleem’ niet slechts te verplaatsen. Segregatie is op dit moment een probleem in deze wijken en vraagt om effectieve oplossingen. In de Nederlandse samenleving wordt het slechts door weinigen geaccepteerd dat er

achterstandswijken bestaan. Het effectief wegwerken van deze achterstanden lijkt dus een belangrijk punt voor de Nederlandse overheidsinstanties. Door het vertrek van minister Vogelaar en de aanhoudende financieringsproblemen is de behoefte aan effectieve maatregelen alleen maar toegenomen. Het toetsen van de effecten van de ingrepen op segregatie is relevant voor de voortzetting van dit beleid of eventueel nieuw beleid. Mogelijk levert dit een bijdrage om in de toekomst te komen tot effectieve maatregelen tegen segregatie. Segregatie is namelijk wel een groot probleem, het levert een gescheiden samenleving op waar het 'ideaal' samenleven met verschillende type mensen niet bestaat. Het is wel belangrijk om segregatie aan te pakken om Franse en Amerikaanse problemen (banlieu's en ghetto's) te voorkomen.

Foto: Graffiti achter een basisschool in Malburgen

De wetenschappelijke relevantie van deze bachelorthesis zit ook in het gevoerde beleid. De toetsing van dit beleid is weliswaar gedaan door het CBS/CvB (2010,2012), PBL (2010) en de rijksoverheid (Ministerie van BZK, 2012), maar in deze analyse werd beperkt ingegaan op de effecten op segregatie; dit ondanks het feit dat segregatie een groot maatschappelijk probleem wordt gevonden. Het actieplan is een voorbeeld van beleid gericht op het oplossen van sociale problemen door middel van fysieke- en maatschappelijke ingrepen. Dit is de basisgedachte achter het beleid. In

de planologie is veel beleidsvorming gebaseerd op deze basistheorie. Het is daarom relevant om na te gaan welk effect deze maatregelen hebben om zo te bepalen of deze basistheorie toepasbaar is voor dit specifieke onderdeel van de planologie.

1.4. Doelstelling

Dit onderzoek heeft vooral als doel om de effecten van het beleid te bepalen. Het beleid, zoals voorgesteld in het 'Actieplan Krachtwijken', vormt in dit onderzoek de te onderzoeken theorie (zie H2: Theorie). Dit is mogelijk omdat de basis achter het gekozen beleid een duidelijke theoretische insteek heeft. De effecten van de maatregelen op veel sociale problemen zijn onderzocht, onder andere door het CBS (2010, 2012). Er is echter weinig tot geen onderzoek gedaan naar de effecten op de segregatie. De doelstelling luidt:

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage leveren aan de toetsing van de theorie achter het beleid 'Actieplan Krachtwijken', door de effecten op segregatie in twee verschillende casussen te onderzoeken. Dit gebeurt door na te gaan of de uitgevoerde beleidsmaatregelen een positief, negatief of insignificant effect hebben gehad op twee vormen van segregatie in de casussen en hoe sterk dit effect is.

De effectiviteit van het beleid wordt in de literatuur in twijfel getrokken (Mustard, 2009; Rekenkamercommissie gemeente Groningen, 2011; PBL, 2010; van Eijk, 2011; Van Gent et.al, 2007a) en ik wil daarom nagaan welke effecten dit type beleid (en daarbij voornamelijk het ruimtelijk ingrijpen) hebben op de geconstateerde sociale problemen. Vanwege de tijdsbeperking richt ik mij slechts op één onderdeel van de sociale problemen en dat is segregatie. Segregatie is een boeiend verschijnsel omdat het een automatische negatieve bijklank heeft terwijl de effecten niet altijd negatief zijn (bijvoorbeeld Gated-communities). Bovendien is segregatie een (bijna) onzichtbaar proces is met duidelijk zichtbare gevolgen voor de maatschappij. De toetsing op een relatief kleine schaal, twee casussen en op slechts één 'probleem' levert een bijdrage aan de toetsing van dit beleid in zijn geheel om zo in de toekomst tot een effectief en efficiënt beleid te komen om sociale problemen te verhelpen.

1.5 Vraagstelling

De vraagstelling van dit onderzoek is een vervolg op de doelstelling die hierboven geformuleerd is. De vraagstelling bevat de centrale vraag (hoofdvraag) die in dit onderzoek beantwoord wordt en drie deelvragen die als doel hebben om het beantwoorden van de hoofdvraag mogelijk te maken.

1.5.1 Hoofdvraag:

Welke effecten hebben de maatregelen, genomen in het kader van het 'Actieplan Krachtwijken, in de wijken Hatert en Malburgen op de inkomenssegregatie en de segregatie naar etniciteit?

1.5.2 Deelvragen:

Deelvraag 1:

Wat waren de voornaamste sociale problemen in Hatert en Malburgen voor het 'Actieplan Krachtwijken' van start ging en welke rol speelde segregatie in deze sociale problemen?

- Welke sociale problemen kenmerkten de wijken en wat is de relatie met segregatie?
- Welke sociale problemen moesten aangepakt worden?
- Waarom werden deze problemen als zodanig ervaren?
- Welke maatregelen zijn er reeds genomen in Hatert en Malburgen voor het 'Actieplan Krachtwijken' van start ging en wat waren de effecten van deze maatregelen?

Deelvraag 2:

Welke maatregelen zijn er in Hatert en Malburgen genomen in het kader van het beleid in het 'Actieplan Krachtwijken'?

- Wat is het beleid 'Actieplan Krachtwijken'?
- Welke maatregelen zijn toepasbaar op de specifieke situatie in Hatert?
- Welke maatregelen zijn toepasbaar op de specifieke situatie in Malburgen?
- Waarom is er in de wijken gekozen voor de uitgevoerde maatregelen?

Deelvraag 3:

Wat zijn de mogelijke effecten op de segregatie en waarom wordt segregatie als probleem ervaren?

- Waarom moet segregatie worden aangepakt?
- Hoe is segregatie te meten?
- Welke veranderingen zijn er zichtbaar in de casussen binnen de onderzoeksperiode?

1.5.3 Verantwoording vraagstelling:

Voordat de hoofdvraag beantwoord kan worden moeten eerst de volgende vragen beantwoord te worden. De hoofdvraag bestaat uit drie elementen:

- 1) de situatie vooraf;
- 2) de maatregelen;
- 3) het effect van die maatregelen op segregatie.

Elk van deze punten correspondeert met een deelvraag. De situatie 'vooraf' zal in Deelvraag 1 in kaart worden gebracht. Het beleid is bedoeld om sociale problemen te bestrijden, maar wat zijn die sociale problemen in de te onderzoeken wijken (Hatert en Malburgen)? Dan komt ook de vraag waarom specifiek deze sociale problemen aangepakt dienen te worden. Vervolgens dient duidelijk te zijn welke maatregelen er voor de aanvang van het beleid reeds genomen zijn. Dit is belangrijk omdat de effecten van de beleidsmaatregelen uit het 'Actieplan Krachtwijken' niet goed te meten zijn zonder rekening te houden met de maatregelen (en de effecten hiervan) die vooraf al uitgevoerd zijn. Dit zal voorkomen dat de (mogelijke) effecten van twee verschillende beleidsinitiatieven in de resultaten gecombineerd worden en het beeld verstoren.

Na het goed in kaart brengen van de situatie voor het invoeren van het 'Actieplan Krachtwijken' wordt in dit onderzoek een ander element uit de hoofdvraag beantwoord. Uit de hoofdvraag komt naar voren dat de effectiviteit van de maatregelen als gevolg van het 'Actieplan Krachtwijken' wordt onderzocht. Hieruit volgt de vraag welke maatregelen in deze specifieke casussen zijn genomen (Deelvraag 2). Bij het beantwoorden van deze deelvraag dient eerst goed de gedachtegang achter het beleid in kaart te worden gebracht, zoals benoemd in het Theoretisch kader (H2.1), en wat het beleid precies inhoudt. Zodra deze elementen bekend zijn kunnen de maatregelen bekeken worden die daadwerkelijk geïmplementeerd zijn in de juiste context bekeken worden.

Het derde element uit de hoofdvraag is segregatie. De effecten van de maatregelen op de segregatie is in dit onderzoek de te meten variabele. Gevaren van segregatie en de mogelijke effecten op de samenleving dienen in kaart te worden gebracht om duidelijk te maken waarom de bestrijding van segregatie nodig is. Daarna volgt er een meer praktische vraag. Dit onderzoek wil de effecten van segregatie meten, hieruit volgt de vraag hoe segregatie te meten is? Nadat er een methode om segregatie te meten is vastgesteld is het mogelijk om, met behulp van statistische gegevens van voor het invoeren van het beleid en de antwoorden op de deelvragen, de basissituatie te meten en daarna te vergelijken met een meting van de huidige situatie na het invoeren van het beleid te doen. De verschillen tussen de resultaten van beide metingen zullen de effecten van de genoemde maatregelen die genomen zijn in de casussen (gebaseerd op het beleid uit het 'Actieplan Krachtwijken') op de segregatie in deze wijken tonen. Zodra alle deelvragen beantwoord zijn is het mogelijk om de hoofdvraag te beantwoorden.

2. Theorie

In dit hoofdstuk worden de theorieën besproken die in dit onderzoek gebruikt en getoetst worden. In H2.1 wordt de theorie achter het beleid uiteengezet. Daarna volgt een uitleg over segregatie en een operationalisatie van segregatie om dit tot een meetbaar concept te maken (H2.2 en H2.3).

Vervolgens is er een schematische weergave van dit onderzoek en de theorie weergegeven in het Conceptueel Model (H2.4).

2.1. Theorie achter het beleid

Er is geen duidelijke ‘gevestigde’ theorie achter het beleid. Er is echter **wel** sprake van een heldere basisgedachte die daarom zal dienen als ‘basistheorie’. Deze theorie luidt in het kort:

De sociale problemen zijn op te lossen door het toepassen van een combinatie van ruimtelijke ingrepen en maatschappelijke ingrepen.

Deze theorie is de basis voor veel verschillende vormen van ruimtelijk beleid die gericht zijn op het oplossen van sociale problemen. De centrale doelstelling van het beleid ‘Actieplan Krachtwijken’ is een voorbeeld hiervan: *“De centrale doelstelling van dit Actieplan Krachtwijken is om – samen met alle betrokkenen – de 40 wijken om te vormen tot wijken waar mensen kansen hebben en weer graag wonen. Het resultaat moet zijn, dat deze wijken in 8-10 jaar weer vitale, woon-, werk-, leer-, en leefomgevingen zijn waar het prettig is om in te wonen en waarin mensen betrokken zijn bij de samenleving, een perspectief hebben op sociale stijging en participeren op de arbeidsmarkt en waar mensen met uiteenlopende etnische en levensbeschouwelijke achtergronden de bereidheid hebben om elkaar als mede-eigenaren van de wijk of de buurt te accepteren”* (VROM/WWI, 2007, p.8).

Het element ‘segregatie’ zit verweven in de laatste zin. Het doel, met betrekking tot segregatie, is om een goed gemengde samenleving te creëren van mensen met verschillende etnische achtergronden en inkomen. Veel maatregelen die het toenmalig ministerie van WWI voorstelt (2007) hebben als doel hoge inkomensgroepen naar de 40 krachtwijken te trekken. Het beleid veronderstelt dat door lage-inkomensgroepen te vervangen door hogere inkomensgroepen vele veranderingen in de buurt tot stand worden gebracht. Volgens het idee achter het beleid kunnen deze veranderingen in bevolkingssamenstelling op basis van inkomen de woongebieden aantrekkelijk maken voor andere hoge inkomensgroepen en zo segregatie tegen gaan (Mustard & Van Kempen, 2007). Dit zou een zichzelf versterkend effect creëren wat hogere inkomensgroepen naar de wijk moet blijven trekken. Door deze hogere inkomensgroepen aan te trekken, in combinatie met andere maatregelen, wil het beleid ook etnische segregatie aanpakken. Dit is onder andere te

zien in de *“uiteenlopende etnische en levensbeschouwelijke achtergronden”* (2007, p.8) waar in de centrale doelstelling naar wordt gerefereerd. Dit suggereert dat de gesegregeerde etnische minderheden veelal ook tot de lage-inkomenscategorie behoren. Als dit ook daadwerkelijk het geval is zullen de resultaten van de segregatie naar inkomen en de segregatie naar herkomstgroepering vergelijkbaar zijn.

2.2. Segregatie

De segregatie van lage-inkomensgroepen wordt in Nederland gezien als een moeilijk aan te pakken probleem (PBL, 2010, p. 31). Segregatie stond daarom op de agenda van het ministerie van Wonen, Werken en Integratie (Ministerie van WWI). Dit ministerie is nu overgegaan in het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Er is veel aandacht voor omdat segregatie de leefbaarheid, sociale cohesie en maatschappelijke positie negatief kan beïnvloeden. Toch heeft segregatie geen eigen hoofdstuk gekregen in de beleidsdocumenten. Het begrip komt veel voor, maar meestal verweven met integratie, terwijl dit (weliswaar gelieerde) maar twee verschillende dingen zijn. Segregatie is echter niet nieuw, al vele decennia zijn segregatie en concentratie van lage-inkomensgroepen en niet-westerse allochtonen onderzocht door beleidsbepalers, sociaal geografen, sociologen en vele anderen (PBL, 2010).

Wat wordt verstaan onder segregatie? Volgens de meeste segregatieliteratuur is segregatie iets in de trant van ‘afzondering van een bevolkingsgroep uit de maatschappij’. Hier is het gedeelte ‘uit de maatschappij’ discutabel omdat ‘de maatschappij’ geen geografische afscheiding is en bovendien lastig te definiëren. Bovendien klinkt afzondering als een zeer bewuste actie terwijl het segregatie-proces meestal een onbewust proces is waar individuele bewoners of groeperingen geen (of weinig) controle over hebben. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) definieert segregatie als volgt:

“De mate van groepering van een bepaalde bevolkingscategorie over het stedelijk gebied.” (2010, p.31).

Het is kortgezegd de scheiding van, of oververtegenwoordiging, van een bepaalde bevolkingsgroep in een bepaald gebied. Deze definitie is breed en algemeen, maar wordt in dit onderzoek verder toegespitst op specifieke vormen van segregatie. De geografische beperking in deze definitie, ‘stedelijke gebied’, zal aangehouden worden omdat de te onderzoeken casussen beide in een stedelijk gebied liggen. Deze definitie van segregatie zal dit onderzoek ook aanhouden.

Dit is natuurlijk niet altijd een probleem, sterker nog: in vele ‘gemixte’ leefomgevingen vinden juist vaak spanningen plaats tussen de verschillende groeperingen. *“In a recent essay on*

'ethnicity and the multicultural city', Ash Amin argued that the debate on segregation as a cause of social problems, failure, tensions and isolation ... has an underlying assumption of 'cultural homogeneity and fixity within both majority and minority ethnic communities; one that possibly makes too much of the demons of segregation'. He referred to research in which equally segregated cities in the UK (Leicester and Bradford) show very different performance in terms of social problems. He also argues that many examples of mixed neighbourhoods exist that are 'riddled with prejudice and conflict between their varied ethnic groups' (Mustard, 2003, p.629). Samengevat wordt hier de twijfel weergegeven over de veronderstelling dat gemengde woonwijken beter functioneren dan volledig gesegregeerde woonwijken.

Het onderzoeksgebied is in de context van segregatie voornamelijk een wijk of stadsdeel. In deze definitie valt op dat er dus een verband is tussen 'concentratie' (groepering) en 'segregatie'. Het PBL (2010, p. 31) geeft dit verband ook aan: *"Er is ... sprake van segregatie van een bevolkingscategorie wanneer deze categorie sterk oververtegenwoordigd (dus geconcentreerd is) in bepaalde delen van de stad of het stedelijk gebied. Anders gezegd: wanneer een bevolkingsgroep zich concentreert in bepaalde wijken of buurten, dan noemen we dat segregatie"*. Een goed voorbeeld van gesegregeerde gebieden zijn de getto's die veel voorkomen in Amerikaanse steden (Mustard, 1996; Mustard & Ostendorf, 2009). Een getto is een gebied met lage-inkomensgroepen van één etniciteit (Borjas, 1997). Buiten de Nederlandse grenzen zijn duidelijke voorbeelden zichtbaar van gesegregeerde buurten waar vele problemen ontstaan, denk hierbij bijvoorbeeld aan de getto's van de Verenigde Staten van Amerika of de banlieue's in Frankrijk (Galster, 2002; Galster en Zobel, 1998; Lewis, 1966; Massey en Denton, 1993; Schill, 1994; Wilson, 1987; Andersson, 2001; De Lannoy en Kesteloot, 1990; Friedrichs en Blasius, 2000; Ostendorf et al., 2001; Robson, 1988; van Amersfoort, 1992. In: Mustard, 2003). Toch zijn hier in Nederland niet veel voorbeelden van terug te vinden. De mate van segregatie in de Nederlandse prachtwijken ligt ook veel lager dan in de bovengenoemde situaties. Segregatie kan dus een probleem zijn omdat een gesegregeerde samenleving andere problemen veroorzaakt, niet zozeer omdat het de integratie tegen gaat. Zo blijkt uit de resultaten in hoofdstuk 7 dat de integratie verbeterd in Malburgen terwijl dit nog altijd een gesegregeerde woonwijk is.

De meest bekende vorm van segregatie is segregatie naar inkomen. Dit is een vorm van segregatie waarbij mensen met een laag inkomen niet in dezelfde leefomgeving zitten als mensen met een hoog inkomen. Dit zorgt voor relatief gescheiden sociale netwerken en mobiliteitszones. Er zijn ook andere wijze waarop er naar segregatie gekeken kan worden. Naast segregatie naar inkomen is de segregatie naar herkomstgroepering (etnische segregatie) belangrijk, maar er zijn nog veel meer demografische categorieën waarvoor segregatie te meten valt.

Veel onderzoek in Nederland is gericht op 'etnische segregatie', terwijl er voor segregatie naar inkomen veel minder aandacht is (PBL, 2010, p.34). Toch is er in de grootste steden van Nederland wel sprake van de grootste segregatie van de lage inkomensgroepen. In Den Haag is deze het sterkst, maar deze is nog niet zo sterk als de etnische segregatie (CBS/SCP, 2008). Segregatie wordt gezien als onderdeel van (of een belangrijk effect van) de sociale problemen die het Actieplan Krachtwijken wil bestrijden.

2.2.1. Oorzaken van segregatie

De oorzaken van segregatie zijn goed onderzocht in de literatuur. Segregatie wordt veelal veroorzaakt door verhuisingsstromen en wooncarrières. De oorzaken van deze verhuisingsstromen zijn globaal in te delen in twee groepen: het kan ontstaan omdat mensen toenadering zoeken tot gelijkgestemden (vergelijkbare culturele/sociale achtergrond of belangen) of mensen die geen andere keuze hebben (voornamelijk door het gebrek aan een passend woningaanbod voor lage inkomensgroepen).

Er zijn verschillende factoren die bijdragen aan (of oorzaken zijn van) deze segregatie. De rol van de sociale huursector is een voorbeeld, maar ook de rol van nieuwbouw, culturele differentiatie, gebrekkige verdraagzaamheid en beleid in het algemeen zijn factoren in het ontstaan van segregatie. De oorzaken van segregatie zijn te scheiden in drie benaderingswijzen (PBL, 2010, p.38-50):

- De behaviorale benadering
- De institutionele benadering
- De Wooncarrières en levensloopbenadering

De behaviorale benadering stelt (PBL, 2010, p.42) dat segregatie vooral resulteert uit individuele voorkeuren, meningen en beslissingen. De persoon beslist zelf of hij wil verhuizen en waarheen. Als er veel mensen dezelfde voorkeuren hebben leidt dit tot segregatie. In deze benadering wordt 'individuele ontevredenheid' gezien als de basis voor ruimtelijke veranderingen. Deze benadering heeft kritiek gekregen omdat in deze benadering geen rekening gehouden wordt met belemmeringen die mensen ondervinden bij het zoeken naar een geschikt huis (Murie et al, 1976; Hamnett & Randolph, 1988).

De institutionele benadering zegt dat niet de voorkeuren van individuen de voornaamste reden is, maar juist de schaarste op de woningmarkt. De mogelijkheden op de woningmarkt voor lage-inkomensgroepen zijn volgens deze benadering gering dat leidt tot concentratie, en daarmee segregatie (Murie et al. 1976; Rex, 1968).

2.2.2. Wooncarrière en levensloop-benadering

De 'wooncarrière en levensloop'-benadering baseert zich op woonkeuzes. Het komt er op neer dat de veranderende woonsituatie van mensen zorgt voor verhuisingsstromingen. Deze benadering combineert in feite de twee voorgaande benaderingen. Wooncarrières werken zo dat de personen starten in een woning en steeds groter gaan wonen en daarmee dus probleemsituaties ontstijgen. De meeste verhuisbewegingen vinden plaats, omdat mensen vinden dat ze hun woonsituatie kunnen verbeteren. Mensen moeten dus gestimuleerd worden om vooral te blijven verhuizen als er betere woningen of betere omgevingen beschikbaar zijn. Zo is segregatie te voorkomen. Persoonlijke problemen, zoals echtscheidingen, en economische achteruitgang, zoals het verliezen van een baan, kunnen echter leiden tot een negatieve wooncarrière. Dat soort gevallen worden in de literatuur ook vaak 'zijwaartse' verhuizingen genoemd. Onderzoek van Bolt en Van Kempen (2002) toont aan dat deze zijwaartse verhuizingstromen vooral vaak voorkomen bij allochtone Nederlanders. *"Ten slotte is het voor het begrijpen van segregatieprocessen van belang om wooncarrières in een ruimtelijk perspectief te bekijken. Als een buurt of wijk bijvoorbeeld door autochtonen wordt gezien als een tussenstation in de wooncarrière (een opstapje voor starters), maar door allochtonen als eindstation (de top in de wooncarrière), dan kan dat betekenen dat zo'n buurt of wijk snel 'verkleurt'"* (Bolt 2001, in PBL, 2010, p.43). Mensen met een zijwaartse-wooncarrière zijn vaak de mensen met problemen (PBL, 2010). Mensen moeten gestimuleerd worden om vooral te blijven verhuizen als er betere woningen of betere omgevingen beschikbaar zijn. Maar als het aanbod in de wijk hoofdzakelijk bestaat uit sociale huurwoningen verdwijnen 'succesverhalen' uit de buurt en blijft segregatie juist bestaan. Als er geen wooncarrière mogelijk is, of slechts een zijwaartse wooncarrière, ontstaat er dus segregatie. Mensen voelen zich steeds minder aangesloten bij 'de rest' van de maatschappij.

Foto links:
Oude sociale
huurwoningen
in Malburgen-
West.

Foto rechts:
Een 'te-koop'-
bord voor
nieuwe koop-
woningen in
Malburgen-
West

De rol die het beleid speelt in segregatie is vooral van belang bij het toetsen van de theorie in dit onderzoek. Hierin spelen verschillende factoren een rol: de sociale huursector, herstructurering en nieuwbouw. Ondanks dat de overheden segregatie tegen gaan met 'nieuwe' beleidsplannen heeft eerder beleid een rol gespeeld als 'oorzaak' van segregatie door vele goedkope sociale huurwoningen bij elkaar in een wijk te plaatsen en niet egaal te verdelen over de stad (PBL, 2010, p.23). 'Gentrification', waarbij lage inkomensgroepen worden vervangen door hoge inkomensgroepen, kan dan ook een stimulans zijn voor de buurten. De gebieden die bewoond werden door lage inkomensgroepen kunnen veranderen in aantrekkelijke woongebieden voor mensen met hogere inkomens door deze wooncarrières mogelijk te maken via bijvoorbeeld nieuwbouw (Musterd & Van Kempen, 2007). Deze visie is duidelijk terug te vinden in het gevoerde beleid in beide casussen (zie: h6).

2.3. Het meten van segregatie

Het meten van segregatie is een praktisch instrument om de effectiviteit van het beleid uit bijvoorbeeld het 'Actieplan Krachtwijken' (en de daarop geïnspireerde 'Wijkactieplannen') te onderzoeken. Segregatie is te meten met de 'segregatie-index'. De segregatie-index loopt van 0 tot 100; dit geeft de mate van segregatie aan van 'evenredige spreiding' (0) tot 'complete segregatie' (100) (CBS, 2010, p.28; Duncan & Duncan, 1955, p. 210-217). *"De waarde van de segregatie-index kan worden geïnterpreteerd als het percentage van een groep dat zou moeten verhuizen om een verdeling over de stad te krijgen die evenredig is aan die van de overige bevolking"* (Tesser et al. 1995. In: Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p.32). Dit kan op verschillende niveaus worden gedaan, maar veelal wordt het gebruikt om verschillen binnen, of tussen, wijken te bekijken. De schaal en de gebiedsgrenzen zijn dus erg belangrijk in het gebruik van de segregatie-index. Door een gebrek aan **segregatie specifieke gegevens** en het tijdsbestek van dit onderzoek is het **niet** mogelijk om een complete segregatie-index voor beide casussen te maken. In dit onderzoek zal de analyse van segregatie worden uitgevoerd op basis van de indicatoren voor segregatie.

In de voorgaande paragrafen over segregatie zijn de volgende drie algemene hoofdstromen van segregatie naar voren gekomen:

- Segregatie naar inkomen;
- Segregatie naar herkomstgroepering;
- Segregatie naar andere demografische kenmerken.

In dit onderzoek ligt de focus voornamelijk op 'Segregatie naar inkomen' en 'Segregatie naar herkomstgroepering' (etnische segregatie). Als definitie gebruikt dit onderzoek de algemene definitie van segregatie en vult deze specifieker in. Voor 'Segregatie naar inkomen' wordt de definitie gehanteerd:

“De mate van groepering van lage-inkomensgroepen over het stedelijk gebied.”

De definitie van ‘Segregatie naar herkomstgroepering’ is dan:

“De mate van groepering van een bevolkingsgroep met dezelfde culturele achtergrond over het stedelijk gebied.”

De definitie van lage-inkomensgroepen is groepen mensen met een lager dan gemiddeld inkomen. De precieze grenzen worden niet aangegeven door het CBS (2012). In de Outcomemonitor van het CBS wordt *“de financiële kwetsbaarheid van deze groep in kaart gebracht met het aandeel gestarte schuldsaneringen en het aandeel wanbetalers van de zorgverzekeringspremie”* (CBS, 2012, p.44). Zo gebruikt het CBS verschillende indicatoren voor het percentage van de bevolking dat in een lage-inkomensgroep valt. Dit zijn onder andere: lage inkomsten uit arbeid; niet-werkend werkzoekenden; niet-werkend werkzoekende jongeren; werkloosheidsuitkeringen; arbeidsongeschiktheidsuitkeringen; langdurig bijstandsafhankelijken. Bij een bevolkingsgroep met dezelfde culturele achtergrond gaat dit iets gemakkelijker omdat daar zowel bij het CBS (2010; 2012) en op de gemeentelijke websites duidelijke gegevens over beschikbaar zijn. In dit onderzoek worden de indicatoren die door het CBS gehanteerd worden in de Outcomemonitoren (2010; 2012) overgenomen.

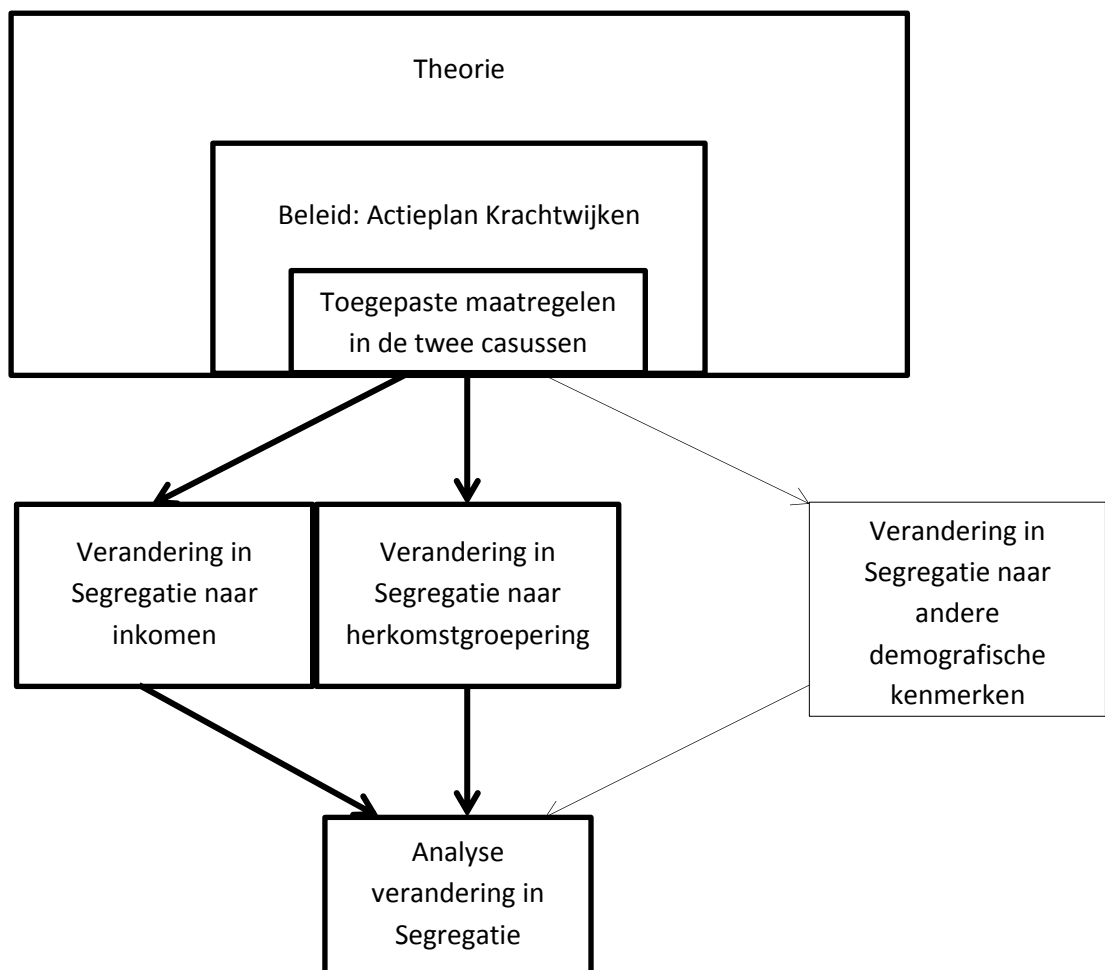

Foto: Een allochtone man op een bank in een groenstrook in Malburgen

De derde hoofdstroom binnen segregatie, 'Segregatie naar andere demografische kenmerken', zal in dit onderzoek niet (of minder) naar voren komen. Segregatie wordt in dit onderzoek dus vooral bekeken naar aanleiding van inkomensgroep en etniciteit.

2.4. Conceptueel model

Het conceptueel model is een schematische weergave van het onderzoek. Dit geeft een overzicht van dit onderzoek en hoe de stappen in het hoofdstuk theorie elkaar volgen.

Figuur 1: Conceptueel Model

De theorie (de sociale problemen zijn op te lossen door het toepassen van een combinatie van ruimtelijke ingrepen en maatschappelijke ingrepen) is het uitgangspunt in dit model. Het 'Actieplan Krachtwijken' is gebaseerd op dit uitgangspunt en onderwerp van dit onderzoek. De maatregelen die zijn toegepast in de twee casussen worden vervolgens, in de context van het beleidsplan 'Actieplan Krachtwijken', in kaart gebracht. Hier zitten ook de doelstellingen van het beleid ten aanzien van

segregatie bij inbegrepen. Vervolgens spelen hier de visies over het ontstaan van segregatie mee die naar voren komen in de Wooncarrières en levensloopbenadering. Daarna volgt het bepalen van het effect van deze maatregelen op verschillende aspecten van segregatie, waarna de effecten van de maatregelen op segregatie geanalyseerd kunnen worden. In het conceptueel model zijn de lijnen van en naar de onderdelen **‘Segregatie naar inkomen’** en **‘Segregatie naar herkomstgroepering’** (of etnische segregatie) dikker omdat dit de onderdelen zijn waar dit onderzoek zich op zal focussen. De segregatie naar andere demografische kenmerken zullen wel meegenomen worden, maar hier ligt in dit onderzoek niet de focus. Op grond van de effecten van de maatregelen op segregatie kan een analyse worden gemaakt van de effectiviteit van het beleid. Dit model kan gebruikt worden per wijk, zoals in dit onderzoek, maar dit model kan ook gebruikt worden om elke maatregel afzonderlijk te onderzoeken.

Foto: In Malburgen is de herstructurering nog altijd bezig

3. Methodologie

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksstrategieën (H3.1) en de onderzoeksmaterialen (H3.2) besproken die in dit onderzoek gehanteerd worden.

3.1 Onderzoeksstrategie

De methodologie en onderzoeksstrategieën die in dit onderzoek gebruikt worden volgen uit de keuzes die eerder gemaakt zijn ten aanzien van de doel- en vraagstelling (H1.4; H1.5), de gekozen en de beperkte tijd die voor dit onderzoek beschikbaar is. De onderzoeksstrategie volgt voornamelijk uit de doelstelling:

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage leveren aan de toetsing van de theorie achter het beleid 'Actieplan Krachtwijken', de effecten op segregatie worden getoetst in twee verschillende casussen. Dit gebeurt door na te gaan of de uitgevoerde beleidsmaatregelen een positief, negatief of insignificant effect hebben gehad op twee vormen van segregatie in de casussen en hoe sterk dit effect is.

Er is gekozen voor een onderzoek op één element in twee casussen, dit levert een onderzoek op waarin diepgang centraal staat. Een diepgaand onderzoek focust zich op een beperkt aantal casussen, in dit geval twee, om zo daarop in te zoomen. Zo volgt voor twee wijken een gedetailleerde analyse van de problemen, de gekozen maatregelen en de effecten op segregatie.

Het zou wellicht mogelijk zijn om in hetzelfde tijdsbestek alle veertig wijken uit het 'Actieplan Krachtwijken' op alle sociale problemen, maatregelen en effectiviteit te analyseren. Dit zou een breder, maar veel globaler, onderzoek opleveren. Hier is niet voor gekozen omdat deze keuze, naar mijn mening, weinig toe zal voegen aan de bestaande kennis en zo een lage wetenschappelijke relevantie heeft. Er zijn immers al uitgebreide analyses gedaan door bijvoorbeeld het CBS (2010; 2012).

In dit onderzoek is dus gekozen voor diepgang. Omdat het (bijna) onmogelijk is om generaliserende uitspraken te doen op basis van één casus. Er is bewust gekozen voor twee casussen zodat op basis van een vergelijking tussen de twee casussen wél geldende uitspraken gedaan kunnen worden. Deze keuze zal de nauwkeurigheid en de geldigheid van de resultaten ten goede komen (zie ook H1.4). Dit is voornamelijk een kwalitatief onderzoek deels gebaseerd op kwantitatieve gegevens.

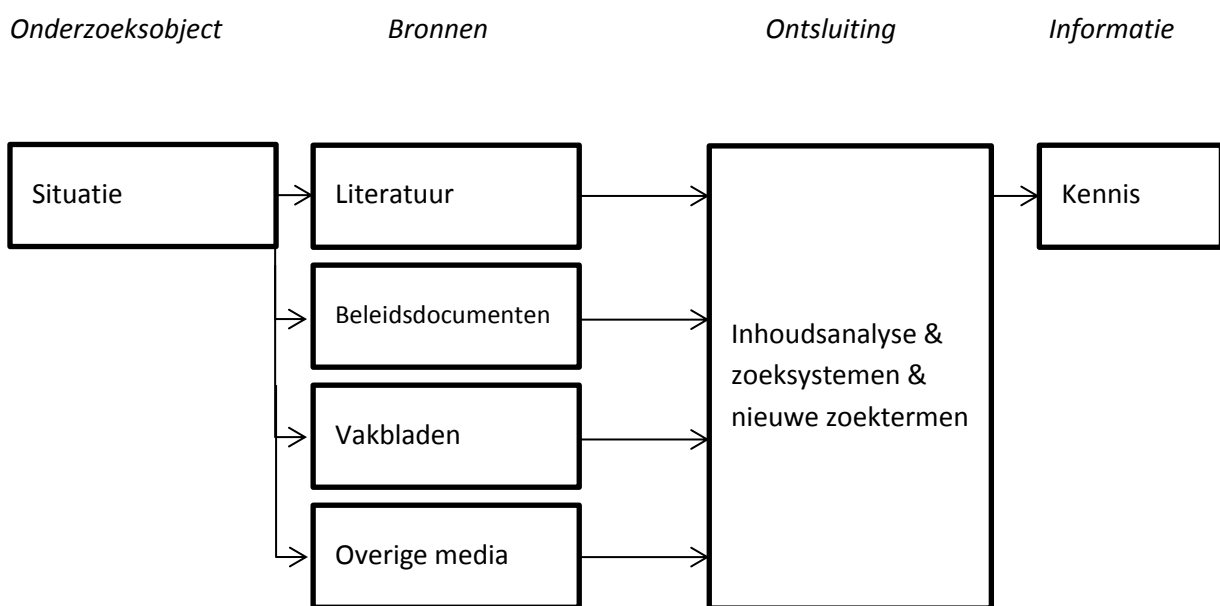
De doelstelling geeft al aan dat het hier gaat om een theorie-toetsend onderzoek gebaseerd op statistische gegevens. Dit levert een onderzoek op dat deels op basis van kwantitatieve gegevens gevoerd zal worden. Dit zorgt voor duidelijke resultaten over de effecten van de maatregelen op de segregatie. In aanvulling op de statistische gegevens zal door het middel van literatuuronderzoek,

interviews en andere kwalitatieve onderzoeksmaterialen meer informatie over de achtergronden worden verzameld, zoals de genomen maatregelen en hun context. Een onderzoek gebaseerd op twee casussen blijft een kwalitatief onderzoek, dit onderzoek heeft dus echter ook veel kwantitatieve elementen (voornamelijk in de data). Dit betekent dat er in dit onderzoek statistisch onderbouwde uitspraken gedaan kunnen worden over de effecten van de genomen maatregelen in deze casussen.

3.2 Onderzoeksmateriaal

Het onderzoek gaat over de situatie in de casussen, de problemen, de maatregelen en hun effect. Het onderzoeksobject is dus de huidige situatie rondom het krachtwijkenbeleid in de specifieke casussen. De resultaten uit de huidige situatie zijn vergeleken met de 'nulmeting' van voor de invoering van het beleid, die gegevens zijn onder andere beschikbaar via het CBS (2012).

In eerste instantie is deze informatie voornamelijk verzameld via een literatuurstudie. De fasen van dit onderzoek zijn uitgewerkt in een conceptueel model (H2.4). De te toetsen theorie (de basis voor het te toetsen beleid) werd in deze fase gedefinieerd, geoperationaliseerd en door bestudering van de context middel van literatuurstudie verder uitgediept (zie H2). Onderzoeksmodel 1 laat zien op welke manier er in deze fase naar literatuur is gezocht.

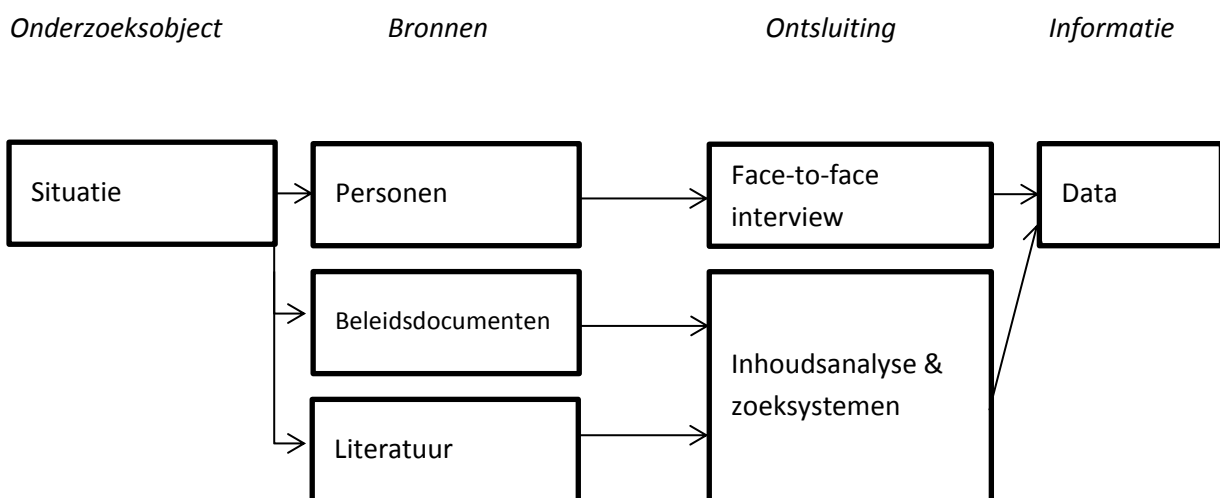

Figuur 2: Onderzoeksmodel 1: Een schematische weergave van het verzamelde onderzoeksmateriaal

Tijdens deze fase werd er zoveel mogelijk relevante literatuur geraadpleegd. Er is relatief veel geschreven over het onderwerp, wat de zoektocht naar literatuur vergemakkelijkt. Bij de analyse van de literatuur heb ik gericht gezocht naar kernwoorden (zoals bijvoorbeeld: segregatie, krachtwijkenbeleid, sociale problemen, fysieke maatregelen en maatschappelijke maatregelen). De

ontsluiting is gedaan via een inhoudsanalyse en zoeksystemen op basis van deze kernbegrippen uit de theorie

In de tweede fase van dit onderzoek werden de afzonderlijke casussen bekeken. In deze fase is er meer diepgang aan dit onderzoek toegevoegd. Ik heb gebruik gemaakt van verschillende soorten bronnen, met het oog op zoveel mogelijk triangulatie. Hier komen, naast de literatuurstudie, ook de kwalitatieve onderzoeksmethoden kijken (interviews met de wijkmanagers/wijkregisseurs van Hatert en Malburgen). Deze interviews dienden om specifieke informatie te vergaren over de afwegingen voor de beleidskeuzes (zie bijlagen 1 en 9). Bovendien kwamen hier de kwantitatieve gegevens, de data, bij. Het doel in deze onderzoeksfase was namelijk niet zozeer om meer kennis te vergaren, al ging dit proces gedurende dit hele onderzoek door, maar vooral om data te verzamelen. Deze data zijn in de laatste fase van dit onderzoek geanalyseerd. Deze data kwamen vooral uit bestaande bronnen van het CBS en de gemeenten Nijmegen en Arnhem. In de inleiding is al aangegeven dat deze data in voldoende mate te verkrijgen is zonder daar zelf data bij te genereren. De interviews dienden om meer dan 'slechts harde data' te leveren. De geïnterviewde personen werkten in de uitvoering van of het ontwikkelen van het beleid. Wijkregisseur Tiny Wouters van Malburgen was een goede bron voor de problemen in Malburgen en de genomen maatregelen. Wijkmanager Ed van Dael was een goede bron voor de planning van toekomstige maatregelen, de effectiviteit van de genomen maatregelen en de problematiek van Hatert. Zo is meer diepgang gegeven aan dit onderzoek en zijn ook de specifieke problemen en maatregelen van de casussen in kaart gebracht. In onderzoeksmodel 2 staat een schematische weergave van het in deze fase verzamelde onderzoeksmateriaal.

Figuur 3: Onderzoeksmodel 2: Verzameling van onderzoeksmateriaal in deze fase

In de laatste fase diende de verzamelde data geanalyseerd te worden. Om een duidelijk, statistisch, beeld te geven van de effecten van de maatregelen zijn de gegevens van de CBS Outcomemonitor Tweede Voortgangsrapportage (2012) voornamelijk gehanteerd. Deze gegevens geven een goed beeld over verschillende problemen die spelen in beide casussen. De gegevens uit 2012 zijn vergeleken met de gegevens van 2007 (de nulmeting van de start van het Krachtwijkenbeleid). Zo is goed te zien welke effecten de maatregelen hebben gehad in de casussen. Deze informatie is vervolgens geïntegreerd met de kwalitatieve gegevens bijvoorbeeld uit interviews met de wijkmanagers, dit is besproken in hoofdstuk 7.

Om de segregatie te bekijken in de casussen zijn voornamelijk de indicatoren 'etnische bevolkingssamenstelling' (voor etnische segregatie) en 'inkomensverdeling' (voor inkomenssegregatie) bekeken. Op basis van deze gegevens, en de verandering in deze gegevens tussen 2007 en 2012, zijn er uitspraken gedaan over de effectiviteit van de maatregelen met betrekking tot segregatie. Na deze analyse was het mogelijk om de theorie in deze twee casussen te toetsen. In deze fase is de vraagstelling van dit onderzoek beantwoordt op basis van de geanalyseerde gegevens en de beantwoording van de deelvragen.

Uit de analyse blijkt dat er zeer duidelijke verschillen zichtbaar zijn in de effectiviteit van verschillende maatregelen in de casussen, dit is voornamelijk bedoeld als extra informatie bij het formuleren van eventueel nieuw beleid en vergt verder onderzoek naar de effecten die elke individuele maatregel heeft gehad.

4. Hatert en Malburgen in het kort

Dit hoofdstuk geeft een korte beschrijving van de casussen en hun problemen, Hatert (gemeente Nijmegen) en Malburgen (gemeente Arnhem), die in dit onderzoek gebruikt worden. In dit hoofdstuk worden de gekozen casussen tevens verantwoord.

Hatert en Malburgen zijn twee woonwijken met een volks karakter. Over het algemeen gezellige wijken waar de bewoners goed met elkaar omgaan. Toch staan beide wijken op de lijst van probleemwijken. In de komende hoofdstukken worden de problemen en de genomen maatregelen besproken om de huidige situatie in de wijken goed in kaart te brengen.

4.1. Verantwoording Casussen

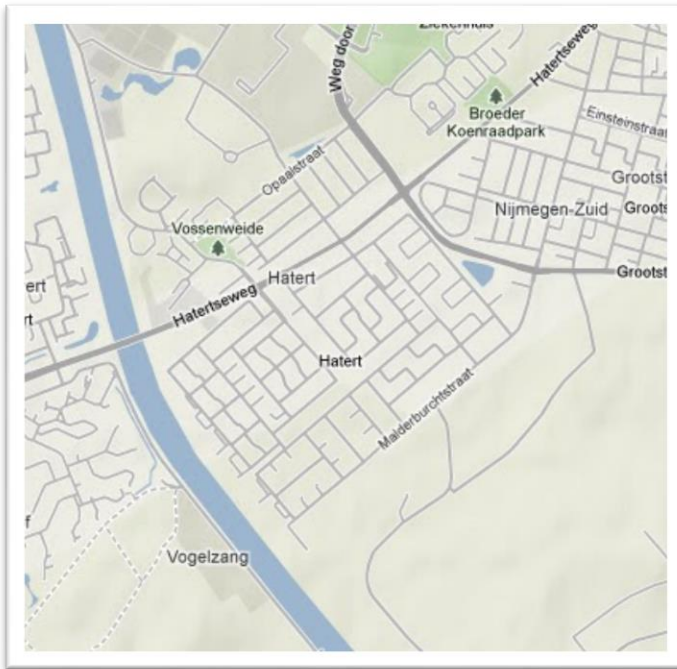
Omdat dit onderzoek uitgevoerd wordt op basis van twee case-studies is de verantwoording van de keuze van de casussen belangrijk. De eerste voorwaarde is dat de wijken onderdeel moeten zijn van het 'Actieplan Krachtwijken'. Daarna is er gekozen voor twee casussen die geografisch dicht bij elkaar liggen. Dit heeft onder andere te maken met de tijdsbeperking en het beschikbare onderzoeksmateriaal. In dit onderzoek wordt de begrenzing van de casussen gedefinieerd aan de hand van postcodes (dezelfde begrenzing als in het Actieplan Krachtwijken).

De eerste casus in dit onderzoek is Hatert. De locatie van deze wijk, Nijmegen, is praktisch voor het vergaren van onderzoeksmateriaal gezien de vele connecties tussen de gemeente en de Radboud Universiteit Nijmegen. De keuze voor Hatert in Nijmegen als één van de veertig wijken werd door velen gezien als een vreemde keuze. In deze wijk lijken de sociale problemen op het eerste gezicht niet zo groot als in andere wijken. RTL Nieuws vond dit ook in haar verslag van de veertig wijken: *"Het aandeel niet-westerse allochtonen ligt in Hatert met 21 ... ruim boven het gemiddelde voor Nijmegen (12 procent) en heel Nederland (11 procent)."* (2009). Opvallend hierin is dat RTL Nieuws in eerste instantie kijkt naar segregatie naar herkomstgroepering en pas daarna naar inkomenssegregatie.

Voor de tweede casus is gezocht naar een wijk met een duidelijk andere 'beginsituatie', waarin de genomen maatregelen verschillen ten opzichte van Hatert. De verwachting hierbij is dat dit andere resultaten oplevert. Malburgen, in Arnhem, voldoet aan deze eis. Bovendien legt de relatief geringe afstand tussen beide wijken minder druk op de effectieve tijdsbesteding in de onderzoeksfase van dit onderzoek.

4.2.Hatert (Gemeente Nijmegen)

De wijk Hatert in Nijmegen is een wijk met een volks karakter. Het was vóór de samenvoeging met Nijmegen een apart dorp. In bijlage 6 is een kaart te vinden die de ligging van Hatert binnen Nijmegen goed weergeeft. Dit dorpse karakter hebben delen van wijk nog altijd. De wijk is ruim

Figuur 4: Schematische weergave van Hatert (Bron: Kennisbank Platform 31, 06-03-2013)

opgezet en is gelegen naast het Maas-Waalkanaal. Bovendien heeft Hatert opvallend veel groen, voornamelijk gelegen aan de rand van de wijk. Met 9500 inwoners is het de grootste woonwijk in Nijmegen (Gemeente Nijmegen, 2007). Al sinds lange tijd staat Hatert in Nijmegen en omgeving niet hoog aangeschreven. Veel lage-inkomens-gezinnen, een laag opleidingsniveau en ‘problemen achter de voordeur’ kenmerken de wijk. Voor de aanpak begon bestond meer dan twee derde van de woningen in Hatert uit sociale huurwoningen (CBS, 2012, p.393).

Naast de grootste wijk is Hatert tevens de wijk met het laagste besteedbaar inkomen per persoon en heeft met 18% een veel hoger percentage niet-westerse allochtonen dan het Nijmeegse gemiddelde (12%). Onder de jongeren is dit percentage nog hoger met 30% (Gemeente Nijmegen, 2007, p.6). Hierbij is opvallend dat de cijfers van de gemeente Nijmegen lager liggen dan de cijfers van RTL Nieuws (18% tegenover 21%). Het RTL Nieuws heeft haar data echter van het CBS, dit zijn dan ook de cijfers die in deze scriptie aangehouden worden (2008, p.77): *“Het aandeel niet-westerse allochtonen ligt in Hatert met 21 procent ruim onder het gemiddelde van de aandachtswijken (48 procent), maar ruim boven het gemiddelde voor Nijmegen (12 procent) en heel Nederland (11 procent)”*. Wel komen beiden tot de conclusie dat dit ver boven het Nijmeegse gemiddelde ligt. Als ervan uit wordt gegaan dat beide cijfers correct zijn betekent dit dat het aantal niet-westerse allochtonen tussen 2007 en 2008 met 3% gestegen is. Deze stijging zou een toenemende etnische segregatie betekenen.

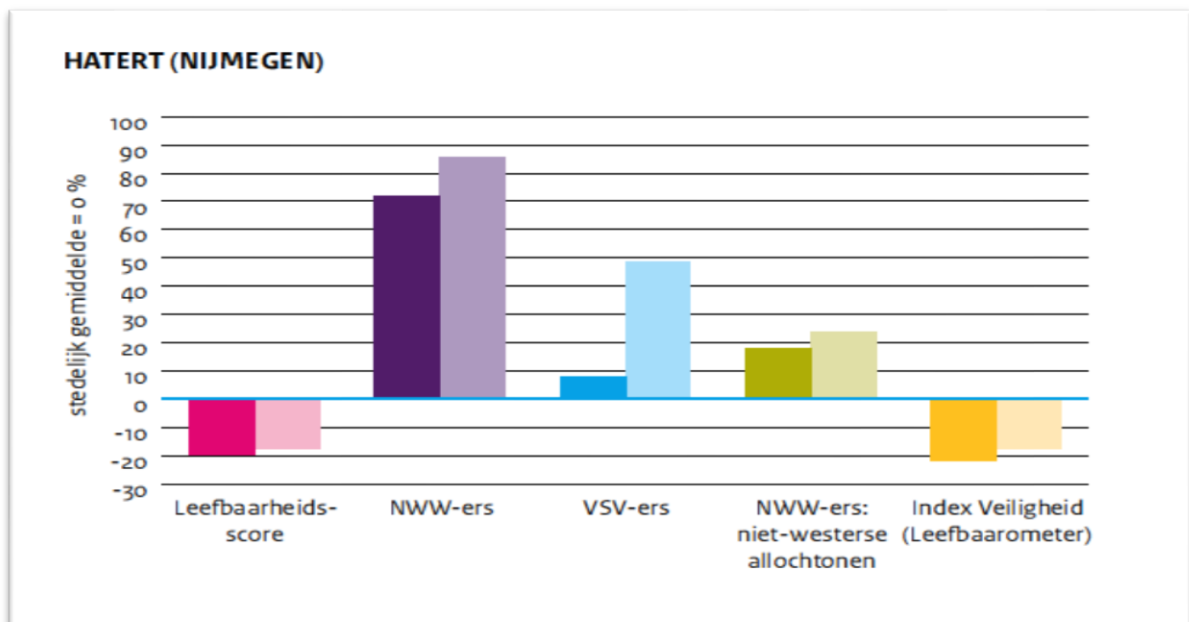
Foto: Het nieuwe wijkcentrum/bibliotheek in Hatert

Segregatie is één van de problemen waarvoor maatregelen zijn genomen in Hatert (Interview van Dael, 2013). Zo zijn er veel nieuw opgerichte organisaties actief. De problemen zijn in verschillende categorieën ingedeeld, voor elke categorie is een soortgelijke organisatie opgezet, zes in totaal, in Hatert. Deze organisaties pakken verschillende problemen die in de wijk spelen aan. Zo pakt het Sociale Wijkteam de zorg-, welzijn- en woonstandaarden aan. Het Actiecentrum 'Hatert Werkt' geeft mogelijkheden om werk te creëren binnen Hatert en voor de inwoners van de wijk. Verder zijn er vele, kleinere, bewonersinitiatieven. Om de problematiek 'achter de voordeur' aan te pakken heeft de gemeente het Actiepunt 'Hatert Thuis' opgericht. Er zijn bijvoorbeeld ook nog 'Jong Hatert' voor jongerenproblematiek en 'Hatert ontmoet' voor integratie en de oprichting van een nieuw wijkcentrum. Onder het kopje 'segregatie' denkt de gemeente voornamelijk aan de scholing van jongeren en is een 'schoolkeuzeconsulent' ingesteld (Gemeente Nijmegen, 2007).

Er zijn in het stuk 'Wijken in Uitvoering' (BZK, 2012, p.85) zes speerpunten aangegeven waar Hatert de komende jaren verder aan werkt. Deze speerpunten zijn opgesteld in een vierjarenplan wat is opgesteld in samenwerking met de gemeente Nijmegen en de woningcorporaties Talis, Portaal en WoonGenoot. Deze speerpunten zijn terug te vinden in Hatert 2.0 (Interview van Dael, 2013). De zes speerpunten zijn:

- Het doorzetten en verduurzamen van het Actiecentrum 'Hatert Werkt';
- Het doorzetten en verduurzamen van het regieteam;
- Het verbeteren van het imago van de wijk;
- De bestrijding van eenzaamheid;
- Het 'lostrekken' van de Haterse woningmarkt;
- Het nog verder uitbouwen van burgerkracht.

Bij de aanvang van het project werden de doelen nog breder geformuleerd en waren ze voornamelijk gericht op de verbetering van leefbaarheidsstandaarden, maar sindsdien is geconcludeerd dat de problemen niet gemakkelijk te verhelpen zijn: *"De problemen van Hatert waren echter vooral sociaal-maatschappelijk van aard. Grote werkloosheid, schuldenproblematiek en opvoedingsproblemen waren en zijn nog steeds aanwezig. ... In de tweede fase van de wijkaanpak is die oorspronkelijke ambitie dan ook verlaten. ... Het beleid is er nu op gericht om dat gegeven te aanvaarden en ervoor te zorgen dat het woon- en leefklimaat in de wijk hoe dan ook aantrekkelijk is én blijft."* (BZK, 2012, p.82). De problemen in Hatert zijn weergegeven in figuur 5. Een groot probleem is het aantal werkzoekenden en de lage leefbaarheidsscore (zie h5). Een korte weergave van de problemen in Hatert is ook terug te vinden in de vorm van een grafiek die in 'Wijken in Uitvoering' staat weergegeven:

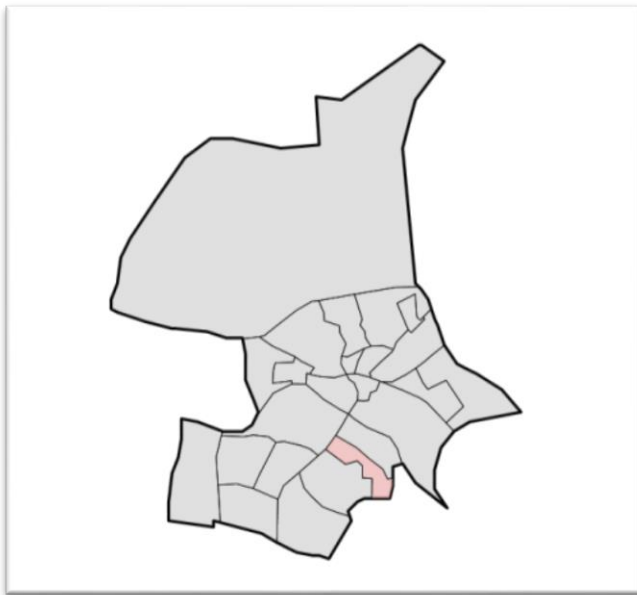

Figuur 5: Score van Hatert op vijf indicatoren binnen het beleid. Links de originele situatie, rechts de situatie in 2012. NWW-ers zijn 'niet werkende werkzoekenden' en VSV-ers zijn 'voortijdig schoolverlaters'. (Bron: BZK, 2012, p.85).

In het bovenstaande figuur (figuur 5) is al een korte indicatie weergegeven over de veranderingen die in de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden in Hatert. Tussen 2007 en 2012 zijn

er op sommige punten positieve trends zichtbaar (Leefbaarheidsscore en veiligheid), maar vooral een aantal negatieve trends. Zo zijn het aantal werkzoekenden en het aantal vroegtijdig schoolverlaters toegenomen. Dit is slechts een korte indicatie van de problemen die in Hatert spelen. In de komende hoofdstukken worden zowel de problemen als de genomen maatregelen uitgebreid behandeld om een compleet beeld te geven van de situatie in de wijk Hatert.

4.3. Malburgen (Gemeente Arnhem)

Figuur 6: Kaart van Arnhem met daarin Malburgen in het rood aangegeven (Bron: Gemeente Arnhem)

Malburgen, Arnhem, is een wijk waarin leefbaarheidsscore extreem laag ligt. Kort gezegd is dit een weergave van de aantrekkelijkheid van de wijk voor de bestaande en nieuwe bewoners. Deze leefbaarheidsscore probeert het Actieplan Krachtwijken omhoog te krijgen tot een niveau waarop het weer veilig wonen, werken en leren is (VROM/WWI, 2007). Malburgen wordt vaak Malburgen/Immerloo genoemd, maar in deze scriptie zal de meer algemene benaming Malburgen worden gehanteerd (Immerloo is een buurt binnen de wijk Malburgen). Malburgen is een wijk die in

de tijd van grote woningnood (na de Tweede Wereldoorlog) een grote groei heeft doorgemaakt. Deze relatief goedkope woningen zijn nu echter onderdeel van het probleem geworden (Interview T. Wouters, 2013). Malburgen heeft, net als Hatert, in de eigen stad geen grote aantrekkingskracht. In deze wijk zijn er veel fysieke ingrepen gedaan, zowel nieuwbouw als renovaties, die de wijk de kans geven om door te groeien (Interview T. Wouters, 2013).

Arnhem telt vier 'aandachtswijken' waarvan Malburgen met bijna 15 duizend inwoners, in 2012, de grootste is (CBS, 2012, p.145). De andere drie Arnhemse aandachtswijken zijn: Presikhaaf, Klarendal en Het Arnhemse Broek. In Arnhem worden de wijken die onderdeel zijn van de veertig wijken uit het 'Actieplan Krachtwijken' min of meer samen aangepakt. Er is veel aandacht besteed aan de leefbaarheid en veiligheid binnen de wijken. Zo is er meer politie aanwezig in de wijken, zoals ter preventie als gerichte acties. In Malburgen worden met deze acties al resultaten geboekt (BZK, 2012, p. 26-33).

De aanpak in Malburgen heeft vijf speerpunten die samen deze wijk leefbaar moeten maken (de leefbaarheidsscore is hiervoor een indicator). De speerpunten zijn (BZK, 2012, p.32):

- Sociaaleconomische situatie (hierin zitten veel 'achter de voordeur'-projecten en is erop gericht de sociaaleconomische situatie van de bewoners te verbeteren);
- Ontwikkeling Multi Functioneel Centrum (een centrum voor bewoners waarin meerdere functies gecombineerd worden zoals bijvoorbeeld werken, integratiecursussen en scholing. Door de krappe financiële situatie is dit voorlopig uitgesteld);
- Vernieuwing winkelcentrum Drieslag (in Malburgen wordt een nieuw winkelcentrum gebouwd zodat mensen samen komen en om werkgelegenheid binnen de wijk te bieden);
- Beheer woonomgeving (de openbare ruimte wordt verbeterd binnen de wijk en er is bijvoorbeeld een 'wijktuin' aangelegd in Bruishuis);
- Organisatie wijkbeheergebieden en beheer (welzijns-) accommodaties (de gemeente wil verantwoordelijkheden teruggeven aan de bewoners en op deze manier meer verantwoordelijkheidsgevoel en binding met de wijk creëren).

Foto onder: Het Volkstuinen-project Bruistuin in Malburgen

Naast deze 'grote' speerpunten zijn er nog vele andere projecten in de wijk gericht om bijvoorbeeld het aantal voortijdige schoolverlaters (VSV'ers) te verminderen. Er zijn zoals gezegd al resultaten geboekt sinds de invoering van dit beleid. In bijlage 4 staan de veranderingen ten opzichte van de 'beginsituatie' aangegeven. In de volgende hoofdstukken worden de problemen en maatregelen verder uitgewerkt.

5. Problemen in de wijken

Om een goed beeld te krijgen van de maatregelen en de effecten van deze maatregelen worden eerst de problemen geanalyseerd. In beide wijken zijn vele sociale problemen. De problemen variëren van bijvoorbeeld een laag veiligheidsgevoel tot een hoog aantal vroegtijdig schoolverlaters. In dit hoofdstuk staat de eerste deelvraag centraal en zal voor beide wijken afzonderlijk behandeld worden:

Wat waren de voornaamste sociale problemen in Hatert en Malburgen voor het 'Actieplan Krachtwijken' van start ging en welke rol speelde segregatie in deze sociale problemen?

De analyse wordt gedaan met behulp van de Outcomemonitor 2012 van het CBS, 2012, en de Outcomemonitor Krachtwijken Nulmeting van het CBS(2008), waarin de cijfers op verschillende aan het Actieplan Krachtwijken gerelateerde onderdelen te vinden zijn.

5.1 De problemen van Hatert

5.1.1. Bevolkingssamenstelling in Hatert

De bevolkingssamenstelling in Hatert verschilt op een aantal punten met de rest van Nijmegen. Nijmegen is een studentenstad. De gemiddelde leeftijd van de Nijmegenaar ligt als gevolg daarvan relatief laag. Het is dan ook te verwachten dat een volkswijk als Hatert een relatief oudere bevolking heeft. Het percentage van de bewoners in de leeftijdscategorie 65plus ligt in Hatert met 22% hoger dan het Nijmeegse gemiddelde (13%). (CBS, 2012, p.395). Dit geeft aan dat er voor de inwoners van Hatert weinig mogelijkheden zijn om een wooncarrière te maken. Dit betekent dat veel mensen niet weggkomen uit de wijk en daarmee ook niet los komen van de sociale problemen die in de wijk spelen. Een van de doelen van het Actieplan Krachtwijken was niet voor niets het mogelijk maken om wooncarrières te maken (VROM/WWI, 2007). Het gebrek aan wooncarrières was volgens de benaderingswijzen (zie: h2) een oorzaak van segregatie (PBL, 2010, p.38-50). Omdat het niet makkelijk is om de wijk te verlaten ontstaat dus segregatie (zie tabel 1).

	Lage inkomensgroep	Midden inkomensgroep	Hoge inkomensgroep
Hatert	62%	33%	5%
Totaal Nijmegen	51%	34%	15%

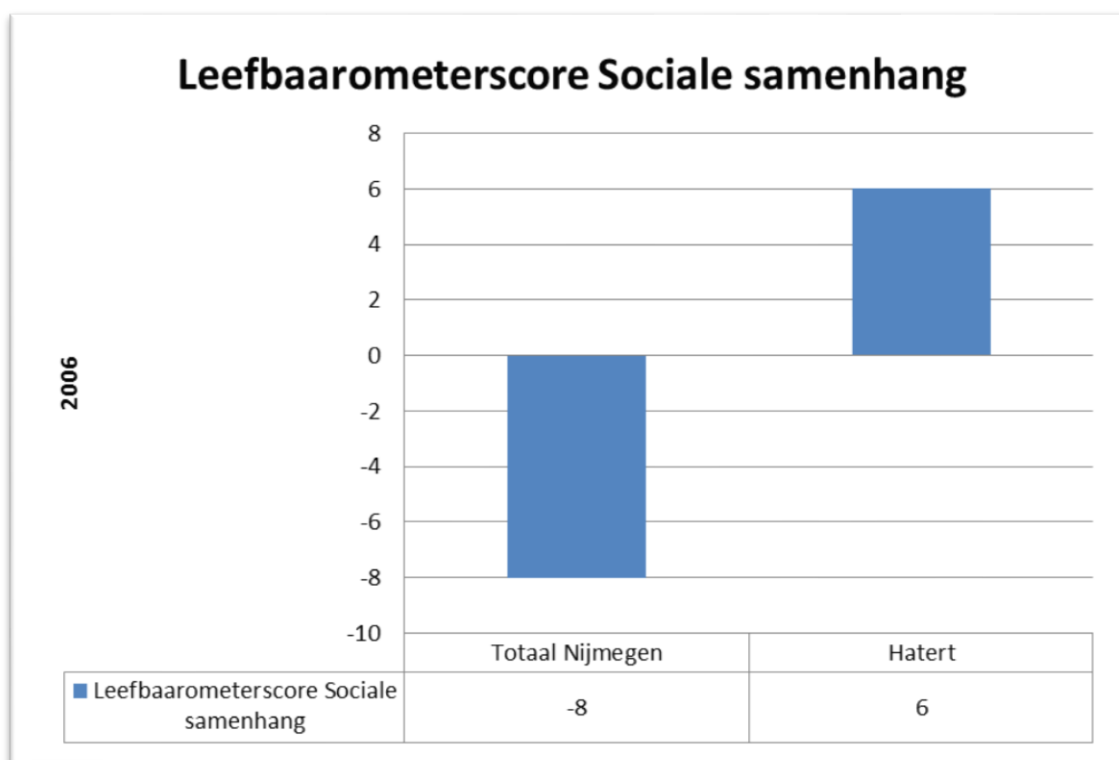
Tabel 1: Bron CBS, 2012, p.411. Een tabel waarin de bewoners ingedeeld naar inkomen in 2008. De percentages zijn percentages van de totale bevolking.

Deze cijfers duiden op inkomenssegregatie. Het percentage lage inkomensgroepen ligt in Hatert hoger dan in het totale beeld van Nijmegen. Aangezien in het totale cijfer van Nijmegen Hatert inbegrepen zit is dit verschil dus nog groter dan dat tabel 1 laat zien.

In Hatert wonen veel meer allochtonen dan in de rest van Nijmegen, 18% (Gemeente Nijmegen, 2007) of 21% (CBS,2008) tegenover 12% gemiddeld. Hatert telt met 9% van de bevolking relatief veel inwoners van Turkse komaf (CBS, 2012, p.395) Opvallend is dat er binnen Hatert ook segregatie speelt, zo is de school de rand van de wijk een voornamelijk ‘zwarte school’ en de school in het centrum van Hatert een voornamelijk ‘witte school’(Interview van Dael, 2013).

Deze twee vormen van segregatie lijken beiden een grote rol te spelen in Hatert. In de bevolkingssamenstelling is nog een andere indicatie te vinden van de spelende sociale problemen. Er zijn relatief veel éénouderhuishoudens, 10% tegenover 6% in Nijmegen als geheel (CBS, 2012, p.395). Dit lijkt in het geval van Hatert een indicatie te zijn voor sociale problemen, meer éénouderhuishoudens betekent meer ‘gebroken’ gezinnen, een lager inkomen en minder sociale controle.

Het CBS (2012, p.396-397) vertaalt deze statistieken in een ‘Leefbaarometerscore’ waarin gekeken wordt hoe ‘leefbaar’ de wijken zijn.

Figuur 7: Leefbarometer sociale samenhang Hatert in vergelijking met het Nijmeegse gemiddelde. Op basis van gegevens uit: CBS, 2012, p.397).

In deze score komen de bevolkingssamenstelling en sociale samenhang aan bod en is gemaakt op basis van Leidelmeijer et al.(2008). De scores lopen van -50 (maximale negatieve afwijking van het landelijk gemiddelde) tot +50 (maximale positieve afwijking). In de 'leefbaarometer' voor bevolkingssamenstelling scoort Hatert met -40 erg laag, ook ten opzichte van de Nijmeegse score van -9 (CBS, p.396). Opvallend genoeg laat de 'leefbaarometer sociale samenhang' zien dat er een sterke sociale cohesie is binnen de wijk, zoals weergegeven in figuur 7. Dit laat zien dat er in de aandachtswijk Hatert wel een sterke sociale cohesie is in vergelijking met de rest van Nijmegen.

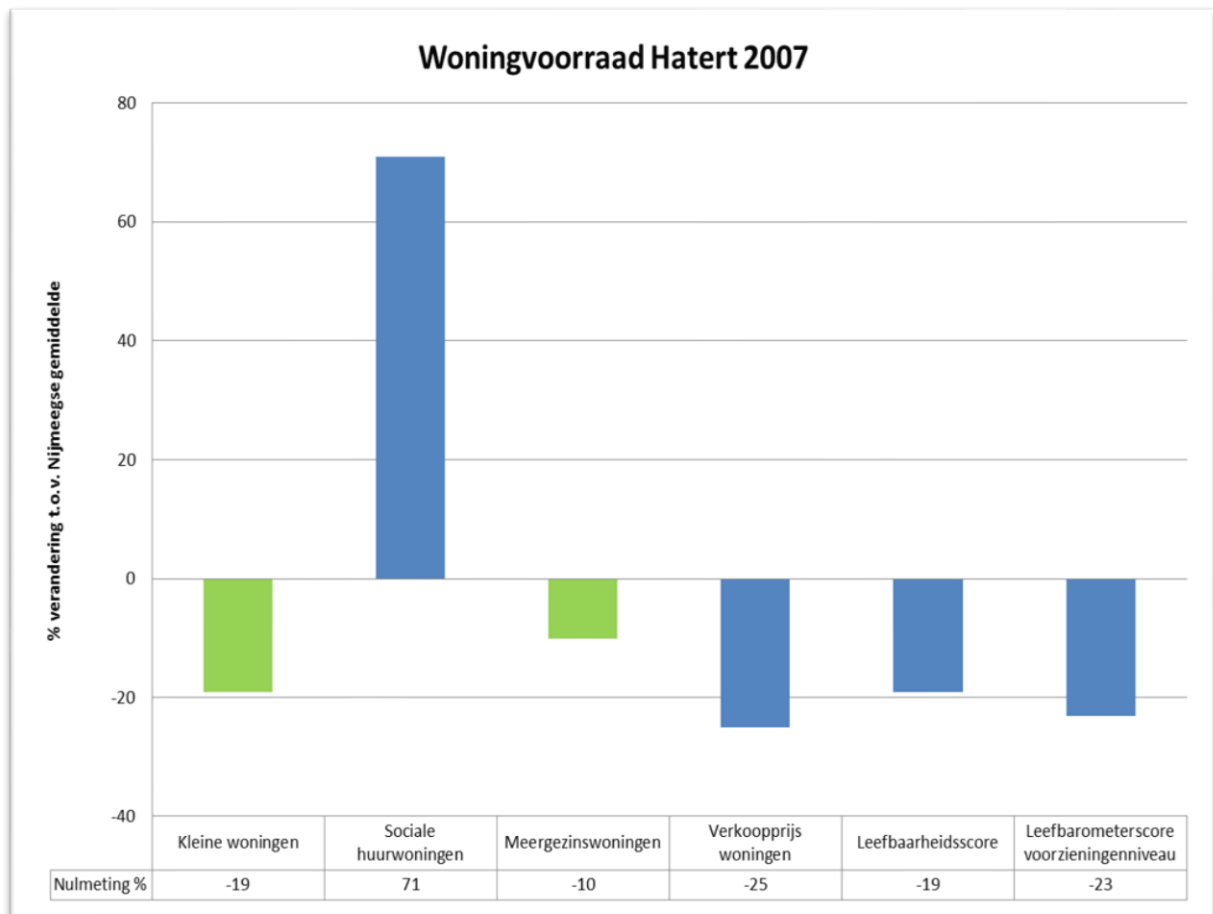
De relatief grote verschillen met het Nijmeegse gemiddelde wijst ook op een gesegregeerde samenleving waarin anders (in dit geval beter) met de burens wordt omgegaan. Dit verschil in sociale cohesie tussen een probleemwijk en het stedelijk gemiddelde blijkt ook in andere steden zichtbaar te zijn (CBS 2012). Het is dus niet zo dat in een probleemwijk alles slechter is dan in de rest van de stad.

Foto: Fietsenstalling naast een basisschool in Hatert

5.1.2. Woningvoorraad in Hatert

Uit figuur 8 blijkt dat er veel sociale huurwoningen staan in Hatert. Net zoals in Malburgen zijn vele van deze sociale huurwoningen gebouwd kort na de oorlog om de woningnood tegen te gaan (CBS, 2012, 399).

Figuur 8: Woningvoorraad Hatert in 2007 (ten opzichte van het nulpunt, het Nijmeegse gemiddelde).

Op basis van gegevens uit CBS, 2012, p.398). De indicatoren 'Kleine woningen' en

'Meergezinswoningen' zijn groen gekleurd omdat dit positieve scores zijn in vergelijking met de rest van Nijmegen.

In 2007, bij aanvang van het Actieplan Krachtwijken, stond het percentage sociale huurwoningen op 76%, dit is ver boven het gemiddelde van de aandachtswijken (61%)(CBS, 2008, p.77). Er zijn vooral weinig huizen in de 'tussencategorie' tussen sociale huurwoningen en dure koopwoningen. Dit maakt wooncarrières moeilijk. Hierdoor wonen er in Hatert veel mensen met een relatief laag inkomen, dit is een indicator voor (en mogelijke oorzaak van) inkomenssegregatie.

5.1.3. Sociale problemen in Hatert

In Hatert zijn een aantal sociale problemen zeer duidelijk. Een duidelijk voorbeeld van een sociaal probleem dat in Hatert speelt is het grote aantal vroegtijdige schoolverlaters. Met 8 procent punten boven het Nijmeegse gemiddelde ligt dit erg hoog (CBS, 2012, p.403). Dit is één van de problemen waar maatregelen tegen zijn genomen in de Wijkactieplannen, de maatregelen worden in hoofdstuk 6 verder besproken.

Een ander probleem in Hatert is de hoge werkloosheid. *“Het aandeel personen met inkomsten uit arbeid ligt in Hatert met 55 procent iets onder het gemiddelde voor de aandachtswijken (56 procent), en ruim onder het gemiddelde voor Nijmegen (66 procent) en Nederland (69 procent).”* (CBS, 2008, p.77). Opvallend is ook het aantal niet-werkend werkzoekende jongeren, in 2008, dit ligt zelfs 71% hoger dan het Nijmeegse gemiddelde (CBS, 2012, p.404). Naast het relatief hoge percentage WW'ers (werkeloosheidsuitkering) is ook het aandeel langdurig bijstandafhankelijken in Hatert hoog met 7% van de bevolking. Dit cijfer is gelijk aan het gemiddelde voor de 40 aandachtswijken (CBS, 2008,p.77). De verwachting was, in 2008, dat deze cijfers alleen nog maar zouden stijgen en het verschil met de omgeving alleen maar zou groeien. Dit levert uiteraard een groter gat op, met betrekking tot inkomenssegregatie, in vergelijking met de rest van Nijmegen. Vandaar dat in het nieuwe beleid, Hatert 2.0, een belangrijk punt is om Hatert te helpen op de arbeidsmarkt (Interview van Dael, 2013).

Er zijn naast alle bovenstaande sociale problemen ook problemen met de veiligheid in Hatert. Volgens het CBS (2008, p.78) ligt het veiligheidsniveau op de 'veiligheids-index' (-50 is maximaal negatief, +50 maximaal positief) in Hatert op -46. Deze index is gebaseerd op criminaliteitscijfers van het politie en justitie (CBS, 2012). Dit is een lage score zelfs voor een aandachtswijk (gemiddeld liggen de aandachtswijken op een score van -44) en zeker in vergelijking met de rest van de al relatief onveilige stad Nijmegen (score -31). Hatert is dus 21,7% onveiliger dan de rest van Nijmegen. Dit wijst op grote sociale problemen in de wijk.

5.2 De problemen van Malburgen

Malburgen is de grootste aandachtswijk van Arnhem, in 2007 telde de wijk 13860 inwoners (CBS, 2008, p.65). De problemen verschillen op sommige punten met de andere drie Arnhemse aandachtswijken.

5.2.1 Bevolkingsopbouw Malburgen

De problemen in Malburgen zijn voor een aanzienlijk deel terug te vinden in de bevolkingsopbouw. Malburgen maakte in de periode van 2007-2012 een bevolkingsgroei door van 6%. Voor een wijk waar de problemen al zichtbaar waren is dit niet altijd gunstig (voornamelijk als de nieuwe inwoners

behoren tot 'risicogroepen' als allochtonen, lage inkomensgroepen, werklozen en eenouderhuishoudens). Een deel hiervan is te verklaren uit de instroming van 'nieuwe Nederlanders' in de wijk (Interview Wouters, 2013).

	0 - 15 jaar	15 – 18 jaar	18 – 27 jaar	27 – 45 jaar	45 – 65 jaar	65 jaar en ouder
Malburgen (2007)	17%	4%	18%	29%	21%	12%
Totaal aandachtswijken (2007)	15%	3%	21%	32%	19%	10%
Totaal Arnhem (2007)	16%	3%	14%	30%	24%	13%

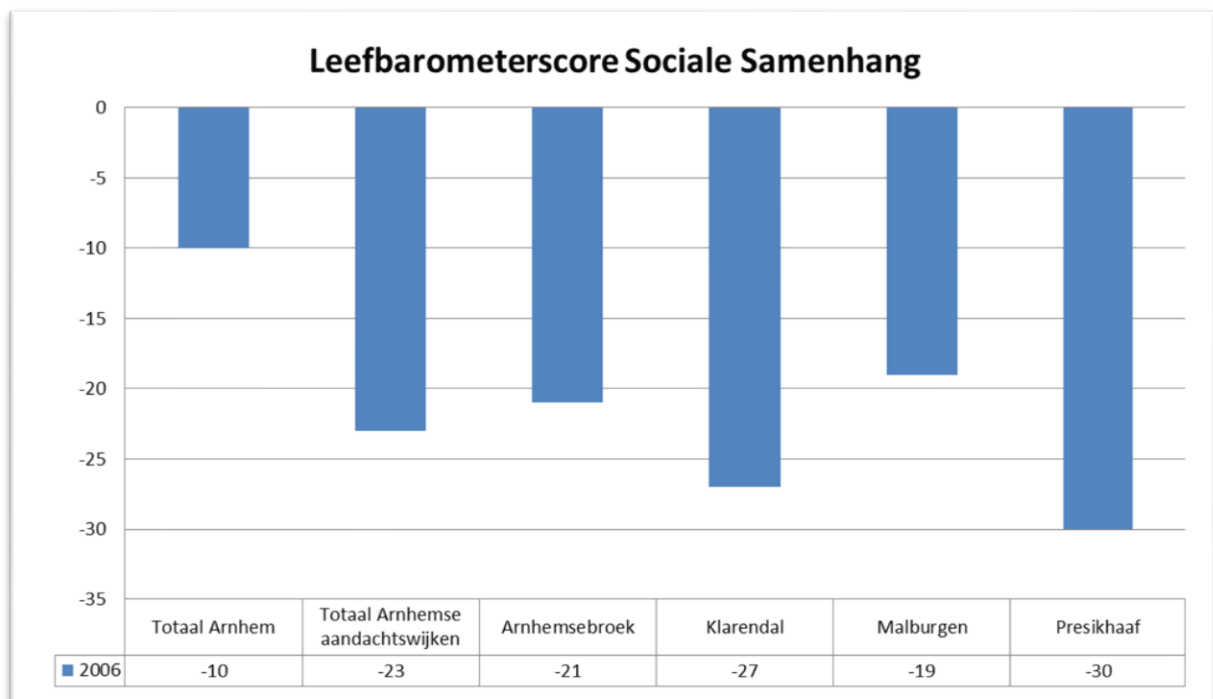
Tabel 2: Bevolkingsopbouw naar leeftijdscategorie van Malburgen, de totale cijfers van de Arnhemse aandachtswijken en Arnhem in het algemeen. Op basis van CBS, 2012, p.147.

Opvallend in deze tabel is dat de instroming van 'nieuwe Nederlanders' niet alleen zorgt voor een hoog percentage kinderen in de wijk, maar ook voor een hoog percentage in de leeftijdscategorieën '45-65jaar' en '65 jaar en ouder', in vergelijking met de andere aandachtswijken van Arnhem. Over het algemeen is de bevolking van de aandachtswijken in Arnhem jonger dan in de rest van Arnhem.

In Malburgen is een groot aantal allochtonen. Het aantal autochtonen is in Malburgen met 53% van de bevolking relatief laag. Het aandeel niet-westerse allochtonen is met 37% van de bevolking hoog. Dit is echter ver onder het gemiddelde voor een aandachtswijk (48%), maar nog ver boven het gemiddelde voor Arnhem (17%) en Nederland (11%) (CBS, 2008, p.65). Dit wijst op etnische segregatie. Een andere opvallende statistiek is dat in Malburgen relatief weinig alleenstaanden wonen (44%) zeker in vergelijking tot bijvoorbeeld de andere Arnhemse aandachtswijk Het Arnhemse Broek (67%) (CBS, 2012, p. 148). Vele van de woningen zijn gezinswoningen, hierdoor is dit waarschijnlijk te verklaren.

De sociale samenhang is in Malburgen laag. Deze sociale samenhang wordt gemeten door het CBS in de eerder genoemde Leefbarometer Sociale Samenhang (zie figuur 9). In dit figuur valt op dat de scores lager liggen dan de Arnhemse score in het algemeen, dit in tegenstelling tot wat te zien was in Hatert. De sociale cohesie / sociale samenhang is dus laag in Malburgen, dit heeft volgens mevrouw Wouters (Interview 2013) te maken met de vele verschillende bevolkingsgroepen die in

Malburgen wonen. De wijkregisseur probeert actief mensen te betrekken en mee te nemen onder andere om deze sociale cohesie te vergroten.

Figuur 9: Leefbarometerscore Sociale Samenhang. De aandachtswijken van Arnhem (inclusief Malburgen) ten opzichte van Arnhem in verschillende jaren. Op basis van gegevens uit: CBS, 2012, p. 149.

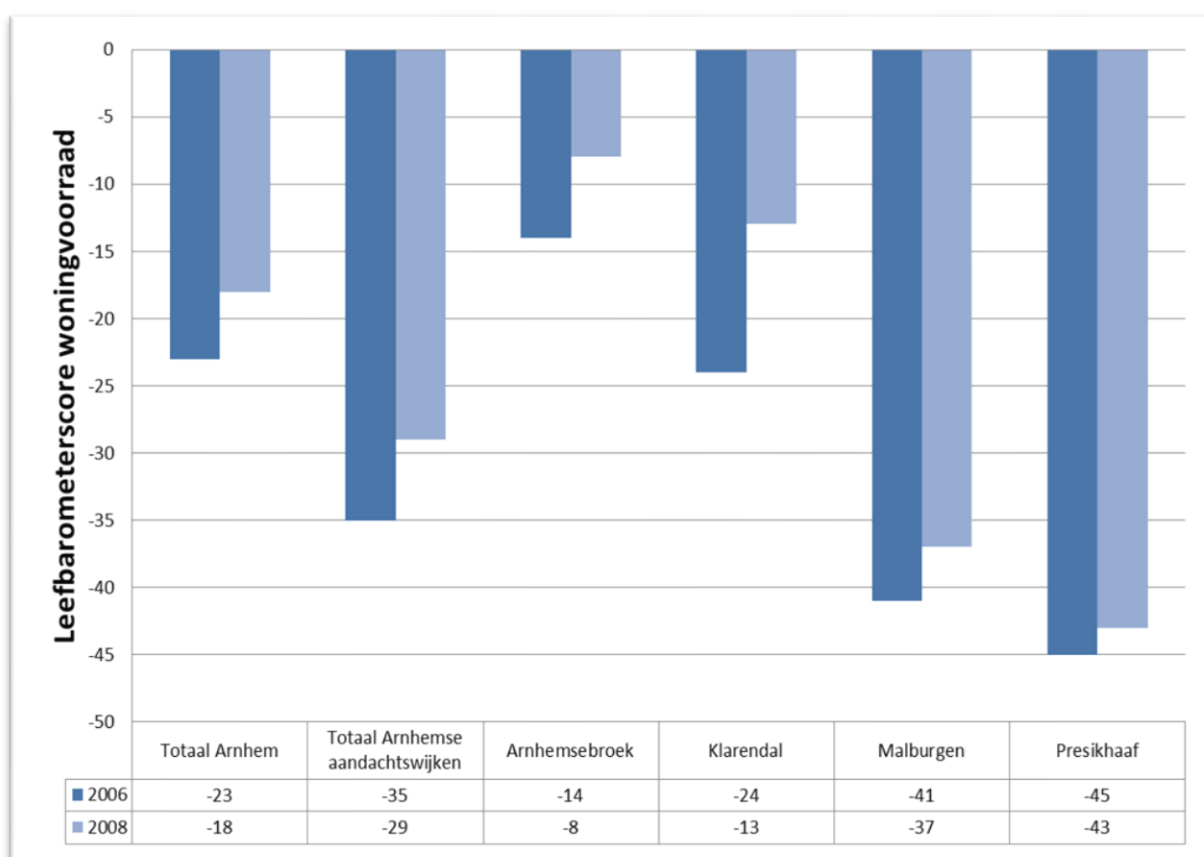

Foto: Wijkcentrum Malburcht in Malburgen

5.2.2. Woningvoorraad Malburgen

Malburgen heeft veel sociale huur, maar liefst 89% van de Malburgen viel bij aanvang in deze categorie of in de categorie 'volkshuisvesting' (Interview Wouters, 2013). Het CBS geeft aan dat 61% van de woningen in Malburgen in 2007 sociale huurwoningen waren (CBS, 2012, p. 151).

Ook voor de woningvoorraad is een Leefbaarometer gemaakt. Deze score gaat over het 'soort en type woningbouw' en de bebouwingsdichtheid (CBS, 2012, p. 152). Dit geeft aan hoe positief mensen staan tegenover de woningen in hun wijk (zie figuur 10).

Figuur 10: Leefbaarometerscore woningvoorraad Arnhem en haar aandachtswijken. Op basis van gegevens uit: CBS, 2012, p.152.

In figuur 10 valt op dat met een score van -41 (in 2006) Malburgen heel laag scoort, zeker ten opzichte van de algemene Arnhemse score (-15,6). De score voor Arnhem is al laag; het 0 punt is het Nederlandse gemiddelde. Voor Malburgen ligt deze score dus zeer laag al verbeterd deze score in de loop der jaren wel. Welke maatregelen hieraan ten grondslag liggen is te zien in hoofdstuk 6. In bijlage 7 is een grafiek opgenomen waarin verschillende indicatoren voor leefbaarheid en wonen in de Arnhemse aandachtswijken zijn weergegeven (vergelijkbaar met figuur 8 in paragraaf 5.1.2 over Hatert).

Foto: Een steegje in Malburgen

Foto: Een slecht onderhouden voortuin in Malburgen

5.2.3. Sociale problemen

De vroegtijdige schoolverlaters zijn een probleem in Malburgen. Met 8,9% van de scholieren ligt dit cijfer relatief hoog in vergelijking met de rest van Arnhem (5,9%) (CBS, 2012, p.156). *“Van de schoolverlaters in Malburgen/Immerloo heeft 70 procent geen startkwalificatie, dit komt overeen met het percentage voor de gemiddelde aandachtswijk en ligt boven het gemiddelde voor Arnhem (63procent) en heel Nederland (49 procent).”* (CBS, 2008, p.66).

In Malburgen heeft 53% van de mensen inkomsten uit arbeid, dit ligt iets onder het gemiddelde voor Arnhem (63%). De 53% van Malburgen ligt gelijk aan het gemiddelde cijfer voor een aandachtswijk. In Malburgen zijn er bovendien veel mensen (9% van de bevolking) langdurig bijstandsafhankelijk. In Nederland heeft 40% van de bevolking een laag inkomen, in Malburgen ligt dit met 67% zelfs veel hoger dan het gemiddelde voor een aandachtswijk (59%). (CBS, 2008, p. 66).

Malburgen telt dus relatief veel mensen met een laag of geen inkomen. Volgens wijkregisseur mevrouw Wouters (Interview, 2013) ligt hier ook een link naar overlast. Mensen met een laag inkomen zoeken vaak ander tijdverdrijf in de openbare ruimte om toch in hun sociale contacten-behoefte te voldoen, dit veroorzaakt de overlast (Interview Wouters, 2013). Vandaar dat de veiligheidscore in Malburgen ook hoog ligt. De score van -46 toont aan dat zelfs voor een aandachtswijk (-44) de wijk zeer onveilig is. Opvallend hierbij is dat Arnhem, net zoals Nijmegen, al een relatief onveilige stad is (score van -32). Al deze problemen hebben ook hun invloed op de ‘achter de voordeur’ problemen. ‘Achter-de-voordeur’-problemen zijn worden door overheidsinstanties vaak gedefinieerd als *“problemen die zich niet in de openbare ruimte afspelen, maar binnen het gezin”* (Interview van Dael, 2013). Hieronder wordt onder andere huiselijk geweld, mensen met een minimum inkomen die zich geen luxe kunnen veroorloven en mensen met hoge schulden verstaan. Vele huishoudens in Malburgen hebben een laag inkomen en relatief veel schulden (5% van de bevolking kan de zorgverzekering niet betalen) (CBS, 2008, p.66).

6. De acties in het Actieplan

Het Actieplan Krachtwijken geeft slechts globale doelen voor de wijken (zie hoofdstuk 1). De specifieke doelstellingen en maatregelen voor de wijken worden uitgewerkt in de Charters en Wijkactieplannen die voor elke wijk worden opgesteld. In deze wijkactieplannen staan voor elk onderwerp de belangrijkste problemen, doelgroepen en maatregelen weergegeven. In dit hoofdstuk worden de maatregelen en doelgroepen geanalyseerd voor beide casussen.

6.1. De maatregelen in Hatert

In Hatert, Nijmegen, is op 16 juni 2008 het Charter ondertekend. In dit Charter staan de doelen die de gemeente Nijmegen, de rijksoverheid en de betrokken corporaties hebben voor Hatert. In het Charter wordt geconstateerd dat:

- *“de sociaaleconomische positie van veel inwoners van Hatert de afgelopen jaren onvoldoende omhoog is gegaan;*
- *Er vaak sprake is van een cumulatie van complexe sociale en maatschappelijke problemen die vraagt om een goed afgestemde integrale aanpak;*
- *De kloof tussen kansrijk en kansarm kan worden verkleind met een gecoördineerde veranderstrategie.”* (Gemeente Nijmegen, 2008, p.3).

Deze constatering is een combinatie van een probleemanalyse en een insteek voor maatregelen. De problemen die in het vorige hoofdstuk geconstateerd zijn lijken iets complexer dan deze quote van de gemeente doet vermoeden. Zo zijn de problemen in Hatert niet alleen gerelateerd aan inkomen.

De gemeente Nijmegen geeft in het Charter de ambitie weer om binnen het tijdsbestek van 10 jaar de wijk een gemiddelde prachtwijk te maken. Om dit te bereiken is een viersporenbeleid opgezet, namelijk: Hatert Jong, Hatert Thuis, Hatert Werkt en Hatert Ontmoet. Deze sporen worden in het vervolg van deze paragraaf verder uitgewerkt aan de hand van het Uitvoeringsprogramma Wijkactieplan (WAP) Hatert (Gemeente Nijmegen, 2008). Er zijn tevens twee dwarssporen gedefinieerd die de overige sporen doorkruisen: Integratie en Veiligheid.

Volgens wijkregisseur Wouters (Interview, 2013) is de status van probleemwijk niet meer van toepassing op Malburgen. In de wijk zijn er volgens mevrouw Wouters weliswaar probleemstraten of -buurten, maar de wijk als geheel is geen probleemwijk meer.

6.1.1 Hatert Jong

“Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst” (Gemeente Nijmegen, 2008, p.9). Gemeente Nijmegen zet in op de jeugd van Hatert. Dit is niet verrassend omdat vele problemen in de wijk gerelateerd zijn aan jeugdproblematiek. De doelgroep van Hatert Jong zijn kinderen en jongeren tot 23 jaar, hun ouders/verzorgers en hun opleiding. Er zijn een achttal doelen geformuleerd:

1. *“Voor alle Hatertse jeugdigen van 0-23 jaar die dat nodig hebben is er extra hulp en ondersteuning bij hun opvoeding, hun ontspanning en hun schoolloopbaan. Goede signalering en toeleiding naar de juiste hulp en ondersteuning is geregeld.*
2. *Alle Hatertse kinderen van 0-4 jaar zijn ‘in beeld’ omdat ze het consultatiebureau bezoeken.*
3. *Alle ouders in Hatert van jeugdigen in de leeftijd 0-23 jaar kunnen met hun opvoedingsvragen terecht in de wijk en er is voor hen voldoende opvoedingsondersteuning en lichte hulp beschikbaar.*
4. *Alle Hatertse kinderen, van 2-4 jaar gaan naar een vorm van kinderopvang / peuterspeelzaalwerk en krijgen een aanbod voor taal- en ontwikkelingsstimulering indien nodig.*
5. *Alle Hatertse kinderen van 4-12 jaar gaan op termijn in Hatert naar school. We versterken de openwijkscholen. We besteden aandacht aan cultuur, sport en bewegen.*
6. *Voor alle Hatertse kinderen van 4-23 jaar is er buiten schooltijd in Hatert iets te doen.*
7. *Jeugdigen worden intensief aan de hand genomen en begeleid om ze van de straat te krijgen: richting thuis, school, activiteiten of werk.*
8. *Taalachterstand bij ouders moet - waar nodig - worden bestreden. Werving inburgeringsbehoeftige inwoners Hatert met inzet van het project team win-WIN (Werving Inburgering Nijmegen).”* (Gemeente Nijmegen, 2008, p.9).

Voor elke doelstelling geeft de gemeente een ‘wat gaan we daarvoor doen’-maatregel.

In eerste instantie heeft de gemeente, samen met de betrokken partners, een ‘Centrum voor Jeugd en Gezin’ (CJG) opgericht dat informatie en advies kan geven aan ouders en de jongeren zelf. Bovendien biedt dit centrum professionele hulp. De oprichting ging gepaard met een integratie in het netwerk van jeugdzorginstanties die reeds actief zijn in de wijk (de scholen, jeugdgezondheidszorg, maatschappelijk werkers en het spoor ‘Hatert Thuis’). Binnen dit centrum is een functionaris actief die bij de gezinnen thuis komt. Met de oprichting van dit centrum denkt de gemeente de eerste drie doelstellingen van het spoor Hatert Jong te bereiken. (Gemeente Nijmegen, 2008, p.10).

Hatert Jong tracht de vierde doelstelling te bereiken met een uitbreiding van de ‘voor- en vroegschoolse educatie’. Vooral peuters van allochtone achtergrond met een taalachterstand

worden actief begeleid via het CJG. Als deze kinderen eenmaal op school zitten moet een doorontwikkeling van de scholen zorgen voor de vijfde doelstelling. De culturele en sportieve vakken worden uitgebreid ten faveure van de integratie in de scholen en het ontwikkelen van de jeugd. Opvallend is dat onder dit kopje in het Wijkactieplan het woord 'segregatie' valt. De samenwerking tussen de bestaande scholen wordt geïntensiveerd en daarmee wil Hatert Jong de segregatie tussen schoolgaande kinderen tegengaan (Gemeente Nijmegen, 2008,p.11).

Het naschoolse aanbod wordt uitgebreid. Dit is specifiek gericht op jongeren van 12 jaar en ouder. De uitbreiding bestaat uit meer activiteiten en uitbreiding van de 'jeugdsoos' Chill Out, hangplekken, sport/trapvelden en een groter cultureel aanbod (de promotie van amateurmuziek en een bibliotheek). Deze maatregelen om de zesde doelstelling te bereiken zijn tot stand gekomen in samenwerking met de woningcorporaties die actief zijn in de wijk (Gemeente Nijmegen, 2008,p.11).

Foto: Nieuwe 'Cruyff-court' in Hatert

Foto: Oud trapveldje in Malburgen

Het van de straat houden van jongeren (doelstelling 7) is in vele aandachtswijken een probleem (CBS, 2012). Straathoekwerkers worden ingezet op basis van informatie van lokale partners en instanties (politie, jongerenwerk, wijkmanagement enzovoort). Als voorbeeld hiervan valt het 'buddy-systeem' op. Het 'buddy-systeem' is er op gericht op kinderen die meer risico lopen van 'het juiste pad te stappen' te begeleiden. Bovendien worden werkervaringsplekken voor jongeren gecreëerd in samenwerking met het ROC, dit zijn zogenaamde leerwerktrajecten (Gemeente Nijmegen, 2008,p.11).

Voor de achtste doelstelling van Hatert Jong moeten professionals (leerkrachten en experts op dit gebied worden hiervoor ingezet) taalachterstanden aankaarten bij het Bureau Inburgering. Deze aandacht is vooral gericht op taalachterstanden bij allochtone kinderen, maar ook voor hun ouders. Hier is het dwarsspoor Integratie goed te zien (Gemeente Nijmegen, 2008,p.11).

In samenwerking met de rijksoverheid heeft Hatert Jong nog enkele andere projecten opgezet. Het aantal vroegtijdig schoolverlaters, wat een groot probleem is in Hatert (zie hoofdstuk 5), moet worden teruggedrongen met duidelijke regels en mandaten. Ook de segregatie komt in deze andere projecten ter sprake. Ter bestrijding van segregatie onder de jeugd worden schoolkeuzeconsulenten aangesteld in Hatert met de focus op informeren van de jeugd en imagoverbetering van Haterse scholen. Dit is bedoeld om begrip te creëren en de figuurlijke afstand tussen verschillende groepen in Hatert te verkleinen (Gemeente Nijmegen, 2008,p.11).

6.1.2. Hatert Thuis

De werkwijze van Hatert Thuis wordt, volgens de gemeente Nijmegen, gekenmerkt door : *“een integrale en resultaatgerichte aanpak, direct en directief, met een combinatie van zoet, zorg en zuur (stok achter de deur).”* (Gemeente Nijmegen, 2008,p.14). Zoals uit deze quote blijkt wil de gemeente niet wachten tot problemen uit de hand lopen binnen de gezinnen. Hiervoor wil Hatert Thuis signalen vroeg verzamelen via bestaande netwerken, maar ook een gezamenlijk plan opstellen dat gericht is op het vroeg signaleren en onafhankelijk behandelen van problemen. De doelstellingen van Hatert Thuis zijn weergegeven in bijlage 8.

Om deze doelen te bereiken komt er één wijkteam waar de belangrijkste partijen samen aan tafel zitten, dat in de komende periode een compleet overzicht moet hebben van de ernst van de problematiek. Bovendien worden elk jaar 50 huishoudens actief begeleid via een plan van aanpak dat waar nodig gebruikt maakt van ‘drang- en dwangvarianten’. Dit komt er op neer dat de gemeente de gezinnen kan dwingen mee te werken. Dit is een vergaande variant van overheidsingrijpen op gezinsniveau. Verder komen er gezinscoaches, adviseurs van het Meldpunt Bijzondere Zorg en wordt de samenwerking met andere sporen (Hatert Jong en Hatert werkt) en andere instantie geïntensiveerd. Dit zijn zeer ingrijpende maatschappelijke maatregelen waarmee probleemhuishoudens eerder gesignaleerd en begeleid worden (Gemeente Nijmegen, 2008 p.14-16).

6.1.3. Hatert Werkt

Het spoor Hatert Werkt heeft als slogan ‘Iedereen telt’; dit geeft al weer waar de drie speerpunten op neer komen. De drie speerpunten van Hatert Werkt zijn als volgt opgeschreven:

1. *“Het terugdringen van de beïnvloedbare werkloosheid en etnische segregatie in Hatert in de richting van het stedelijk gemiddelde. Hatert moet op het vlak van werkloosheid onder autochtonen en allochtonen een doorsnee (pracht)wijk worden.*
2. *het bevorderen van arbeidsparticipatie door o.a. meer dan evenredige re-integratie- en activering van uitkeringsgerechtigden en andere inwoners van Hatert;*

3. *het verminderen van de armoede door meer inkomen uit werk voor meer mensen, het terugdringen van het niet-gebruikt van inkomensondersteunende maatregelen en het ontwikkelen en aanbieden van nieuwe vormen van preventieve en multiculturele schuldhelpverlening;*” (Gemeente Nijmegen, 2008 p.17).

Foto links:
Het Actiecentrum
'Hatert Werkt'

Het Actiecentrum Hatert Werk is goed zichtbaar vanaf de Haterseweg. Dit gebouw is een fysieke uiting van de maatregelen die de gemeente neemt in haar strijd tegen werkloosheid. In dit centrum zitten circa 15 medewerkers die vragen van bewoners kunnen beantwoorden. Hierin wordt gedacht aan samenwerking met uitzendbureaus, het bevorderen en ondersteunen van zelfstandig ondernemers en het samenwerken met andere sporen en groeperingen. Verder kent dit spoor weinig specifieke maatregelen.

6.1.4. Hatert Ontmoet

Om de integratie te bevorderen in deze multiculturele wijk is het spoor Hatert Ontmoet opgezet. Dit spoor is er op gericht om *“ontmoeting(en) op en natuurlijke wijze gestimuleerd wordt; en niet alleen via doel- en doelgroep gerichte projecten. Ontmoeting vindt plaats op straat en in de winkel, in het wijkcentrum en de sporthal.”* (gemeente Nijmegen, 2008, p.19-20). Dit is gericht op het vergroten van participatie en het contact tussen inwoners van verschillende achtergronden te verbeteren.

Om dit te bereiken worden de activiteiten in het wijkcentrum uitgebreid en zijn er diverse bewonersplatforms en verenigingen. De inwoners moeten op een ongedwongen manier elkaar leren kennen volgens de gemeente Nijmegen (2008, p.20). Dit gebeurt onder andere door het opzetten van een Grand Café / dinnerservice in het wijkcentrum.

Ook via sport worden de inwoners gestimuleerd meer met elkaar om te gaan. Er wordt geopperd om een sporthal te creëren in de wijk, want de huidige voetbalvereniging SV Hatert (op sportpark Winkelsteegh) ligt te ver van de wijk af om een natuurlijke ontmoetingsplek te zijn. Naast sport is er ook een muzikale/culturele insteek voor ‘natuurlijke ontmoetingsplekken’. Zo is er in de verbouwing van het wijkcentrum een muzieklokaal opgenomen. In dit wijkcentrum worden ook theaterstukken opgevoerd en wordt er samen met de bewoners gewerkt aan een theaterstuk. De bibliotheek is ook een laagdrempelige manier van ontmoeten en de activiteiten die daar plaatsvinden worden uitgebreid (Gemeente Nijmegen, 2008, p.21-22).

Foto: Nieuw wijkcentrum en bibliotheek in Hatert

Voor de jeugd wordt gewerkt aan uitbreiding van de 'jeugdsoos' Chill Out (zie ook paragraaf 6.1.1. Hatert Jong). *" Jongeren hebben behoefte aan een eigentijdse ruimte waar ze hun activiteiten kunnen organiseren en uitvoeren. Het moet voor verschillende groepen jongeren aantrekkelijker worden elkaar op een ongedwongen wijze te ontmoeten binnen en buiten de jeugdsoos. Het moet hun soos en hun wijk zijn. "* (Gemeente Nijmegen, 2008, p.22).

6.1.5. Dwarssporen Integratie & Veiligheid

Zoals eerder aangegeven staan naast de vier sporen ook twee dwarssporen beschreven in het Wijkactieplan Hatert, één daarvan is Integratie. Allochtone gezinnen hebben te maken met sociaaleconomische achterstanden en een gebrek aan ontwikkelingsmogelijkheden, volgens de gemeente Nijmegen (2008, p. 22). Het thema integratie raakt elk van de originele vier sporen. Bijvoorbeeld binnen het spoor 'Hatert Ontmoet' worden allochtone en autochtone vrijwilligers gestimuleerd om samen te werken en worden allochtone vrijwilligers gestimuleerd om deel te nemen aan vrijwilligersorganisaties en overlegstructuren binnen de wijk (Gemeente Nijmegen, 2008, p. 23). Vele van de maatregelen die genomen zijn ter bevordering van de integratie zijn terug te vinden in de plannen van de oorspronkelijke sporen.

Voor het dwarsspoor Veiligheid heeft de gemeente een ambitieuze doelstelling: Hatert moet gelijk komen aan het Nijmeegse gemiddelde (Gemeente Nijmegen, 2008, p. 24). Dit lijkt voor een relatief grote woonwijk met vele reeds bestaande problemen en gelimiteerde budgetten een hoge ambitie. De gemeente geeft echter een aantal speerpunten aan in haar Wijkactieplannen (2008, p.24-25):

- Een wijkveiligheidsplatform; Dit platform heeft als doel om bewoners te betrekken bij de problematiek en gevoelige kwesties in kaart te brengen. Dit gebeurt in samenwerking met de politie.
- Extra wijkagenten; In de wijk Hatert zijn acht extra wijkagenten actief (in 2008). Vanwege de benodigde bezuinigingen is het echter goed mogelijk dat dit aantal zal verminderen.
- Aanpak van probleemgezinnen/huishouden; Deze problematiek dit aangepakt te worden via een nieuwe benaderingswijze waarin het begeleiden of aanpakken van deze probleemgezinnen centraal staat. Hier is al een begin mee gemaakt. Er vindt een structureel overleg plaats tussen woonconsulenten, politie, gemeente en de zorginstellingen om de problematiek beter in kaart te brengen.
- Fysieke tekortkomingen aanpakken; de door de bewoners fysieke tekortkomingen (hoge begroeiing, onveilige plekken en dergelijke) worden reeds aangepakt.

6.1.6. Fysieke ingrepen en de toekomst

In Hatert wordt de komende jaren nog veel gebouwd. Dit is een uitvloeisel van een eerder plan, 'Hatert onder de Pannen'. In dit plan staat de bouw van circa 800 woningen centraal, alsmede de sloop van 300 andere. Het grote speerpunt is het Woonpark Malderborgh (Gemeente Nijmegen, 2007).

Figuur 11: Illustratie van de plannen voor Woonpark Malderborgh. Bron: Gemeente Nijmegen, 2007.

Voor dit woonpark dient het verouderde verzorgingstehuis Nieuw Maldenborgh gerenoveerd te worden met aangrenzend ruimte voor nieuwbouw in de vorm van drie woontorens. Verder zijn er drie 'urban villa's' in het project inbegrepen en een extra wooncomplex. In totaal zou dit project 321 nieuwe woningen moeten opleveren (Gemeente Nijmegen, 2007, p. 10). *"Wanneer alle bouwactiviteiten achter de rug zijn, zal Hatert een aantal prachtige woongebouwen erbij hebben en voor veel mensen een aantrekkelijke plaats om te wonen zijn. Want dankzij de status van Prachtwijk is er naast deze investering in gebouwen (en openbare ruimte) erg veel in sociale systemen geïnvesteerd: systemen die mensen helpen om hun problemen op te lossen of op zijn minst goed hanteerbaar te maken. De leefbaarheid van de wijk heeft een geweldige sprong voorwaarts gemaakt."* (Gemeente Nijmegen, n.d.). Helaas zijn sommige plannen binnen 'Hatert onder de pannen' tijdelijk gestopt vanwege de economische crisis en de effecten hiervan op de budgetten voor dit soort projecten (een goed voorbeeld hiervan is het project Circusterrein).

Naast de woningbouw zijn er bovendien vele speelplekken vernieuwd. Ook zijn er in de wijk vier nieuwe parken aangelegd: Park Vossenweide, Park Kanaalzoom, Park Couwenbergstraat en de Mualketen in de Ambonese wijk (Zie bijlage 2 voor een kaartoverzicht van de fysieke maatregelen in Hatert).

Na een evaluatie in 2012 (Wijken in Uitvoering 2012) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties werkt Hatert de komende jaren verder met zes speerpunten. Deze speerpunten zijn opgesteld in een vierjarenplan wat is opgesteld in samenwerking met de gemeente Nijmegen en de woningcorporaties Talis, Portaal en WoonGenoot. De zes speerpunten zijn:

- Het doorzetten en verduurzamen van het Actiecentrum 'Hatert Werkt';
- Het doorzetten en verduurzamen van het regieteam;
- Het verbeteren van het imago van de wijk;
- De bestrijding van eenzaamheid (welzijn & zorg);
- Het 'lostrekken' van de Haterse woningmarkt;
- Het nog verder uitbouwen van burgerkracht.

Deze speerpunten zijn terug te vinden in het gemeentelijk plan, als vervanging van het Wijkactieplan, Hatert 2.0 (Interview van Dael, 2013; Gemeente Nijmegen, 2011).

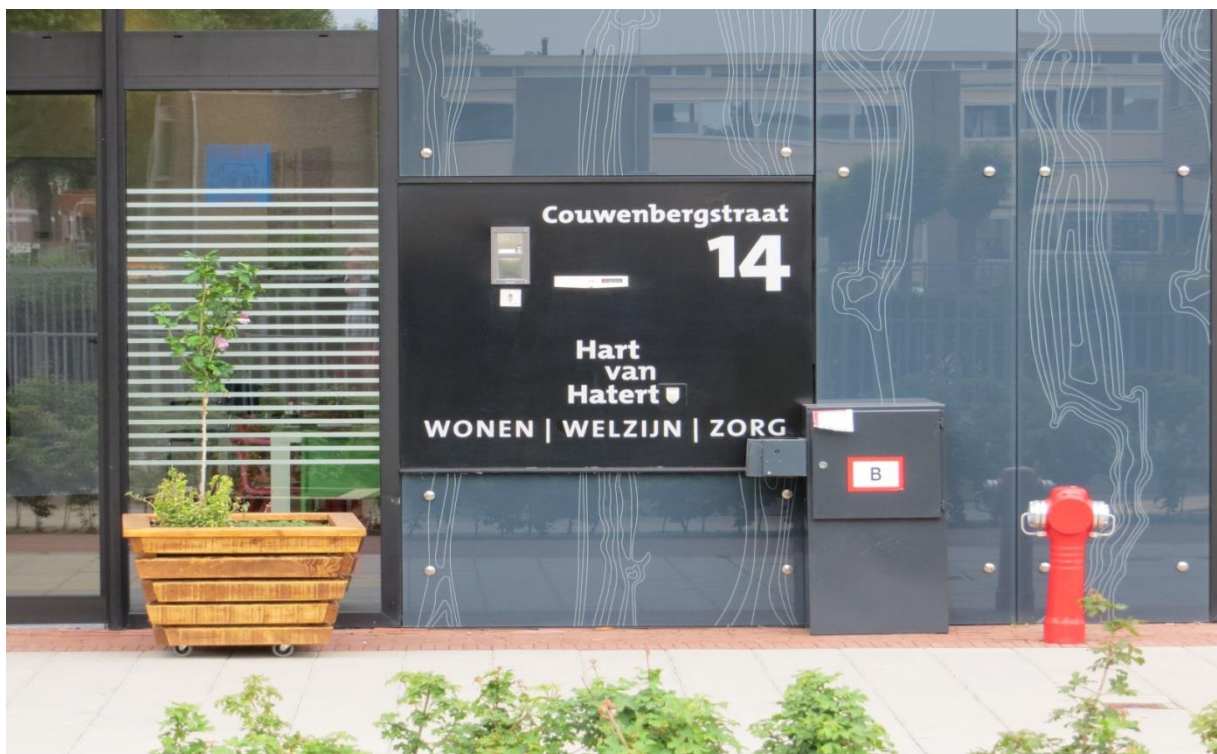

Foto: Een vorm van beleid in Hatert: Hart van Hatert

6.2. De maatregelen in Malburgen

In Malburgen zijn afspraken gemaakt, op basis van het ontwikkelingsplan Malburgen, tussen de gemeente en haar private partners. Deze afspraken hebben een heldere doelstelling: Malburgen weer een leefbare wijk maken. Deze wijk moet een wijk worden *“waar het prettig wonen en werken is voor allerlei mensen; een wijk waarin bewoners, maar ook de ondernemers, eigenaren en anderen weer vertrouwen in hebben en waarbij de sociale infrastructuur en samenhang (sociale cohesie) is versterkt tot op gemiddeld landelijk niveau.”* (Gemeente Arnhem, 2007b, p.3).

De problemen zijn veel ‘achter-de-voordeur-problemen’ en deze komen veel voor in wijken waar goedkope huurwoningen staan (Interview Wouters, 2013). De link tussen een hoog percentage huurwoningen en overlast en problemen is ook terug te vinden in het Wijkactieplan Malburgen. Eén van de doelstellingen is ook: meer variatie in de woningvoorraad, meer woningen en meer inwoners trekken (Gemeente Arnhem, 2007b, p.3).

Andere doelstellingen in het Wijkactieplan Malburgen (2007) zijn het creëren van meer groen en water, het veiliger maken van verkeersroutes, nieuwe scholen en voorzieningen, nieuwe sport- en recreatiecomplexen, recreatie in de uiterwaarden mogelijk maken en het verbeteren van het imago van de wijk. Om deze doelstellingen te bereiken biedt het Wijkactieplan Malburgen (2007) verschillende maatregelen die in deze paragraaf besproken zullen worden.

6.2.1. Wonen in Malburgen

In de wijk Malburgen worden 1250 woningen gesloopt gedurende de looptijd van dit beleid. Hiervoor in de plaats worden 3000 nieuwe woningen gebouwd en ook 3000 woningen gerenoveerd. Bovendien wordt de verhouding tussen koop- en huurwoningen aangepast naar 50-50. Het doel is om de woonwijk aantrekkelijker te maken voor nieuwe bewoners en bovendien wooncarrières mogelijk maken (Gemeente Arnhem, 2007b, p.6). Het gebrek aan wooncarrières is volgens verschillende benaderingswijzen een oorzaak van segregatie (zie H2: Theorie), dit is dus een maatregel om segregatie in de wijk Malburgen tegen te gaan. Dit moet onder andere gebeuren door de instroming van middeninkomens te stimuleren.

Een belangrijk project in het veranderen van de verhouding tussen koop- en huurwoningen is het herstructureren van Malburgen-West. Hier worden circa 800 woningen geherstructureerd. Opvallend is vooral de verhouding tussen koop- en huurwoningen in deze wijk van 80% koopwoningen tegenover slechts 20% huurwoningen. Om ruimte te creëren voor deze woningen zijn verschillende voorzieningen gesloopt, deze worden echter geïncorporeerd in het nieuwe multifunctionele wijkcentrum De Spil, gelegen in het centrum van Malburgen (Gemeente Arnhem, n.d.).

Figuren 12 en 13 Kaart overzicht herstructurering Malburgen-West. Bron: (Gemeente Arnhem, n.d.).

Het oude park van Malburgen-West is vervangen door een nieuw park (in het centrum van de buurt; zie Figuur 13). In het park is een nieuw multifunctioneel wijkcentrum gerealiseerd genaamd De Spil. Hierin zijn twee scholen inbegrepen, alsmede een peuterspeelzaal en een kinderdagverblijf (Gemeente Arnhem, n.d.).

Bovendien worden er circa 300 woningen gebouwd aan de noordkant van Malburgen (Gemeente Arnhem, n.d.). en worden 23 luxe koopwoningen gebouwd aan het Middelgraafpad. In vele overige delen van de wijk worden ook vele woningen gebouwd en gerenoveerd, maar deze projecten springen er uit vanwege hun hoge percentage koopwoningen. Zie bijlage 3 voor een volledig overzicht van de maatregelen in Malburgen in de categorie 'Wonen'.

Foto Links: Links nog niet gerenoveerde woningen en daarnaast wél gerenoveerde woningen in Malburgen

Foto rechts: Modelwoning voor een koopwoning in Malburgen-West

6.2.2. Werken in Malburgen

In Malburgen is er onvoldoende werkgelegenheid. Om de economie in de wijk te stimuleren worden de regels voor vastgoedbestemmingen in wijk gewijzigd en zijn er stimuleringsregelingen voor het opknappen van vestigingen en panden. De focus voor het creëren van werkgelegenheid ligt echter in de winkelcentra. Het winkelcentrum in Malburgen-West, voornamelijk gericht op zorg en afhaalrestaurants krijgt een extra impuls (Gemeente Arnhem, 2007b, p. 10). Het grote project is echter het winkelcentrum De Drieslag.

Figuur 14: Kaart van de ligging van winkelcentrum De Drieslag. Bron: (Gemeente Arnhem, n.d.).

Winkelcentrum De Drieslag heeft een enorme impuls gekregen. Niet alleen is het uiterlijk van het winkelcentrum opgefleurd, maar tevens is er een supermarkt in geplaatst en zijn er andere plannen voor verdere uitbreiding van de voorzieningen die geboden worden in het winkelcentrum.

Naast het verbeteren van de winkelcentra worden er werkprojecten opgezet om de jeugdwerkloosheid aan te pakken. Hier werkt onder andere voetbalclub Vitesse aan mee met het project 'Vitesse betrokken'. Er worden ook stages en leerwerkplekken geregeld bij ondernemers en scholen in en rond Malburgen. Ook ondernemers, en voornamelijk allochtone ondernemers, krijgen hulp van de wijkbedrijfsconsulent. Het aanbieden van microkredieten, starterkredieten en starterprojecten is onderdeel van de aanpak van werkloosheid (Gemeente Arnhem, 2007b).

Het aantal bijstandsgerechtigden is met 12% bijna twee maal zo veel als het Arnhemse gemiddelde (6,3%). Dit zijn in totaal 1071 inwoners die werkzoekend zijn, het doel van de gemeente is om dit aantal terug te brengen naar 750 personen, een afname van 30% (Gemeente Arnhem, 2007b, p.11). In de wijk wordt er concreet gezocht naar de mogelijkheden om vacatures aan inwoners te koppelen. Hier speelt de wijkconsulent een essentiële rol in (Gemeente Arnhem, 2007b). Deze wijkconsulent speelt ook een belangrijke rol in het monitoren van gezinnen met sociale problemen (Interview Wouters, 2013).

6.2.3. Leren, Opgroeien en Integratie

In Malburgen staan al een aantal multifunctionele centra, maar er zijn plannen voor de bouw van een extra centrum. In dit centrum zit een school inbegrepen. Deze school is een speerpunt van het Arnhemse beleid op het gebied van 'Leren & Opgroeien'. Een ander speerpunt is het verminderen van verzuim op scholen en het bestrijden van voortijdig schoolverlaters. Zoals in de probleemanalyse van hoofdstuk 5 al naar voren kwam is dit een groot probleem in Malburgen. Hiervoor zijn er afspraken gemaakt tussen de gemeente en verschillende ROC's. Deze afspraken gaan over begeleidingsprojecten voor risico-leerlingen en over het algemeen betere voorbereiding voor stages en carrières. Bovendien worden vroegtijdig schoolverlaters in beeld gebracht en teruggeplaatst in school, werk of zorginstututen. Ook komen er nieuwe opleidingen aan het ROC onder andere om meer stage mogelijkheden te creëren (Gemeente Arnhem, 2007b).

Deze vroegtijdig schoolverlaters zorgen vaak voor overlast als hangjongeren. Er komen hangplekken in de wijk en deze jongeren worden actief begeleid in hun terugkeer of zoektocht naar werk of een opleiding. Naast een tekort aan hangplekken is er ook een tekort aan speelplekken voor kinderen in de wijk. Er is daarom een Speelruimteprogramma opgezet die meer van dit soort plekken moet maken. Kinderen en jongeren met sociale problemen kunnen terecht bij het centrum voor Jeugd en Gezin. Dit centrum moet een laagdrempelige plek zijn voor ouders om informatie en advies te vergaren rondom de zorg voor jeugd en gezin (Gemeente Arnhem, 2007b).

De jeugd is vaak de eerste stap richting integratie. In Malburgen behoort 39% van de inwoners tot een etnische minderheid (Gemeente Arnhem, 2007b, p.17). Het ontmoeten en participeren van bewoners staat centraal in de wijkplannen (Interview Wouters, 2013). Dit is allemaal om de sociale cohesie in de wijk te bevorderen. In Arnhem werden in 2008 en 2009 1650 (waarvan 312 in Malburgen) inburgeringstrajecten ingezet. Het doel was dat 90% hiervan leidt tot een inburgeringsexamen (Gemeente Arnhem, 2007b, p.18), of dit doel gehaald is, is niet bekend.

Zoals gezegd zijn participeren, meedoen en samenwerken kernbegrippen die constant terugkomen in de Arnhemse plannen voor Malburgen (Gemeente Arnhem, 2007a; Gemeente

Arnhem, 2007b; Interview Wouters, 2013). Allochtone inwoners worden gestimuleerd actief te participeren in vrijwilligerswerk en burgerparticipatie-projecten en worden er buurttentjes en feesten georganiseerd. Het doel is om ontmoetingen en kennisuitwisseling te creëren tussen mensen van verschillende culturele achtergronden (Gemeente Arnhem, 2007b). Een opvallend project hierbij is het Volkstuinenproject waar mensen samen verantwoordelijk zijn voor het groen. Bewoners onderhouden samen volkstuinen en maken afspraken over goed onderhoud van de eigen voortuin (Interview Wouters, 2013). Dit project is een voorbeeld van een initiatief van het Wijkplatform. Door dit soort initiatieven, waarin er *“ruimte (is) voor iedereen, waarin elke culturele groep zijn eigen ontmoetingsruimte kan vinden”* (Werkgemeenschap voor Landschapsonderzoek, 2013, p.46), zouden, volgens het Dienst Landelijk Gebied, de binding met de natuur versterken alsmede de sociale cohesie en leefbaarheid in de wijk vergroten (Werkgemeenschap voor Landschapsonderzoek, 2013, p.46).

6.2.4. Sport, Cultuur en Recreatie

Sport is een manier om de sociale cohesie te vergroten, jeugdoverlast aan te pakken en de inwoners bewust te maken van het belang van sporten en gezondheid. Het probleem is echter dat de sportparticipatie in Malburgen 20% lager ligt ten opzichte van het Arnhemse gemiddelde (voor allochtone inwoners is dit zelfs 30% lager). Het naschoolse aanbod op het gebied van sport wordt ook uitgebreid om die reden. Ook wordt een ‘Cruyff-court’ aangelegd; dit zijn trapveldjes voor de jeugd die op initiatief van de Cruyff-foundation aangelegd worden, over het algemeen in relatief arme wijken met weinig sportmogelijkheden. Ook scholen spelen een belangrijke rol in het vergroten van het sportaanbod volgens de gemeente.

Foto links:
Middencirkel van
een Cruyff-court in
Hatert

In Malburgen komt er (net als in Hatert) meer nadruk te liggen op cultuur. Dit gebeurt onder andere via Kunstfestivals in de wijken en een cultuurcentrum. Er ligt ook meer nadruk op kunst in scholen. Alle scholen, van basis- tot middelbaaronderwijs, moeten meer 'doordenken' over kunst en cultuur.

Ook op gebied van recreatie wil de gemeente flink inzetten. Ten eerste is er een activiteitenruimten gekomen in een multifunctioneel centrum aan het Middelgraafpad (Gemeente Arnhem, *n.d.*). Dit is slechts een klein voorbeeld. Grotere projecten benutten de uiterwaarden als recreatie gebied. Zo wil de gemeente niet alleen het imago van de wijk veranderen, maar ook de wijk 'leefbaarder' maken (Gemeente Arnhem, 2007b).

6.2.5 Veiligheid en Achter-de-voordeur-problematiek

Overlast is een groot probleem. Niet alleen jongerenoverlast wordt aangepakt, maar ook de meer veiligheidskwesties. Er is al meer 'blauw op straat' in Malburgen (Interview Wouters, 2013). Het wijkpreventieteam, waarin zowel de traditionele politie als wijkagenten actief zijn moet de wijk veiliger maken. De jeugd wordt aangesproken op haar gedrag en bewoners worden geïnformeerd. Er wordt veel benadrukt dat bewoners zelf meewerken aan een veiligere wijk. Hier is een combinatie zichtbaar tussen sociale cohesie en participatie en de veiligheidskwesties in Malburgen. *"Het moet weer gewoon worden om elkaar en regels die we hebben afgesproken te respecteren. Mensen die dit respect niet kunnen opbrengen, ook niet na er langdurig en consequent op te zijn aangesproken, zullen daarvan de gevolgen moeten ondervinden. Het inzetten van de methodiek van de integrale handhaving ... biedt de mogelijkheid om mensen die zich onttrekken aan de regels, actief en verplichtend te benaderen."* (Gemeente Arnhem, 2007b, p. 25). Risicogezinnen worden aangesproken en in samenwerking met jeugdzorg en vele andere partijen wordt ervoor gezorgd dat de buurt weer veiliger kan worden voor de bewoners. Hier is volgens wijkregisseur Wouters (Interview Wouters, 2013) al een flinke stap in gemaakt. Hier gaat ook de participatie van bewoners gepaard met 'meer blauw op straat'.

Gezinnen die zich in probleemsituaties bevinden krijgen actieve hulp bij het behandelen van hun achter-de-voordeur-problemen. Deze problemen zijn vaak een combinatie van alle eerder genoemde problemen (financieel, opleiding en integratie). Maatschappelijk werkers spelen hier een essentiële rol in. Een goed voorbeeld hiervan zijn het inzetten van gezinscoaches die gezinnen actief begeleiden. Een belangrijk achter-de-voordeur-probleem is de schulden-problematiek. De gemeente geeft daarom actief schuldhulpverlening waar dit nodig mocht zijn. Er zijn vele verschillende type hulpverleners (bijvoorbeeld van het Medisch Centrum Malburgen) voor achter-de-voordeur-problemen actief in Malburgen, bijvoorbeeld specialisten tegen huiselijk geweld en overlastgezinnen

(Interview van Dael, 2013). Al deze maatschappelijke ingrepen moeten de basis leggen voor een wijk waar de sociale samenhang en sociale controle weer aanwezig is (Gemeente Arnhem, 2007b). Dit alles is volgens de plannen een essentieel onderdeel om Malburgen (de delen van Malburgen waar dit nog niet het geval is) leefbaarder te maken.

Foto: Het nieuwe gebouwde Medisch Centrum Malburgen

Foto: Een mededelingenbord naast basisschool de Spil in Malburgen. Rechts is een poster zichtbaar waarin de wijkagenten waarschuwen voor inbrekers in de wijk.

7. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de effecten die de maatregelen hebben gehad binnen de gekozen casussen besproken. Paragraaf 7.1. bespreekt de resultaten die zijn geboekt in Hatert en de veranderingen ten opzichte van de start van de wijkaanpak in 2007. Paragraaf 7.2. bespreekt de resultaten en veranderingen voor Malburgen. Dit gebeurt in beide gevallen voornamelijk op basis van statistische gegevens verzameld door het CBS in de Outcomemonitor Wijkaanpak (2012). In deze paragrafen staan tevens al aanbevelingen voor toekomstig beleid en analyses van en over het gevoerde beleid. Daarna worden in de derde paragraaf de antwoorden besproken op de in dit onderzoek gehanteerde onderzoeksvragen en worden er conclusies getrokken.

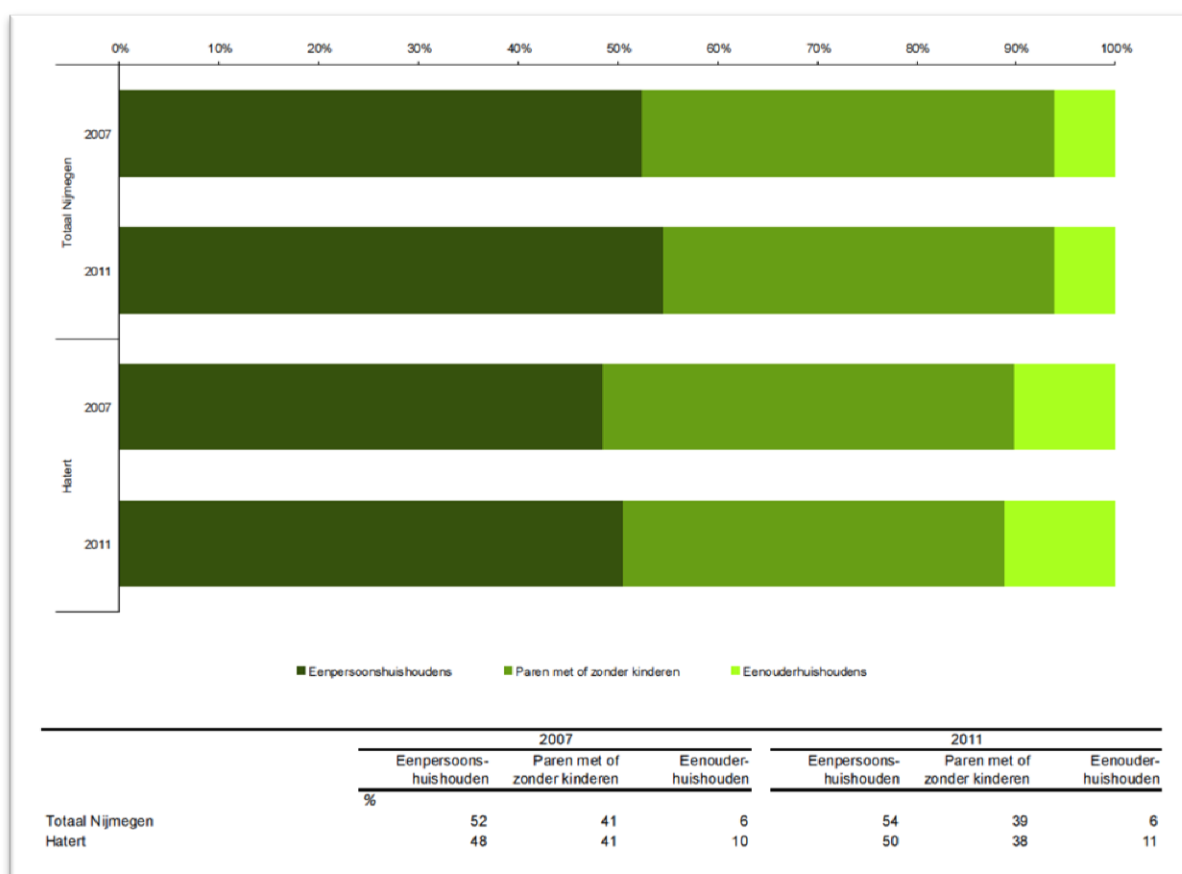
7.1 Resultaten in Hatert

Foto: Welkomstbord in Hatert aan de Hatertseweg

In Hatert zijn sinds de start van de wijkaanpak in 2007 veranderingen zichtbaar. Deze veranderingen zijn hier onderverdeeld in de categorieën (bevolkingsopbouw, woningvoorraad, opleiding, werkloosheid, veiligheid, leefbaarheid en segregatie).

Allereerst de bevolkingsopbouw van Hatert. De bevolkingsopbouw van Hatert is nagenoeg gelijk gebleven. Het percentage van de bewoners van 65 jaar of ouder ligt echter 9% hoger dan het Nijmeegse gemiddelde (22% tegenover 13%) (CBS, 2012, p.395). Opvallend is dat het aantal eenouderhuishouden met 1% gestegen is tussen 2007 en 2012 (CBS, 2012, p.396; zie onderstaand figuur 15). Dit is opvallend omdat het Wijkactieplan (Gemeente Nijmegen, 2007) een heel spoor (Hatert Thuis) wijdt aan gezinsproblematiek.

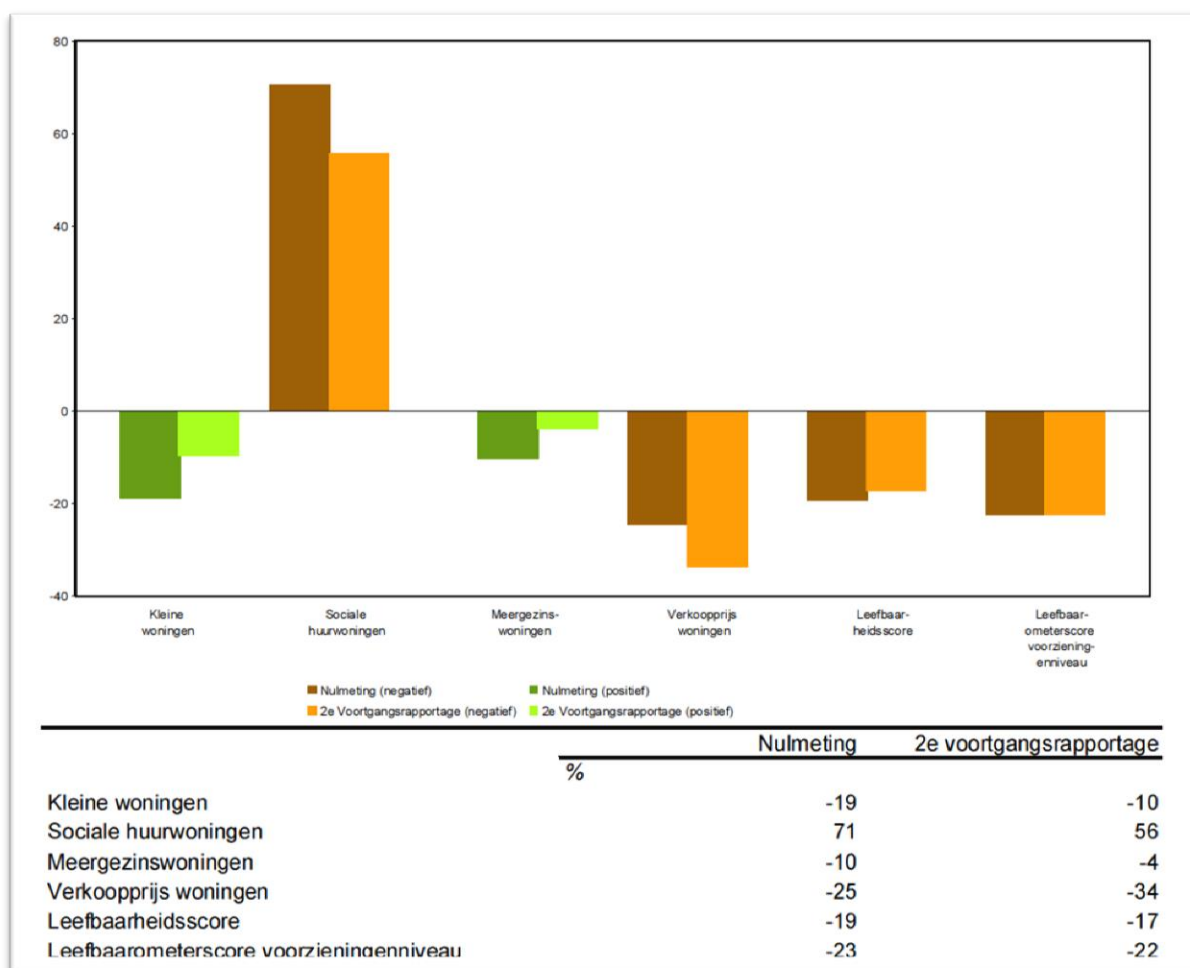
Figuur 15: Een weergave van de verschillen tussen de gezinsopbouw van Hatert vergeleken met het totaal van Nijmegen in 2007 en 2011. Bron: CBS, 2012, p.396.

De invoering van gezinscoaches en betere gegevens deling tussen instanties lijken dus weinig tot geen effect te hebben gehad op de bevolkingsopbouw en het aantal 'gebroken gezinnen' in Hatert.

7.1.1. Veranderingen in de woningvoorraad van Hatert

Het thema 'Wonen' geeft wel grote veranderingen weer in het Hatertse woningaanbod. Sinds de start van de wijkaanpak is een deel van de achterstand op de rest van Nijmegen, op het gebied van woningvoorraad, weggewerkt. In figuur 16 is te zien dat er een aantal positieve ontwikkelingen zichtbaar zijn: het aantal meergezinswoningen neemt af, en het aantal (te) kleine woningen neemt

af. Wel ligt de verkoopprijs van de huizen in Hatert nog altijd veel lager dan de verkoopprijs van vergelijkbare woningen in de rest van Nijmegen.

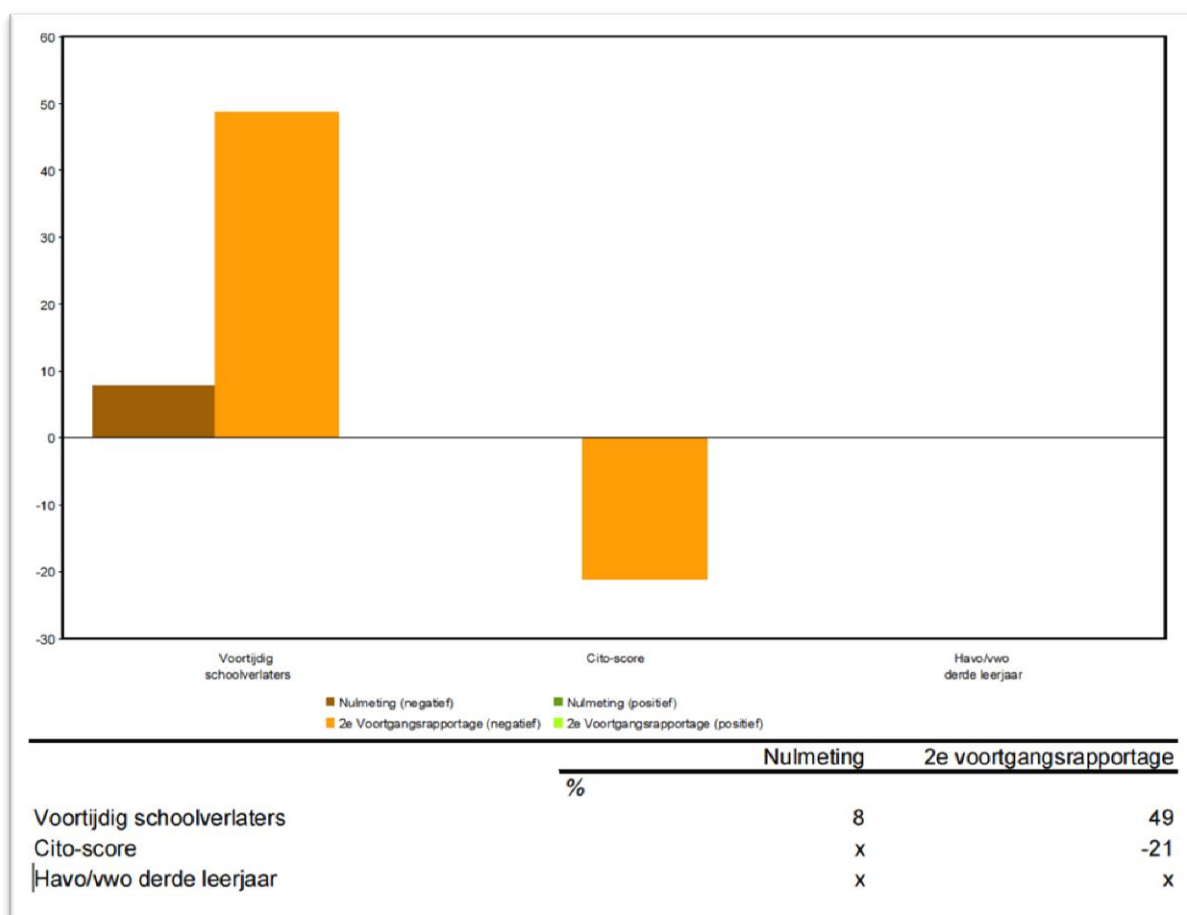

Figuur 16: De veranderingen in de woningvoorraad van Hatert tussen de Nulmeting van 2007 (start van de wijkaanpak) en de 2^e voortgangsrapportage (2012). Bron: CBS, 2012, p. 398.

De oorzaken van de problemen in Hatert waren vaak veelal te herleiden tot het hoge aantal sociale huurwoningen (Interview van Dael, 2013; zie h6). Ten opzichte van de start van de wijkaanpak in 2007 is het percentage sociale huurwoningen gedaald van 76% naar 66%. Dit is nog altijd een hoog percentage. De grote verandering is vooral te danken aan de sloop van een aantal sociale huurwoningen in Hatert in 2008. Die sociale huurwoningen zijn vervangen door nieuwe koopwoningen en particuliere huurwoningen, voornamelijk gebouwd in 2009 (CBS, 2012, p.399). Dit is een direct gevolg van de plannen uit 'Hatert onder de pannen' dat dateert van voor de start van de wijkaanpak in 2007, al is in de wijkaanpak weldegelijk ingezet op de voortzetting van die plannen. Volgens het CBS (2012, p.399) heeft Hatert de achterstand ten opzichte van Nijmegen met 21% ingelopen door deze maatregelen.

7.1.2. De opleidingsproblemen in Hatert

Het aandeel voortijdig schoolverlaters in Hatert is alleen maar verder toegenomen tussen 2007 en 2012 (CBS, 2012, p. 402). Het verschil met de rest van Nijmegen is toegenomen van 8% boven het Nijmeegse gemiddelde in 2007 tot maar liefst 49% boven het Nijmeegse gemiddelde in 2012 (zie figuur 17; CBS, 2012, p.402).

Figuur 17: Vroegtijdig schoolverlaters en Cito-scores ten opzichte van het Nijmeegse gemiddelde.

Bron CBS, 2012, p. 402.

Ook liggen de Cito-scores van de Haterse leerlingen in 2012 21% lager dan de gemiddelde cito-score van Nijmeegse leerlingen. Het aantal vroegtijdig schoolverlaters moest worden teruggedrongen met duidelijke regels en mandaten. Dit is tot op heden nog niet gelukt. Ook de segregatie komt in deze regels en mandaten ter sprake. Ter bestrijding van segregatie onder de jeugd zijn schoolkeuzeconsulenten aangesteld met de focus op het informeren van jeugd en imagoverbetering van Haterse scholen. Dit was bedoeld om begrip te creëren en de figuurlijke afstand tussen verschillende groepen in Hatert te verkleinen (Gemeente Nijmegen, 2008,p.11). Ook dit lijkt tot nu toe weinig succes te hebben. Scholen hebben een sterke 'wit-zwart' verdeling. Er zijn plannen om

één school te creëren in het centrum van Hatert om deze ‘zwart-wit’ scheiding aan te pakken (Interview van Dael, 2013).

7.1.3 De werkloosheidsproblemen van Hatert

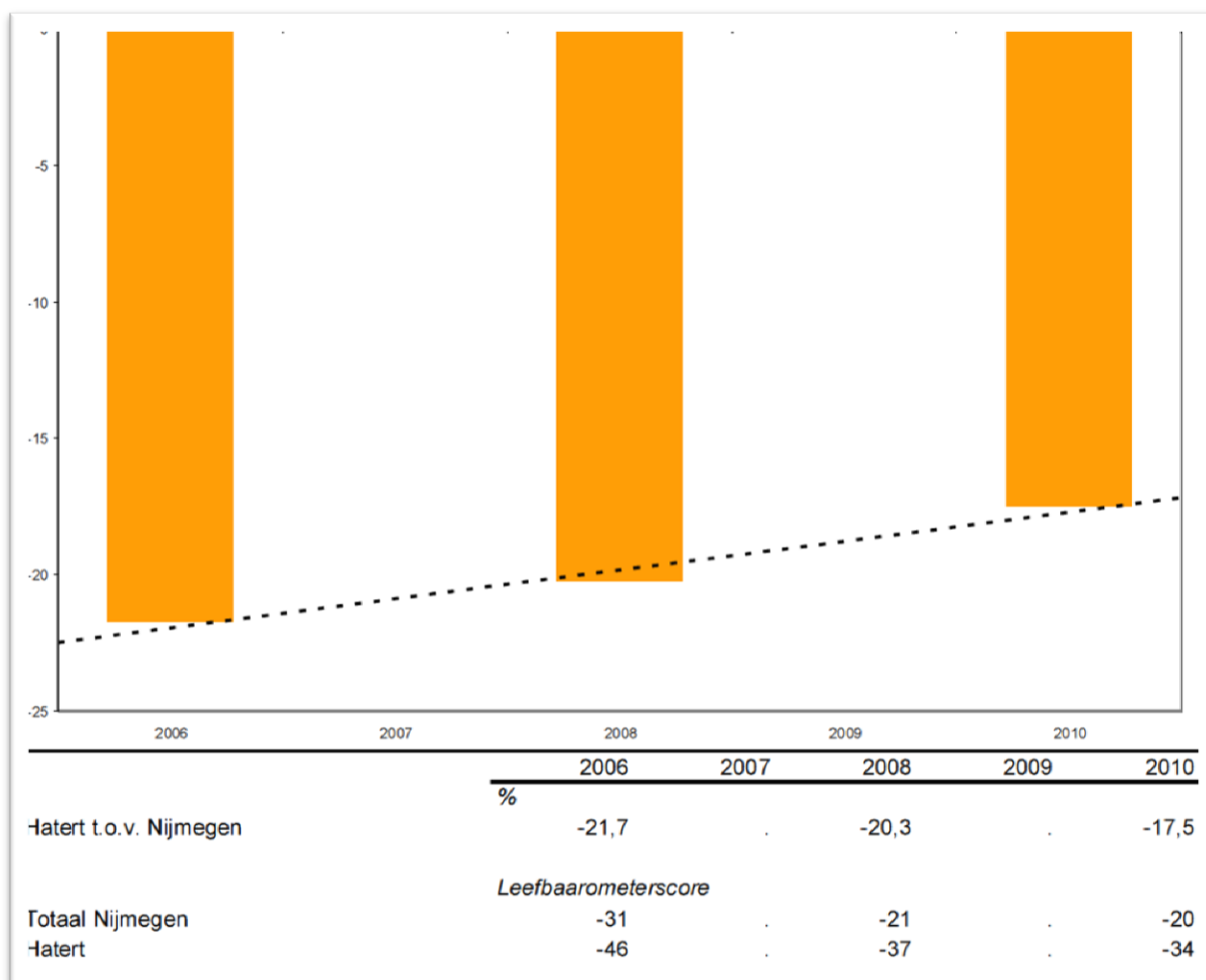
Hatert Werkt had in 2007 drie speerpunten:

1. *“Het terugdringen van de beïnvloedbare werkloosheid en etnische segregatie in Hatert in de richting van het stedelijk gemiddelde. Hatert moet op het vlak van werkloosheid onder autochtonen en allochtonen een doorsnee (pracht)wijk worden.*
2. *het bevorderen van arbeidsparticipatie door o.a. meer dan evenredige re-integratie- en activering van uitkeringsgerechtigden en andere inwoners van Hatert;*
3. *het verminderen van de armoede door meer inkomen uit werk voor meer mensen, het terugdringen van het niet-gebruikt van inkomensondersteunende maatregelen en het ontwikkelen en aanbieden van nieuwe vormen van preventieve en multiculturele schuldhulpverlening;”* (Gemeente Nijmegen, 2008 p.17).

Uit de cijfers van de CBS Outcomemonitor Tweede Voortgangsrapportage (2012, p. 404) blijkt dat ook op dit vlak de beoogde resultaten niet bereikt zijn (zie bijlage 5), dit blijkt ook uit de Nijmeegse evaluatie van 2012 (Interview van Dael, 2013). De inkomsten uit arbeid zijn weliswaar met 1% verbeterd ten opzichte van het Nijmeegse gemiddelde, maar daar staat tegenover dat het aantal werklozen is toegenomen (onder jongeren is dit percentage zelfs nog groter), het aandeel werkloosheidsuitkeringen stijgt ten opzichte van het Nijmeegse gemiddelde (hetzelfde geldt voor arbeidsongeschiktheidsuitkeringen) en het aandeel langdurig bijstandsafhankelijken is ook gestegen ten opzichte van het Nijmeegse gemiddelde. *“Vijf jaar na de start van de wijkenaanpak heeft Hatert op alle indicatoren binnen het thema Werken een achterstand op de gemeente Nijmegen als geheel. Sinds de start van de wijkenaanpak is de achterstanden bij bijna al deze indicatoren opgelopen”* (CBS, 2012, p. 404). Het is daarom niet verrassend dat de gemeente start met Hatert 2.0, als vervolg op (of vervanging van) het Wijkactieplan Hatert, waarin initiatieven staan die de sociaaleconomische positie van de bewoners van Hatert moeten verbeteren (Interview van Dael, 2013; Gemeente Nijmegen, 2011; CBS, 2012). Indien deze initiatieven meer succes opleveren dan is het mogelijk dat de achterstand op dit thema weggewerkt kan worden (CBS, 2012, p.404).

7.1.4. Verbetering qua veiligheid in Hatert

Eén aspect waar een duidelijke positieve trend zichtbaar is in Hatert is veiligheid. Veiligheid wordt gemeten aan de hand van de ‘Leefbaarometer Veiligheid’ van het CBS (2012, p.412). Zoals bekend lopen Leefbaarometers van -50 (zeer onveilig) tot +50 (zeer veilig). Hatert scoort met -34 nog altijd laag, maar in 2006 was de score nog -46 (zie figuur 18).

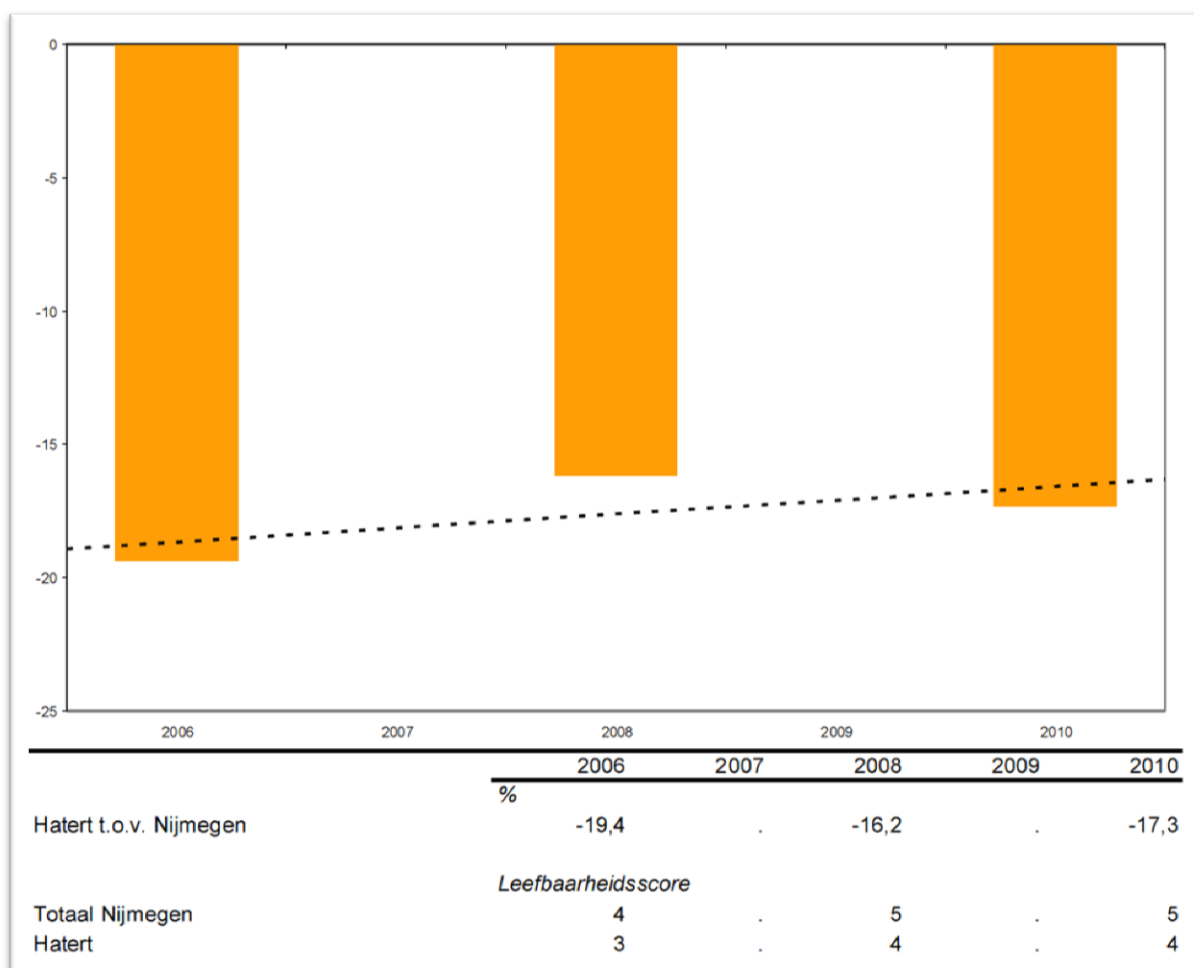
Figuur 18: Leefbaarometer Veiligheid. Hatert ten opzichte van het Nijmeegse gemiddelde. Bron: CBS, 2012, p.412.

In deze indicator voor veiligheid is ook 'overlast' meegenomen (CBS, 2012). Dit is echter nog wel een probleem in Hatert (Interview van Dael, 2013). Dit heeft waarschijnlijk ook te maken met het hoge aantal vroegtijdig schoolverlaters en de hoge werkloosheid onder jongeren. Deze jongeren, zonder opleiding of baan, moeten hun energie ergens anders kwijt en onderhouden ook hun sociale contacten in openbare ruimtes. Dit zorgt voor overlast.

7.1.5. Leefbaarheidsscore van Hatert

De algemene Leefbaarheidsscore van Hatert is gestegen (zie figuur 19). Deze Leefbaarheidsscore beschrijft de algemene leefbaarheid in de wijk (hoe tevreden de bewoners zijn en hoe prettig zij in hun wijk wonen). De score wordt uitgedrukt op een schaal van 1 tot en met 7, hierin staat 1 voor 'zeer negatief' en 7 voor 'uiterst positief'. Hatert scoort een 4 in 2010 ('matig positief') op de Leefbaarheidsscore, Nijmegen als geheel scoort een 5 ('positief') (CBS, 2012, p.401). Hatert heeft dus

een achterstand op de rest van Nijmegen. Hier is wel een lichte positieve trend zichtbaar. Hatert scoorde in 2006 nog een 3 ('matig') (CBS, 2012).

Figuur 19: Leefbaarheidsscore van Hatert ten opzichte van het stedelijk gemiddelde van Nijmegen van 2006 tot 2010. Bron: CBS, 2012, p. 401.

Deze positieve verandering in de Leefbaarheidsscore van Hatert geeft weer dat er wel een aantal positieve effecten uit het Wijkactieplan Hatert zijn gekomen. Hatert is een 'betere' woonwijk om in te wonen dan die in 2006 (voor de aanvang van dit beleid) was.

7.1.6. Segregatie in Hatert

In deze paragraaf worden de twee hoofdvormen van segregatie besproken die in dit onderzoek centraal staan (inkomenssegregatie en etnische segregatie). Uit tabel 3 blijkt dat de inkomenssegregatie-problematiek in Hatert nog niet verbeterd is tussen 2006 en 2010. Sterker nog: er is sprake van een groei van 1% in de categorie 'Laag inkomen'. Dit is niet omdat er meer mensen met een laag inkomen in Hatert zijn gaan wonen, maar dit komt omdat hoge- en middeninkomens wegtrekken uit de wijk (CBS, 2012, p.411). Deze trend is dus niet terug gedrongen door de bouw van

nieuwe (en duurdere) huur- en koopwoningen. Dit wordt verder besproken in hoofdstuk 8.
(Conclusies en aanbevelingen).

	2006			2010		
	Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen	Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
Totaal Nijmegen	51%	34%	15%	52%	33%	15%
Hatert	62%	33%	5%	63%	32%	5%

Tabel 3: Huishoudens naar inkomensklasse, Hatert en Nijmegen. Op basis van: CBS, 2012, p.411.

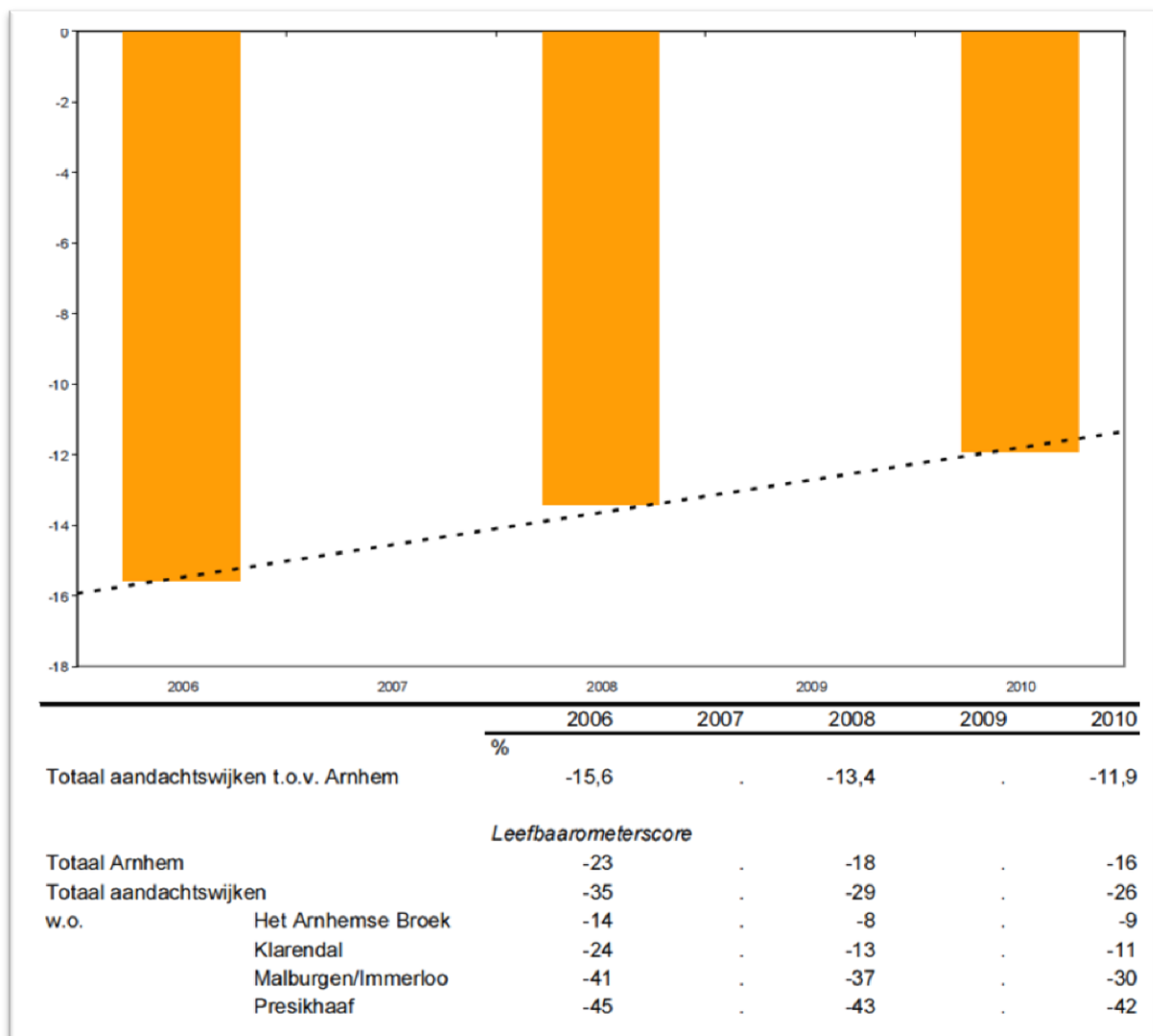
De etnische segregatie in Hatert bestaat nog altijd. Het percentage allochtone bewoners van Hatert ligt nog altijd hoger dan het Nijmeegse gemiddelde (25% tegenover 37%) (CBS, 2012). Hier is niets in veranderd sinds de start van het Wijkactieplan in 2007. Toch is de integratie tussen autochtone en allochtone Nederlanders positief in Hatert. Zo concludeert het CBS (2012, p.416) dat *“op alle indicatoren op het vlak van de sociaaleconomische integratie ... (is) de positie van niet-westerse allochtonen ten opzichte van autochtonen in Hatert gunstiger is dan in de gemeente als geheel. Over het algemeen zijn de ontwikkelingen op dit punt sinds de start van de wijkenaanpak positief”*. Dit is wel een duidelijk positief punt in Hatert. De etnische segregatie mag dan nog altijd bestaan in Hatert, er worden wel stappen gezet om de sociaaleconomische positie van allochtonen te verbeteren, zeker in vergelijking de rest van Nijmegen.

7.2. Resultaten in Malburgen

In Malburgen zijn op sommige punten duidelijk verbeteringen zichtbaar, en op andere punten is er juist een negatieve trend zichtbaar. Deze veranderingen worden in deze paragraaf in vijf thema's (woningmarkt, vroegtijdig schoolverlaters, arbeidsmarkt, veiligheid & burgerparticipatie en segregatie) besproken.

In Malburgen zijn er positieve veranderingen zichtbaar op de woningmarkt. Het aantal sociale huurwoningen in Malburgen daalt (deze trend is overigens ook zichtbaar in de andere Arnhemse aandachtswijken). In 2007 bestond 61% van de woningen in Malburgen uit sociale huurwoningen. In 2011 is dit percentage teruggebracht naar 50% (CBS, 2012, p.151). Dit zorgt ook voor grote veranderingen in de Leefbaarometer Woningvoorraad (zie figuur 20). Dit is een indicator voor de tevredenheid met het type woningbouw en de dichtheid van de bebouwing (CBS, 2012, p.152). De inwoners zijn anno 2010 meer tevreden met de woningvoorraad in Malburgen dan dat het geval was in 2006. Dit geeft een positieve trend weer in de woningvoorraad van Malburgen. De score is nog wel negatief (-30), maar ter vergelijking: de score van de gemiddelde aandachtswijk in

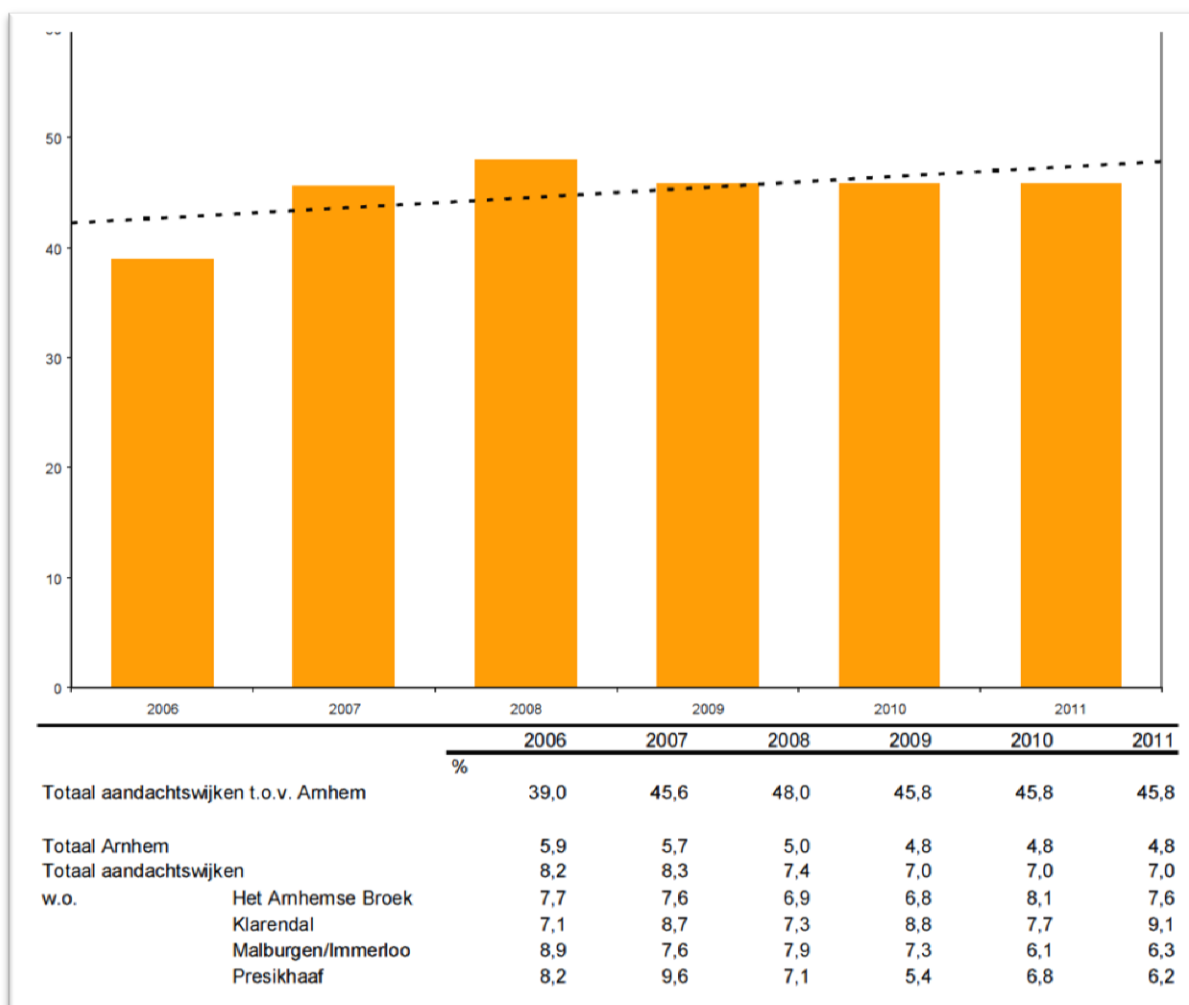
Nederland is -40 (CBS, 2012, p. 152).

Figuur 20: Leefbaarometerscore woningvoorraad. De Arnhemse aandachtswijken en Arnhem als geheel. Bron: CBS, 2012, p.152.

7.2.1. Vroegtijdig schoolverlaters in Malburgen

De vroegtijdig schoolverlaters in Malburgen waren een groot probleem (zie h5.2.3.). Hier is een zeer positieve trend zichtbaar. In Malburgen daalt het aantal vroegtijdig schoolverlaters (zie figuur 21) . Dit is niet in alle Arnhemse probleemwijken het geval (in Klarendal is het aantal vroegtijdig schoolverlaters zelfs gestegen (CBS, 2012, p.156).

Figuur 21: Percentage Vroegtijdig Schoolverlaters in Arnhem en haar probleemwijken van 2006 tot 2011. Bron: CBS, 2012, p. 156.

Het beleid op dit punt heeft geleid tot een daling van 8,9% naar 6,3% van de leerlingen die vroegtijdig de school verlaat. De afspraken die gemaakt zijn tussen de gemeente en verschillende ROC's (over begeleidingsprojecten voor risico-leerlingen en over het algemeen betere voorbereiding voor stages en carrières) hebben een positief effect gehad. Bovendien werden vroegtijdig schoolverlaters in beeld gebracht en teruggeplaatst in school, werk of zorginstellingen. Deze daling is een positieve ontwikkeling en er mag dus gesteld worden dat het beleid op dit punt gewerkt heeft.

7.2.2. Ontwikkelingen op de Malburgse arbeidsmarkt

In Malburgen zijn de inkomsten uit arbeid gestegen tussen 2007 en 2011 (van 57% van de bewoners met inkomen uit werk naar 63,1%). Deze stijging van 6% is het hoogste die binnen Arnhem valt te noteren (CBS, 2012, p.158). Een andere positieve verandering is zichtbaar in het aantal mensen in Malburgen dat langdurig bijstandafhankelijk is. Het percentage van de bewoners dat langdurig

bijstandsafhankelijk was in 2007 was 8,9%. In 2012 was dit teruggebracht naar 6,7% (CBS, 2012, p.160). De invoering van een wijkconsulent die helpt om vacatures aan inwoners te koppelen heeft een positief effect gehad op deze indicatoren. Daar komt nog bij dat de hulp die geboden wordt bij schuldsaneringsprojecten door de jaren minder vaak nodig is (CBS, 2012, p.162). Gekoppeld met de voorgaande gegevens kan geconcludeerd worden dat er positieve ontwikkelingen zichtbaar zijn op de Malburgse arbeidsmarkt. Deze cijfers liggen echter allemaal nog wel boven het Arnhemse gemiddelde een verdere voorzetting van de werkzaamheden op dit vlak is dus aan te raden.

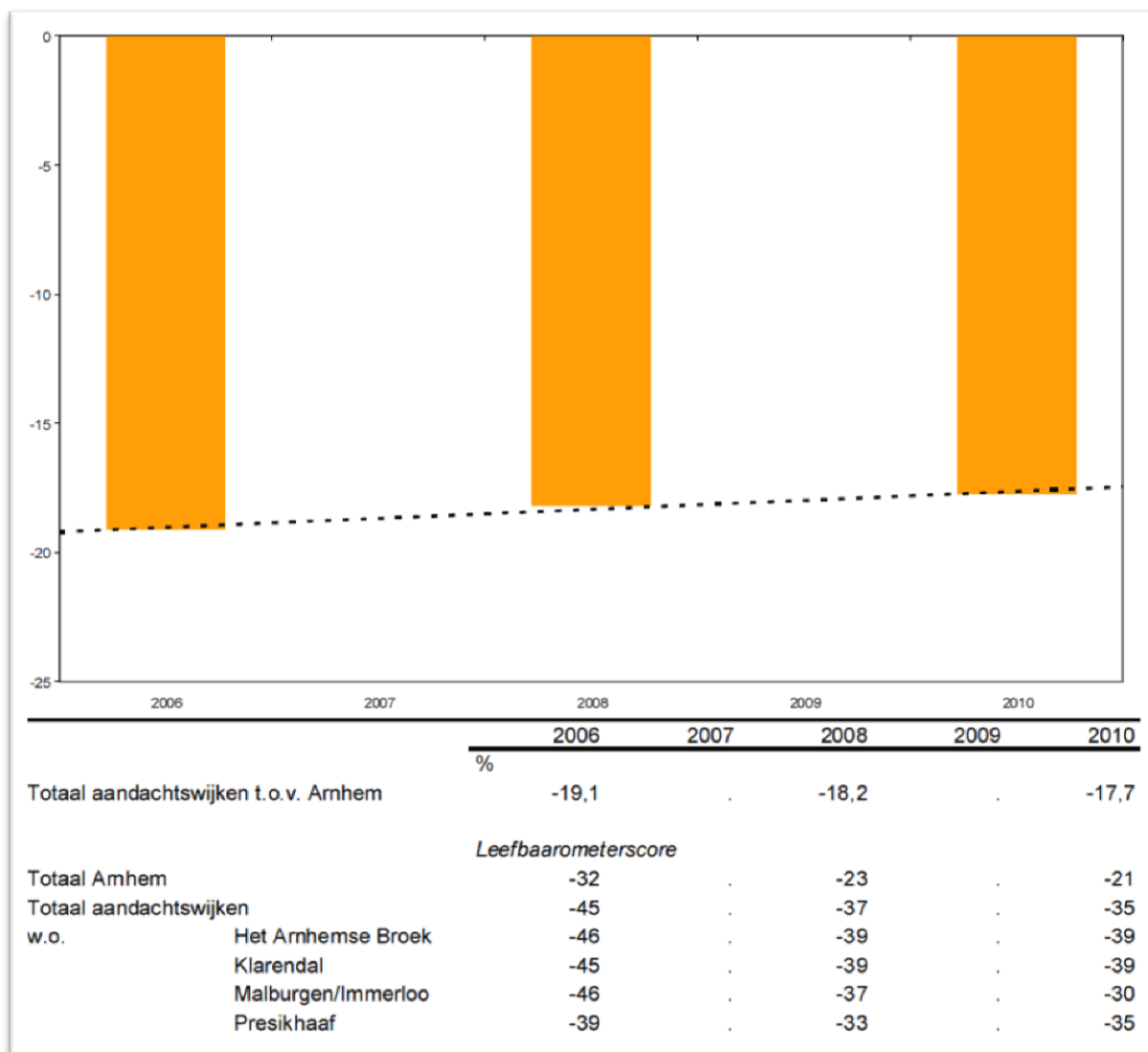
Foto: Kleine winkels in de vernieuwde winkelstraat van Malburg

Naast de positieve ontwikkelingen is er ook een negatieve trend zichtbaar. Het aantal mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering stijgt in Malburg (7,9% van de bewoners in 2007 naar 9,3% van de bewoners in 2012; CBS, 2012, p.159). Dit kan mede veroorzaakt zijn (of versterkt zijn) door de economische crisis die deze periode kenmerkt.

7.2.3. Veiligheid en burgerparticipatie in Malburg

Het 'meer blauw op straat'-beleid (Interview Wouters, 2013) lijkt te werken. Het wijkpreventieteam, waarin zowel de traditionele politie als wijkagenten actief zijn heeft de wijk veiliger gemaakt (zie figuur 22). De jeugd wordt aangesproken op haar gedrag en bewoners worden geïnformeerd. Er

wordt veel benadrukt dat bewoners zelf meewerken aan een veiligere wijk (Interview Wouters, 2013). De Leefbaarometerscore voor overlast en veiligheid (weergegeven in figuur 21) toont aan dat de veiligheid in Malburgen toeneemt; van een score van -46 (in de Leefbaarometer is -50 de maximale negatieve afwijking van het Nederlandse gemiddelde) naar -30 is een flinke stap vooruit (CBS, 2012, p.164).

Figuur 22: Leefbaarometerscore voor overlast en veiligheid van Arnhem en haar probleemwijken.

Bron: CBS, 2012, p.164.

De wijk lijkt dus veiliger te worden. Zoals vaak het geval is spelen hier verschillende factoren een rol, de politie is meer aanwezig en pakt harder aan (Interview Wouters, 2013), maar ook het lager aantal vroegtijdig schoolverlaters speelt hier een rol in (zij zorgen niet zo zeer voor de criminaliteit, maar wel voor veel van de overlast meldingen; zie h7.2.1). Hier moet bij vermeld worden dat een goede samenwerking met de inwoners van Malburgen een rol gespeeld heeft in

deze dalende cijfers, bijvoorbeeld door de verantwoordelijkheid om een misdaad te melden bij de bewoners neer te leggen (Interview Wouters, 2013).

De burgerparticipatie is een vorm van sociale cohesie. In de veiligheidscijfers en volgens wijkmanager Wouters is dit een kernbegrip in de plannen (Interview Wouters, 2013). Het CBS (2012, p.148) zegt echter dat tot 2010 de sociale cohesie (of samenhang) slechts is afgenomen: *“een specifiek aandachtspunt van Malburgen/Immerloo (is) het verbeteren van de sociale samenhang. Helaas zien we hier dat sinds de start van de wijkenaanpak de sociale samenhang in deze wijk juist is afgenomen in plaats van toegenomen”*. Het volkstuinenproject is een lopend project om sociale cohesie en sociale controle te vergroten. Dit is een project dat pas recentelijk is gestart en heeft dus nog geen invloed gehad op de cijfers uit 2012. Het volkstuinenproject valt op door zijn eenvoud, als het mogelijk is om sociale cohesie en sociale controle te vergroten door iets relatief simpels als een volkstuin biedt tot project veel kansen en zal dit project zeker navolging krijgen in andere wijken.

7.2.4. Segregatie in Malburgen

De inkomenssegregatie in Malburgen is afgenomen. Dat wil zeggen dat de inkomensverschillen tussen inwoners van Malburgen en de rest van Arnhem kleiner is geworden (zie tabel 4). In 2006 zat 67% van de inwoners van Malburgen nog in de ‘Laag inkomen’ categorie, in 2010 was dit aantal gezakt tot 60% van de inwoners.

	2006			2010		
	Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen	Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
Totaal Arnhem	49%	37%	15%	48%	37%	15%
Totaal Arnhemse aandachtswijken	65%	30%	5%	63%	30%	7%
Malburgen	67%	29%	4%	60%	33%	7%

Tabel 4: Huishoudens naar inkomensklasse voor Malburgen, het Totaal van Arnhem en het totaal van de Arnhemse aandachtswijken. N.B. De cijfers zijn afgerond. Op basis van: CBS, 2012, p.163.

Opvallend in deze tabel over inkomenssegregatie is dat er niet alleen een duidelijke stijging is van midden- en hoge inkomens binnen Malburgen, maar ook dat Malburgen meer verbeterd dan de gemiddelde Arnhemse aandachtswijk. De implicaties en oorzaken hiervan worden verder besproken in het volgende hoofdstuk (8. Conclusies en aanbevelingen).

De etnische segregatie in Malburgen is ook afgenomen. *“In Malburgen/Immerloo steeg het aandeel autochtonen (van 53 naar 56 procent) en nam het aandeel overige niet-westerse allochtonen*

af (van 12 naar 9 procent).” (CBS, 2012, p.147). Dit lijkt een positieve ontwikkeling aan te geven in Malburgen. De buurten binnen Malburgen raken minder gesegregeerd op etniciteit (met de mogelijke uitzondering: Immerloo; Interview, Wouters, 2012). De integratie van niet-westerse allochtonen maakt ook een positieve ontwikkeling door in de aandachtswijken van Arnhem. *“In 2012 zijn in de Arnhemse aandachtswijken niet-westers allochtonen minder vaak niet-werkend werkzoekend dan autochtonen (2 keer ten opzichte van 2,5 keer zo vaak). Bij de start van de wijkenaanpak waren niet-westerse allochtonen in de aandachtswijken nog 2,2 keer zo vaak niet-werkend werkzoekend. In Arnhem als geheel waren niet-westerse allochtonen bijna 3 keer zo vaak niet-werkend werkzoekend. In Arnhem als geheel is het verschil tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen iets sneller minder geworden dan in de aandachtswijken. Hierdoor zeggen we dat de voorsprong van de aandachtswijken op het gebied van integratie iets minder is geworden.”* (CBS, 2012, p.168). Er is nog een kanttekening te plaatsen aan de positieve cijfers voor etnische segregatie: in Malburgen is het percentage van de Marokkaanse (eerste generatie) bewoners dat langdurig afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering zeer groot. Maar liefst 24% van de Marokkaanse bewoners van Malburgen zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering (CBS, 2012, p.160).

Foto: Informatiepunt en wijkpost in het centrum van Malburgen

8. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt eerst de hoofdvraag van dit onderzoek beantwoordt. Daarna wordt teruggekeken naar de doelstelling en worden er aanbevelingen gedaan.

De hoofdvraag was: *Welke effecten hebben de maatregelen, genomen in het kader van het 'Actieplan Krachtwijken, in de wijken Hatert en Malburgen op de inkomenssegregatie en de segregatie naar etniciteit?*

De trend van de inkomenssegregatie in Hatert (of het gebrek aan grote veranderingen) is ongewenste ontwikkeling. Het aandeel sociale huurwoningen mag dan weliswaar dalen (zie 7.1.1.), toch blijft inkomenssegregatie bestaan tussen Hatert en de rest van Nijmegen. Een belangrijke factor hierbij is dat er niet of nauwelijks 'tussenwoningen' (woningen in de prijscategorie voor middeninkomens) staan in Hatert. Het doel van de nieuwe wijkmanager van Dael (Interview van Dael, 2013) is om deze verschillen kleiner te maken. De aanpak van de afgelopen jaren, uit het Wijkactieplan Hatert, heeft dit tot nu toe (op basis van de cijfers uit tabel 3) **niet** kunnen bewerkstelligen, ondanks de bouw van nieuwe woningen die gericht zijn op het aantrekken van (of het behouden van) midden- en hoge inkomensgroepen. De segregatie-theorie (De Wooncarrières en levensloopbenadering) zegt dat het mogelijk maken van wooncarrières segregatie tegen moet gaan. In Hatert leek dit mogelijk door de nieuwbouw. Toch blijkt dit niet het geval te zijn omdat er weinig 'tussenwoningen' gebouwd zijn. De inkomenssegregatie stijging komt mede door het vertrek van de hoge- en middeninkomens (CBS, 2012). De beleidsmakers zouden er goed aan doen om nieuwe maatregelen te creëren om het vertrek van deze hoge- en middeninkomens tegen te gaan. Waarom deze hoge- en middeninkomens wegtrekken uit de wijk komt niet duidelijk naar voren uit dit onderzoek. Verder onderzoek is op dit punt noodzakelijk.

Ook de etnische segregatie is nog altijd een groot probleem in Hatert. Het percentage allochtone bewoners van Hatert ligt nog altijd hoger dan het Nijmeegse gemiddelde (25% tegenover 37%) en hier is geen verandering in gekomen sinds de start van de wijkaanpak (CBS, 2012). Ook tussen de verschillende buurten van Hatert zitten grote verschillen, zo is de school de Klumpert een voornamelijk 'zwarte school' en de school in het centrum van Hatert (de Vossenburcht) een voornamelijk 'witte school' (Interview van Dael, 2013). Om dit te bestrijden is recentelijk het plan ontstaan om de scholen samen te voegen tot één grote school in het centrum van Hatert (Interview van Dael, 2013). Dit zal naar verwachting de omgang tussen allochtone en autochtone jongeren en kinderen verbeteren en zo de culturele verschillen en de opleidingsverschillen nivelleren voor een

betere omgang. Uit dit onderzoek blijkt dat het Wijkactieplan Hatert tot nu toe **weinig** invloed gehad heeft op de etnische segregatie in Hatert.

Malburgen maakt een zeer **positieve** ontwikkeling door met betrekking tot inkomenssegregatie. Malburgen heeft in 2013 een veel beter imago dan voorheen, dit heeft te maken met het feit dat er meer midden- en hoge inkomensgroepen in Malburgen zijn komen wonen. Dit feit valt echter niet alleen te verklaren door de bouw van nieuwe woningen die gericht is op het aantrekken van deze hogere inkomenscategorieën. Het CBS (2012, p.163) heeft een antwoord voor de stijging van midden- en hoge inkomensgroepen in Malburgen: *“Als we kijken naar het aantal mensen dat in de periode 2006-2009 is verhuisd, dan zien we dat er meer mensen met een hoog en middeninkomen in Malburgen/Immerloo zijn komen wonen dan dat er vertrokken zijn. De instroom is echter te klein om de totale stijging van de huishoudens met een hoog inkomen te verklaren. Voor de inkomensontwikkeling in deze wijk lijkt het erop dat het aandeel hoge inkomens niet alleen is gestegen doordat nieuwe inwoners een hoog inkomen hebben, maar ook doordat de mensen die al in de wijk wonen een inkomensstijging hebben doorgemaakt.”*. Het CBS concludeert dus dat de afgenomen inkomenssegregatie het niet alléén komt door een stijging van het aantal bewoners met een midden- of hoog inkomen, maar ook door de economische ontwikkelingen die de wijk doormaakt. Inkomenssegregatie is dus niet alleen te bestrijden met nieuwbouw, sloop en herstructurering om **nieuwe** mensen binnen te halen die in een hogere inkomensgroep vallen, maar ook door de **huidige** bewoners meer kansen te bieden op de arbeidsmarkt. Die combinatie heeft in Malburgen tot een positieve ontwikkeling geleidt op het gebied van inkomenssegregatie. Hetzelfde geldt voor de etnische segregatie in Malburgen, waar het aandeel niet-westerse allochtonen is afgenomen van 12% naar 9% van de bevolking. Ook dit wordt gezien als een zéér positieve trend. Het is niet voor niets dat het in de Arnhemse wijk Malburgen van alle krachtwijken in Nederland op de tweede plaats staat, achter een andere Arnhemse wijk Klarendal, als het gaat over het verbeteren van de leefbaarheid in de wijk (De Gelderlander, 11-06-2013). De integrale aanpak in Arnhem lijkt dus zeer goed te werken.

Het begrip segregatie valt in beleidsrapporten vaak in een hoofdstuk over integratie. Er is zelden of nooit sprake van een apart beleid om segregatie te bestrijden. Vooral etnische segregatie wordt vaak besproken als een ‘integratieprobleem’. Segregatie is echter niet het tegenovergestelde van integratie. Er is echter wel een link te leggen tussen de twee begrippen. Vaak wordt ervan uitgegaan dat in gesegregeerde woonwijken sociale problemen zijn of kunnen ontstaan. Segregatie ontstaat vaak in wijken met een hoog percentage goedkope sociale huurwoningen (Interview Wouters, 2013; PBL, 2010, p.44). Dit lijkt in de casussen ook het geval, daar waar er een hoog percentage sociale huurwoningen staat is het opleidingsniveau lager, het aantal vroegtijdig

schoolverlaters hoger en is de leefbaarheidsscore lager. Echter heeft dit dan invloed gehad op de mogelijkheid om niet goed te integreren in de Nederlandse maatschappij? Dit lijkt misschien een logische stap. De conventionele theorieën rondom ruimtelijke planning en integratie zeggen dat daar waar homogene groepen samen leven in relatieve armoede problemen zullen ontstaan en dit integratie in de maatschappij moeilijker zou moeten maken (Mustard, 2003, p.638). Volgens Mustard (2003, p. 638) is hier echter nog geen bewijs voor: *“... the thesis that a clear and negative relationship exists between levels of segregation ... and levels of integration (as measured by participation in the domains of education, labour, social arenas, politics and housing and by the share of individual households on benefits who were able to escape from this situation after five years) could not be supported.”*.

De doelstelling van dit onderzoek is: *Het doel van dit onderzoek is een bijdrage leveren aan de toetsing van de theorie achter het beleid ‘Actieplan Krachtwijken’, door de effecten op segregatie in twee verschillende casussen te onderzoeken. Dit gebeurt door na te gaan of de uitgevoerde beleidsmaatregelen een positief, negatief of insignificant effect hebben gehad op twee vormen van segregatie in de casussen en hoe sterk dit effect is.* Dit onderzoek laat zien dat sociale problemen inderdaad op te lossen zijn met een combinatie van fysieke en maatschappelijke maatregelen. Er zijn namelijk positieve veranderingen zichtbaar op een aantal onderdelen van segregatie, dit is voornamelijk terug te vinden in Malburgen. Daar zijn de successen geboekt met een combinatie van fysieke ingrepen (zoals herstructurering, nieuwbouw en sloop) en maatschappelijke ingrepen (zoals woonconsulenten en het stimuleren van werkgelegenheid).

De effectiviteit van de aanpak in beide wijken die als casus in dit onderzoek gebruikt zijn, verschilt sterk. In Hatert is al gebleken dat de aanpak uit het Wijkactieplan **niet** heeft gewerkt. Dit blijkt (naast dit onderzoek) ook uit het feit dat er reeds een nieuwe aanpak is geschreven die korter kernachtiger is (Interview van Dael, 2013). De Malburgse aanpak van segregatie is zeer succesvol gebleken. Bij het aanpakken van inkomenssegregatie is het noodzakelijk om niet alleen nieuwe bewoners met een hoger inkomen aan te trekken, maar vooral ook de huidige bewoners economisch vooruit te helpen. Segregatie is dus een oorzaak van vele andere sociale problemen. Door dit aan te pakken zullen de andere problemen (sociaaleconomische problemen, opleidingsproblemen enzovoort) minder snel ontstaan in de krachtwijken. Door segregatie aan te pakken kunnen de Krachtwijken weer Prachtwijken worden.

Foto: Een brug tussen het 'oude' en het 'nieuwe' deel van Malburgen

Tot slot nog een aantal aanbevelingen. Het is opvallend dat, als er over segregatie gesproken wordt, veelal gesproken wordt over etnische segregatie (oftewel het aantal niet-westerse allochtonen in een wijk) en niet over inkomenssegregatie terwijl juist inkomenssegregatie een probleem is in beide onderzochte casussen. Verder wil ik aanbevelen om de gegevens inzichtelijker te maken via het gebruik van een 'segregatie-index'. Door een gebrek aan specifieke gegevens over segregatie en het tijdsbestek van dit onderzoek was het **niet** mogelijk om een complete segregatie-index voor beide casussen op te stellen tijdens dit onderzoek terwijl dit heel veel inzicht zou geven in de problematiek. Om segregatie in de toekomst aan te (blijven) pakken is het nodig om van segregatie zelf een prioriteit te maken. In vele beleidsplannen met betrekking tot het Krachtwijkenbeleid heeft segregatie geen apart hoofdstuk of prioriteit gekregen, dit geldt ook voor het nieuwe Hatert 2.0 beleid. Uit de in dit onderzoek gebruikte gegevens en uit de interviews (Interview Wouters, 2013; Interview van Dael, 2013) blijkt echter dat segregatie juist een oorzaak is van een groot aantal problemen.

Literatuurlijst

- ABF Research (2012) *Bewonersparticipatie in aandachtswijken*, Delft: ABF Research
- Amin, A. (2002) *Ethnicity and the Multicultural City: Living with Diversity*. Londen: ESRC.
- Berg, C. van den (2010) *Werkt herstructurering? Een onderzoek naar de duurzame effecten van (fysieke) herstructurering op sociale processen in Oud-Krispijn*, Utrecht: Universiteit Utrecht
- Bolt, G. & R. van Kempen (2008), *De mantra van de mix: Hoe ideaal is een gemengde wijk?* Utrecht: Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling
- Boogaard, R. (2009) *Woonstarters en Krachtwijken; waar doelen samenkomen, ontstaat kracht*, Amsterdam: Real Estate Magazine
- Borjas, G.J. (1997) To Ghetto or not to Ghetto: Ethnicity and Residential Segregation, *NBER Working Paper Series*, nr.6176, Cambridge (VS): National Bureau of Economic Research
- CBS/CvB (2010), *Outcomemonitor Wijknaapak; Eerste Voorgangsrapportage Totaalbeeld 40 aandachtswijken in Nederland*, Den Haag: CBS
- CBS/CvB (2012), *Outcomemonitor Wijknaapak; De Tweede Voorgangsrapportage*, Den Haag: CBS
- CBS/SCP (2008), *Armoedebericht 2008*, Den Haag: CBS
- Duncan, O.D. & Duncan, B. (1955) A Methodological Analysis of Segregation Indexes, In: *American Sociological Review*, jrg. 20 nr.2 p.210-217, Washington: American Sociological Association
- During, R. (2013) Second Nature. In: *Landschap*, jrg. 30, nr.1., p.43-50, Utrecht: Werkgemeenschap voor Landschapsonderzoek
- Eijk, G. van (2011) Segregatie en scheidslijnen: grenzen aan de buurt, In: *Rooilijn*, jrg.44,nr.5,p.320-327, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Ekamper, P. (2010), Nieuwbouw, verhuisketens en segregatie. In: F. van Dam, S. Boschman, P. Peeters, R. van Kempen, G. Bolt & P. Ekamper, *Nieuwbouw, verhuizingen en segregatie; effecten van nieuwbouw op de bevolkingssamenstelling van stadswijken*. Den Haag/Bilthoven: Planbureau voor de Leefomgeving, p. 129-152.
- Gelderlander, de [Elektronische versie](10-06-2013) *Minister Blok 'ontvogelaart' Hatert*. Gevonden op: <http://www.gelderlander.nl/regio/nijmegen/minister-blok-ontvogelaart-hatert-1.3860881>, vinddatum: 10-06-2013
- Gelderlander, de [Elektronische versie](11-06-2013) *Klarendal uitblinker onder de krachtwijken*. Gevonden op: <http://www.gelderlander.nl/regio/arnhem/klarendal-uitblinker-onder-de-krachtwijken-1.3861456>, vinddatum: 11-06-2013
- Gemeente Arnhem (2007a) *Charter Arnhem*. Arnhem: Gemeente Arnhem
- Gemeente Arnhem (2007b) *Wijkactieplan Malburgen*. Arnhem: Gemeente Arnhem
- Gemeente Arnhem [Elektronische versie], *Deelprojecten*; Arnhem: Gemeente Arnhem. Gevonden op: <http://www.malburgen.com/ontwikkelingsplan/deelprojecten/>, vinddatum: 21-05-2013
- Gemeente Nijmegen (2001) *Hatert onder de pannen*; Toekomstplan voor Hatert. Nijmegen: Gemeente Nijmegen
- Gemeente Nijmegen (2007) *Ongedeeld Hatert*, Nijmegen: Gemeente Nijmegen

- Gemeente Nijmegen [Elektronische versie], *Plannen voor Hatert*; Nijmegen: Gemeente Nijmegen. Gevonden op: http://www2.nijmegen.nl/content/115618/plannen_voor_hatert, vinddatum: 20-05-2013
- Gent, W. van, S. Mustard & W. Ostendorf (2007a) Van probleem wijk naar prachtwijk? Over de problemen van een wijkgerichte aanpak, *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, 2007 nr.4 p. 44-50, Alphen aan den Rijn : Samsom H.D. Tjeenk Willink
- Gent, W. van, S. Mustard & W. Ostendorf (2007b) Van prachtwijken naar probleemcumulatiewijken. Een reactie op minister Vogelaar en anderen, *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, 2007 nr.4 p. 41-43 Alphen aan den Rijn : Samsom H.D. Tjeenk Willink
- Kam, G.R.W. de & S. van den Brant (2009) Wonen, wijken en integratie, In: *Jaarboek Overheidsfinanciën 2009*, p.231-252, Den Haag: Wim Drees Stichting voor Openbare Financiën
- Kam, G.R.W. de & B. Needham (2003) Een hele opgave. Over sociale cohesie als motief bij stedelijke herstructurering, In: *DGW/NETHUR Partnership* nr.24, Utrecht: NETHUR
- Kleinmans, R., H. Priemus & G. Engbersen (2007) Understanding social capital in recently restructured urban neighbourhoods: two case studies in Rotterdam, *Urban Studies*, 44, p.1069-1091, Londen: Sage Publications
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) (2012), *Wijken in Uitvoering 2012*, Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Ministerie van VROM/WWI (2007) *Actieplan Krachtwijken; Van Aandachtswijk naar Krachtwijk*, Den Haag: Ministerie van VROM
- Ministerie van VROM/WWI & Gemeente Nijmegen(2008) *Charter Hatert, Nijmegen*, Den Haag: Ministerie van VROM
- Mustard, S. (1996) *Ruimtelijke segregatie en sociale effecten*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Mustard, S. (2003) Segregation and integration: A contested relationship, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29:4, p.623-641. Londen: Routledge
- Mustard, S. (2009) Probleemwijken! Probleemwijken? In: *idee*, jrg.30 nr.4 p.34-37, Den Haag: Kenniscentrum D66
- Mustard, S. & W. Ostendorf (2009) *Problemen in Wijken of Probleemwijken?* Assen: Van Gorcum
- Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) (2010), *Nieuwbouw, verhuizingen en segregatie; Effecten van nieuwbouw op de bevolkingssamenstelling van stadswijken*, Den Haag/Bilthoven: Planbureau voor de Leefomgeving
- Rekenkamercommissie gemeente Groningen (2011) *Onderzoek Krachtwijken*, Groningen: Gemeente Groningen
- RTL Nieuws (07-02-2009) [Elektronische versie] 12. *Hatert, Nijmegen*. Gevonden op: http://www.rtl.nl/actueel/rtlnieuws/components/actueel/rtlnieuws/2009/02_februari/07/verrijkingsonderdelen/0207_Hatert_Nijmegen.xml. Vinddatum: 01-03-2013.
- Sloten, J. van (2008) *Herstructureren in Kanaleneiland; de sociale gevolgen van fysiek ingrijpen in een probleemwijk*, Utrecht: Universiteit Utrecht
- Tesser, P.T.M., C.S. van Praag, F. van Dugteren, L.J. Herweijer, & H.C. van der Wouden (1995) *Rapportage minderheden 1995: concentratie en segregatie*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- VROM-raad (2002) *Haasten en onthaasten in de stedelijke vernieuwing*. Advies over de herstructurering van stedelijke woonmilieus, Den Haag: VROM-raad

Interviews

- Wijkmanager Hatert Ed van Dael
- Wijkregisseur Malburgen Tiny Wouters

Foto's

De foto's in deze thesis zijn in de wijken Hatert en Malburgen genomen door Boudewijn Wijnacker en Jelle Blom (tenzij anders staat aangegeven).

Bijlagen:

Overzicht van de bijlagen:

- Bijlage 1: Samenvatting van de interviews en de gehanteerde vragenlijsten
- 1.1. Samenvatting Interview mevrouw Wouters (Wijkregisseur Malburgen)
- 1.2. Vragenlijst Interview Wijkregisseur Wouters (Malburgen)
- 1.3. Samenvatting interview meneer van Dael (Wijkmanager Hatert)
- 1.4. Vragenlijst interview Wijkmanager van Dael (Hatert)
- Bijlage 2: Overzicht projecten ‘Hatert onder de pannen’
- Bijlage 3: Overzicht Maatregelen Malburgen in de categorie ‘Wonen’
- Bijlage 4: Overzicht van de veranderingen in 2012 in Malburgen
- Bijlage 5: Overzicht van de veranderingen in Hatert binnen het thema ‘Werken’
- Bijlage 6: Kaart: ligging van Hatert binnen Nijmegen
- Bijlage 7: Indicatoren Wonen en Leefbaarheid van Arnhemse aandachtswijken
- Bijlage 8: Doelstellingen voor Hatert Thuis
- Bijlage 9: Audio-bestanden interviews

Bijlage 1:

1.1. Samenvatting Interview mevrouw Wouters (Wijkregisseur Malburgen)

Datum van afname: 6 mei 2013. Audiofiles op CD in bijlage 9.

Mevrouw Wouters is wijkregisseur voor de wijkdelen Malburgen-West, Malburgen-Oost (Noord), Malburgen-Oost (Zuid) en Eimersweide. De taak van de wijkregisseur is om een vooruitgeschoven post te zijn in wijk om zo te weten wat er speelt in de wijk. De wijkregisseur is een informatiepunt voor 'het stadhuis' en het college van burgemeester en wethouders, zorgt dat de juiste mensen en instanties aan het werk worden gezet en is de uitvoerende kracht voor de genomen maatregelen.

Malburgen is volgens mevrouw Wouters geen aandachtswijk meer. Door het college van burgemeester en wethouders is besloten dat de budgettering die voorheen bedoeld was voor het aanpakken van de Malburgen toe te passen op problemen in de hele stad. Er zijn delen in Malburgen die *“prima zijn en er zijn delen die aandacht behoeven”*. De financiële middelen worden dan ingezet op straat- en buurt niveau en geldt ook voor andere delen waar dit nodig mocht zijn. Dit is de integrale aanpak die in Arnhem gehanteerd wordt. De filosofie vanuit de gemeente is om problemen op straat en buurt niveau aan te pakken, in tegenstelling tot op wijkniveau.

De nieuwe herstructurering heeft ervoor gezorgd dat Malburgen nieuwe bewoners, met een andere achtergrond, heeft aangetrokken waardoor bijvoorbeeld Malburgen-West en Malburgen Oost-Noord een impuls hebben gekregen. Immerloo blijft echter een aandachtspunt door de goedkope huurwoningen die daar gelegen zijn. Er wonen bijvoorbeeld 87 verschillende nationaliteiten waarvan een aantal niet meedoen in de maatschappij. Dat is een groot probleem. Daar wonen ook veel eenoudergezinnen. De scholen daar spelen een belangrijke rol in de aanpak van de problematiek.

Er is zorg over de vroegtijdig schoolverlaters in de wijk. Bovendien is het zo dat de leerlingen geen grote sprongen maken in het vervolg onderwijs. Het niveau van de leerlingen worden in het vervolgonderwijs niet vastgehouden, hier zit een gebrek aan ondersteuning voor de leerlingen. Dit heeft ook te maken met een gebrek aan integratie tussen bevolkingsgroepen en een probleem dat de ouders de taal niet machtig zijn. Dit is vooral zichtbaar in de deelwijk Immerloo. Er zit een link tussen de vroegtijdig schoolverlaters en de integratieproblemen in de wijk. De problemen zijn specifiek voor Malburgen, overal waar goedkope huurwoningen staan zijn deze problemen te vinden. Dit zijn ook de gebieden die economisch achter lopen.

De etnische segregatie hoeft geen probleem te zijn in de wijken volgens wijkregisseur Wouters. Het *“meedoen”* is meer de insteek. Er zijn vele activiteiten om mensen meer te betrekken

bij de wijk en met elkaar. Er wordt wel gevonden dat culturele betrekkingen tussen verschillende groepen nog altijd niet automatisch verloopt. Om dit te bestrijden worden zeer laagdrempelige activiteiten georganiseerd. Meedoen is het kernbegrip. De plannen om dit te stimuleren bestaan uit wijkgesprekken en volkstuintenprojecten.

Vele maatregelen om achter de voordeur problemen aan te pakken worden nog bekeken. De gemeente Arnhem is een Overlast en Zorg Overleg gestart (OZO) die deze problemen moet inventariseren. De gedachtegang hierachter is dat waar overlast is vaak meer aan de hand is. Hiervoor zijn ook afspraken gemaakt met politie en zorginstellingen en wordt er informatie uitgewisseld. De achter de voordeur problemen hebben niet altijd te maken met overlast, het is volgens wijkregisseur Wouters niets meer dan de vraag of mensen wel *meedoen*. Oude delen van de wijk kennen meer criminaliteit en is er minder sociale controle, hier wordt hard aan gewerkt.

Malburgen heeft geen significante andere bevolkingsopbouw dan andere wijken, al is het aantal ouderen aan het oplopen. In Immerloo is echter 40% tussen de 0 en 20 jaar oud. De jeugdproblematiek is ook hoger in deze delen. De overlast en jeugdwerkloosheid is hier ook hoger. De criminaliteit is echter niet hoog in deze groepen, maar de overlast is wel hoger. Om deze reden is er ook meer *Blauw* op straat, waar nauw samen wordt gewerkt met bewoners en instanties. Dit is meer een preventieve maatregel. Hier speelt sociale controle een grote rol in.

In Malburgen is gekozen voor een beleid met veel nieuwbouw gekozen. Dit is hoofdzakelijk omdat de wijk voor 89% uit sociale huurwoningen bestond. Veel verouderde flats met goedkope sociale huurwoningen zijn gesloopt om een *upgrade* te krijgen in de wijk. Dit is ook om hogere inkomensgroepen te trekken in de wijk. Wel is het waterbed-effect enigszins zichtbaar in Arnhem. In de sociale huurwoningen doen mensen veelal minder mee, in de duurdere koopwoningen is het *meedoen* vanzelfsprekender.

De fysieke ingrepen, zoals de renovatie van het winkelcentrum, zorgt ervoor dat kleine winkeliers meer meedoen. De herstructurering heeft goed gewerkt om het imago te verbeteren. De bevolkingsopbouw in de wijk is actief aangepakt met deze gedachtegang. Het imago van Malburgen is duidelijk verbeterd sinds de start van de wijkaanpak. Dit gebeurt in combinatie met maatschappelijke ingrepen die gefocust zijn op begeleiden, meedoen en actief betrekken.

Deze begrippen zijn ook kern in de doelstellingen van mevrouw Wouters voor de komende periode. Een ander kern punt is de huidige plannen doorzetten omdat deze tot nu toe goede resultaten hebben opgeleverd. Malburgen (en zeker Immerloo) zal een aandachtswijk blijven, dit komt door de instroom van sociaal zwakkeren die bij aanvang nog niet kunnen meedoen. Segregatie

aanpakken is méér dan alleen fysieke ingrepen, het neemt slechts obstakels weg, de kern ligt in *meedoen* en maatschappelijk werk en de instanties en woningcorporaties als vangnet.

1.2. Vragenlijst Interview Wijkregisseur Wouters (Malburgen)

- Wat zijn de belangrijkste problemen die in Malburgen spelen?
- Arnhem is een stad met een hoge segregatie. Zijn deze problemen, of welke wel/niet, gelinkt aan segregatie?
- Zijn de problemen specifiek voor Malburgen, of voor Arnhem, of zijn dit meer algemene problemen?

Maatregelen

- In Arnhem is gekozen voor een integrale aanpak waarin alle Arnhemse probleemwijken worden meegenomen. Waarom is hiervoor gekozen?
 - Is deze integrale aanpak een optie voor andere steden met meerdere aandachtswijken?
 - Wat zijn precies de voordelen van een integrale aanpak?
 - Zitten hier ook nadelen aan verbonden?
- Er zijn in Arnhem in het algemeen, en Malburgen in het bijzonder, veel ‘fysieke’ ingrepen gedaan. Waarom is er gekozen voor een beleid met veel fysieke ingrepen?
 - Wat zijn de doelstellingen voor deze fysieke ingrepen?
 - Zijn hier nu al effecten van zichtbaar in Malburgen?
 - Welke rol speelt bijvoorbeeld het vernieuwde winkelcentrum Drieslag in deze plannen?
- Er zijn duidelijke resultaten geboekt in Malburgen, de cijfers laten dit duidelijk zien, maar het segregatie cijfer stijgt. Hoe is dit te verklaren?
 - Wordt dit als probleem ervaren?
 - Zo ja: Waarom is dit precies een probleem?
 - Zijn er maatregelen die specifiek segregatie aanpakken?

Visie van de geïnterviewde

- Zijn er voor u specifieke doelstellingen die bereikt moeten worden in de komende periode?
 - Wat gaat er veranderen in het beleid?
- Is het voor u te aanvaarden dat Malburgen altijd een achterstandswijk blijft?
- Denkt u dat sociale problemen, zoals segregatie, op te lossen zijn met fysieke ingrepen?
- Ziet u in Arnhem het ‘inktvlek-effect’, waar positieve veranderingen in één achterstandswijk ook positief werken op andere wijken, of de stad in zijn algemeen?

1.3 Samenvatting Interview meneer van Dael (Wijkmanager Hatert)

Datum van afname: 27 mei 2013. Audiobestand in bijlage 9

Meneer van Dael is de wijkmanager voor Hatert. Daarnaast is hij als procesmanager (ook van drie andere wijken) vooral verantwoordelijk voor de uitvoering van Hatert 2.0. Malburgen ook bekend bekend terrein voor meneer van Dael, hij was hier tot voor kort zelf werkzaam. Meneer van Dael is nu 8 maanden wijkmanager in Hatert. Naast de uitvoerende taken als wijkmanager functioneert hij veelal als tussenpersoon tussen de wijk, de verschillende betrokken instanties en het stadhuis.

De belangrijkste problemen in Hatert zijn gezondheid (geestelijk welzijn, bewegingsarmoede e.d.), problemen in de gezin (achter-de-voordeur-problemen) en als derde werkloosheid (financiële problemen). Dit komt niet voor in heel Hatert, maar is geconcentreerd in kleinere buurten.

Hatert wil af van de status van probleemwijk. Op 10 juni 2013 komt de verantwoordelijke minister op bezoek in Hatert om onder andere dit te bespreken. Kruiskamp in Amersfoort is al 'ont-Vogelaar'. De rijksoverheid zal wel blijven steunen. Dit is voornamelijk omdat het iets beter gaat in Hatert vergeleken met andere aandachtswijken binnen Nijmegen. In deze beslissing speelt ook mee dat er geen financiële voordelen meer aanzitten om op de Vogelaar-lijst te staan. De status van 'prachtwijk' heeft geen meerwaarde meer volgens meneer van Dael.

Achter-de-voordeur-problemen is een containerbegrip wat veel voorkomt in beleidsplannen. Het betekend kort gezegd: alle problemen die zich niet in de publieke ruimte afspelen. Begrippen die hier meer geassocieerd worden zijn: persoonlijk perspectief, sociale stijging en leefbaarheid. De centrale vraag is: hoe zit het met het individu? Hier spelen eenzaamheid, gezondheid en opleiding een rol in.

Wat er nu gebeurt is vooral het doorzetten van huidige projecten en 'het verbindingen leggen'. Dit betekend dat er niet zozeer meer fysieke ingrepen worden gedaan, maar voornamelijk maatschappelijk ingrijpen in de buurten of straten waar dit nodig is (voornamelijk de Kastelenbuurt). Het Sociaal Wijkteam en Hatert Werkt zullen misschien worden samengevoegd, dit is omdat beide los van elkaar moeilijk in de lucht te houden zijn (vanwege financiële beperkingen). Er wordt ook over nagedacht om Hatert Werkt te verbreden naar andere wijken in Nijmegen.

Er wordt veel geëvalueerd in Hatert. Sinds 2012 is Hatert 2.0 van start gegaan die het huidige 'sporen-beleid' heeft vervangen. Die is een voortzetting van het eerste wijkactieplan. De sporen lopen nog wel door, maar hier komt geen extra financiering voor beschikbaar. Uit de evaluatie bleek dat het veel beter kon met dit beleid. Er waren veel te veel projecten en te veel sporen in het oude

beleid, dit is versimpeld. Hatert 2.0 is het beleid voor de toekomst. De segregatie-aanpak stamt nog uit Hatert 1.0 (in Hatert 2.0 is dit geen bouwsteen geworden).

Op het gebied van voorzieningen is er onder het 'oude' beleid veel bereikt. Het wijkcentrum en Hatert Werkt zijn hier voorbeelden van. De openbare ruimte is ook sterk verbeterd. Hatert blijft door de jaren heen slecht scoren op het aantal vroegtijdig schoolverlaters (dit blijkt zowel uit cijfers van het CBS als de eigen wijkmonitoren). De achterstand op de basisschool is al groot, dit levert integratieproblemen op. Dit is goed te zien door het feit dat er een 'zwarte school' (de Klumpert) en een 'witte school' (de Vossenburcht) staat in Hatert. Een duidelijk voorbeeld van segregatie. Er zijn plannen om tot één school te komen. Segregatie onder de jeugd wordt actief tegen gegaan, dit was echter niet een *hoofdzorg*.

In de Kastelenbuurt zijn etnische spanningen zichtbaar. Met betrekking tot inkomenssegregatie is een duidelijke (fysieke) scheiding zichtbaar, de Hatertseweg. Aan de *goede kant* van de weg worden geen nieuwe voorzieningen gebouwd om hun binding met Hatert te verbeteren (ze maken gebruik van de nieuwe voorzieningen in het 'oude' deel van Hatert. Mensen met een andere etnische achtergrond zijn niet dezelfde mensen die onder de inkomensproblemen vallen, deze link valt niet één op één te leggen. Er zijn veel allochtonen die wel een baan hebben en een wooncarrière gemaakt hebben, terwijl er ook veel autochtonen zijn waarbij dit niet het geval is.

Wooncarrières zijn echter niet makkelijk in Hatert, omdat de midden sector ontbreekt. De tussenstap is in Hatert niet beschikbaar. De woontorens van Portaal en Talis zijn vaak te hoge huurwoningen. In tegenstelling tot Malburgen is er geen grootschalige sloop geweest, waardoor de hoge voorraad sociale huurwoningen blijft bestaan in Hatert. Mede door financiële beperkingen lijken grootschalige sloop en renovaties er in de komende periode niet in te zitten. De focus ligt meer op maatschappelijke ingrepen.

Het is lastig om landelijk beleid uit te voeren op lokaal niveau. Dit algemene beleid en de punten die daarin genoemd worden houden geen rekening met de specifieke situatie en de historie van een wijk. Daar is in de eerste periode van Hatert 1.0 op ingezet en heeft niet gewerkt. Er wordt tegenwoordig veel ingezet op burgerparticipatie, wat niet voorkwam uit het landelijke beleid. De doelstellingen in Hatert 2.0 zijn korter, bondiger en spitsier. Het biedt ruimte voor wat er reeds loopt, maar die nieuwe focus ligt op sociale stijging en leefbaarheid.

Hatert heeft veel potentie door de mooie locatie. Een zwakte is de eenzijdige woningvoorraad. Wijkmanager van Dael richt zich in de komende periode veel op het 'versoberen' van het beleid. Er moet vaker op de rem worden getrapt zodat de projecten met veel potentie meer

aandacht krijgen en de andere projecten minder (of niet). De focus is om Hatert 2.0 goed door te zetten en om niet 'overspoeld' te worden stedelijk beleid. Doel is om een duidelijke instantie te hebben waar mensen naar toe kunnen met hun problemen en ook vanuit het stadhuis een plek hebben om informatie te krijgen.

Hatert zal een aandachtswijk blijven, maar het etiket Vogelaar-wijk wordt er afgehaald. Toch blijft de aandacht hetzelfde. Hatert zal nooit een gemiddelde wijk worden. Dit heeft vooral te maken met het aantal sociale huurwoningen die in de wijk staan. Er zit bijna een 1 op 1 link tussen het hoge aantal sociale huurwoningen en het aantal problemen in een wijk, dit is in Hatert niet anders.

Hatert wordt vaak gezien als 'proeftuin'. De maatregelen die goed werken in Hatert worden vaak in andere wijken ook toegepast. Dit is een voorbeeld van het inktvlek-effect. Hiervoor worden vaak overleggen gehouden met andere krachtwijken in Nederland.

Fysieke ingrepen zijn een belangrijke factor om sociale problemen aan te pakken. Het moet alleen altijd met maatschappelijke ingrepen gecombineerd worden. De effecten van de nieuwbouw in Hatert zijn nog niet zo duidelijk zichtbaar als die in Malburgen volgens Wijkmanager van Dael. In zijn algemeen zijn de mogelijkheden om wooncarrière te maken in Hatert beperkter dan in Malburgen. Toch is dit enigszins een scheve vergelijking omdat Malburgen meer ruimte biedt voor uitbreiding en de tussencategoriewoningen wel heeft.

1.4 Vragenlijst interview Wijkmanager van Dael (Hatert)

Problemen:

- Wat zijn de belangrijkste sociale problemen die in Hatert spelen?
- Welke rol speelt segregatie binnen deze problemen?
- In de actieplannen en wijkactieplannen worden de problemen vaak gedefinieerd als 'achter de voordeur' problemen.
 - Welke problemen vallen onder deze 'achter de voordeur'-problemen?
 - Zou u deze problemen ook als zodanig kwalificeren?
 - Zijn 'achter de voordeur'-problemen op te lossen met landelijk gestuurd beleid, of vergen deze problemen een andere aanpak?

Maatregelen

- Wat is er tot nu toe bereikt in Hatert?
 - Hoe verhouden deze tot de originele doelstellingen?
- Welke maatregelen zijn in Hatert genomen?

- In Hatert wordt er veel gewerkt met sporen (Hatert werkt, Hatert jong etc.). Waarom is er voor deze aanpak gekozen?
 - Wat doen deze sporen precies?
 - Welke problemen worden aangepakt met deze aanpak?
 - Wat zijn de voor- en nadelen van deze aanpak?
- In Hatert is bijvoorbeeld nieuwbouw geplaatst. Waarom is hier voor gekozen?
 - Welke problemen worden aangepakt met deze nieuwbouw?
 - Was het een bewuste doelstelling om hogere inkomensgroepen naar Hatert te trekken?
 - Zo ja: Welke rol speelt inkomenssegregatie in deze beslissing?
 - Bent u bang dat ‘het probleem’ slechts verplaatst wordt door lage inkomensgroepen te vervangen door hogere inkomensgroepen (het waterbed-effect)?
- Zijn er in Hatert maatregelen genomen om etnische segregatie tegen te gaan?
- Het renoveren van - of nieuwbouw van – huizen is een fysieke ingreep die vaak wordt gedaan in aandachtswijken. Zijn er in Hatert nog meer voorbeelden van fysieke ingrepen (naast de maatschappelijke ingrepen zoals het ‘sporen’-beleid)?
 - Er is onder andere gesproken over een sportpark in Hatert. Wat gaat er precies bereikt worden met dit sportpark?
- In 2011/2012 heeft er een enorme verandering plaatsgevonden in het gevoerde beleid in Hatert, waarom deze verandering?
 - Sloten de voorgestelde maatregelen wel goed aan bij de problemen?
 - Heeft dit misschien te maken met de moeilijkheid om doelstellingen en maatregelen uit landelijk beleid op wijkniveau uit te voeren?
 - Waar gaat dit beleid nu naar toe? Wat is de nieuwe focus?
 - Veranderen de doelstellingen ook door deze veranderingen?
- Het overheidsdocument ‘Wijken in Uitvoering 2012’ opent het hoofdstuk over Hatert met de zin: *“ondanks de crisis gaat het goed in Hatert”*?
 - In welk opzicht gaat het goed in Hatert?
 - Hoeveel effect heeft de crisis op het gevoerde beleid?
 - Hoe kunnen de originele doelstellingen bereikt worden met minder financiële middelen?

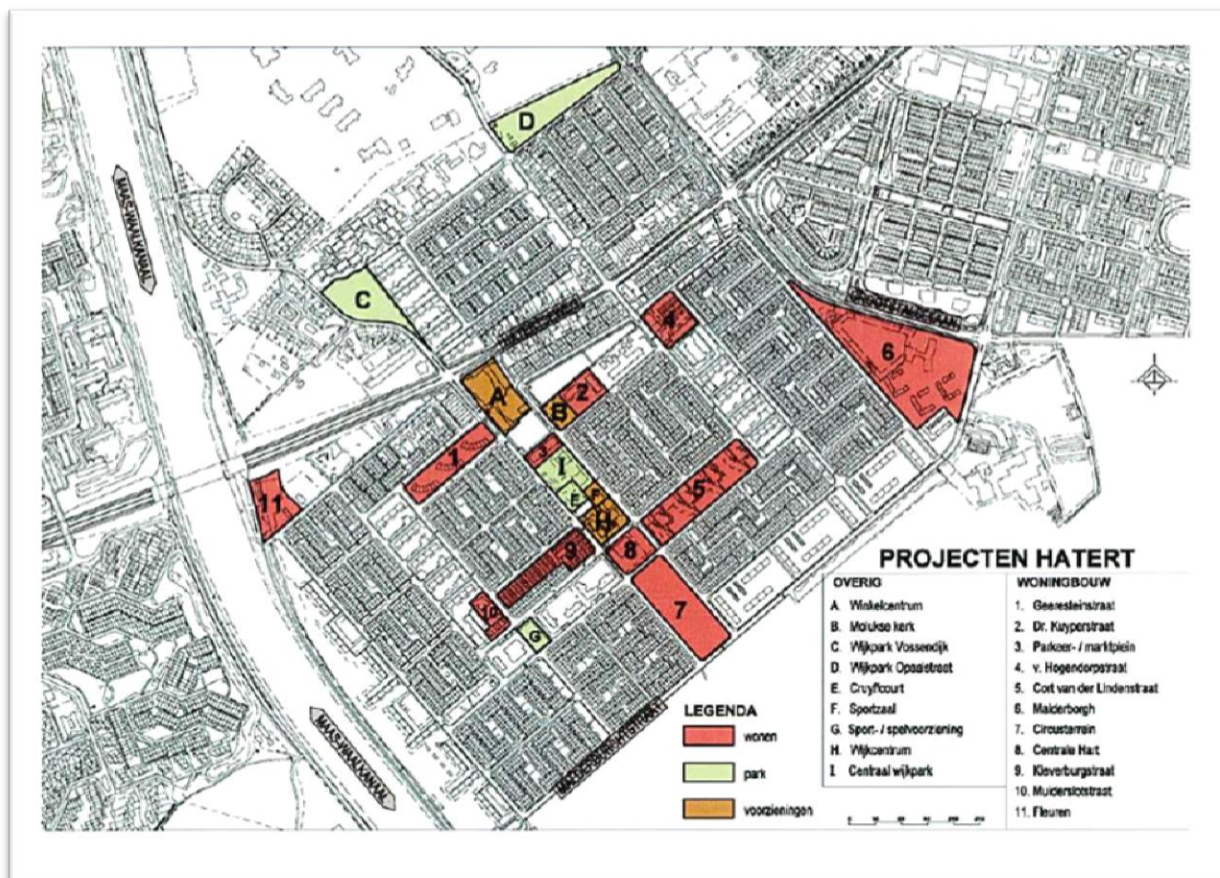
Visie van de geïnterviewde

Ik ben naast de feitelijke informatie ook heel erg geïnteresseerd in de mening van de wijkmanagers over de wijk, problemen, maatregelen en toekomstperspectief. Vandaar dit hoofdstuk.

- Heeft u specifieke doelstellingen die u wilt behalen in uw periode als wijkmanager?
 - Hoe wilt u deze doelstellingen behalen?
 - Veranderd de focus van het beleid ook met een nieuwe wijkmanager?
- Is het voor u te aanvaarden dat Hatert, vanwege de geschiedenis, grote voorraad goedkope huurwoningen etc., altijd een 'achterstandswijk' blijft binnen Nijmegen?
 - Zo ja: Is dit beleid dan slechts een kwestie van 'het beste maken van een slechte situatie'?
 - Zo nee: Is dit überhaupt mogelijk?
- Denkt u dat een positieve verandering in Hatert een positief effect kan hebben op de rest van Nijmegen (het inktvlek effect)?
- Denkt u dat sociale problemen op te lossen zijn met een combinatie van fysieke- en maatschappelijke maatregelen die van bovenaf worden gestuurd?

Bijlage 2:

Overzicht projecten 'Hatert onder de pannen'. Bron: Gemeente Nijmegen, Voortgangsrapportage fysieke pijler; Hatert onder pannen, 2007.

Bijlage 3:

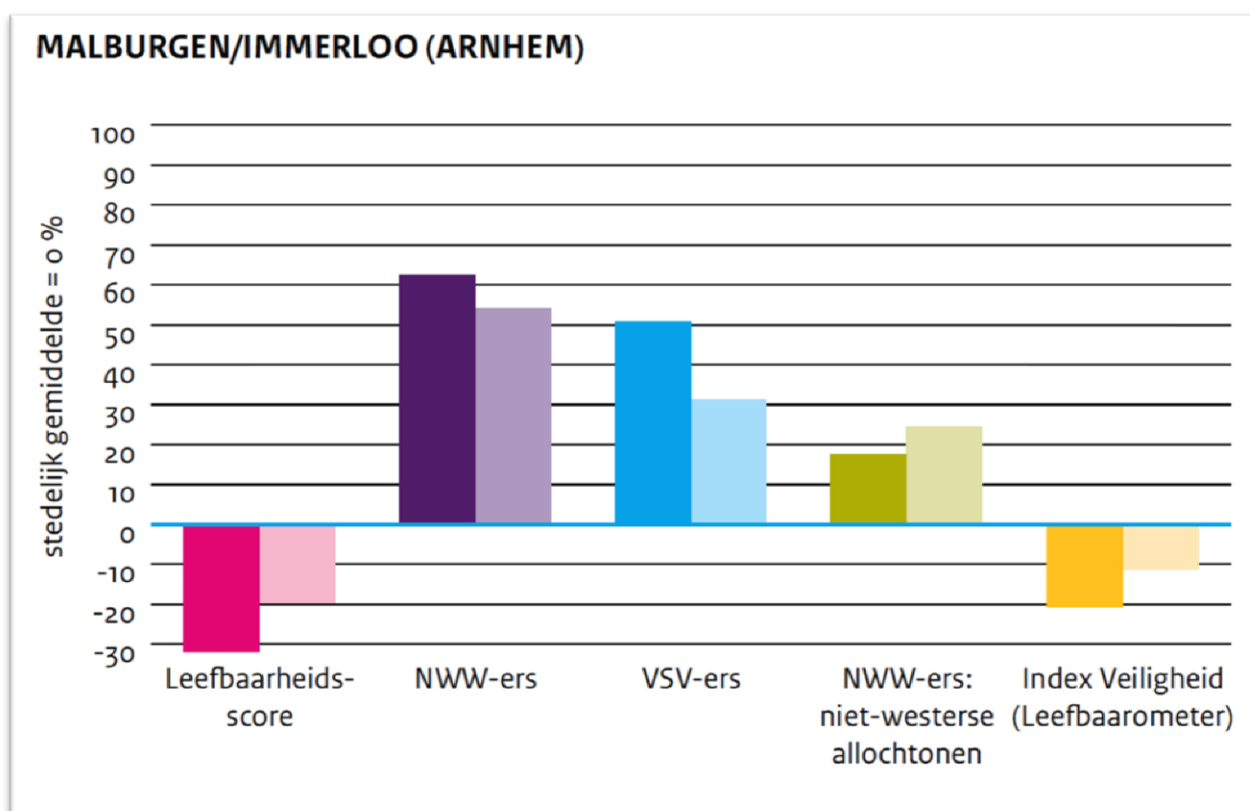
Overzicht Maatregelen Malburgen in de categorie 'Wonen'. Bron: Gemeente Arnhem, 2007, p.6-7.

WONEN		
Wat is het probleem	Wat is het doel	Wat willen we er aan doen?
De wijk heeft een imago probleem, eenzijdige woningvoorraad en bevolkingssamenstelling	Malburgen aantrekkelijk maken als woonwijk, wooncarrière mogelijk maken	Uitvoeren van Ontwikkelingsplan Malburgen en voortzetten de Sociale Bouwstenen
		Instroom middeninkomens stimuleren
		Aanbieden indelingsaanpassingen, gericht op kleine huishoudens
Weinig eigen woningbezit, dat deels dreigt te verpauperen	Kwaliteit bestaande woningvoorraad verhogen	Eigen woningbezit bevorderen (bijvoorbeeld door subsidies of laagdrempelige leningconstructies)
	Doorstroomperspectief bieden	Herhuisvesting binnen de wijk bieden, bestaand en nieuwbouw
Achterstallig onderhoud woningen	Herstel particuliere woningvoorraad	Instrumenten om particuliere woningverbetering te verbeteren (subsidies, aanbieden kennis, dwang)
		Aankoop verloederde panden
		Wegwerken achterstallig groot onderhoud corporatiebezit in beheergebieden
Het beheer tijdens de uitvoering van het Ontwikkelingsplan	De wijk leefbaar en aantrekkelijk houden tijdens de langdurige ingrepen	Actief en op een kunstzinnige manier omgaan woningen die langdurig leeg staan.
Concentratie van problemen (leegstand, vervuiling, vandalisme, probleemhuishoudens, grote families etc.) in bepaalde straten	Verbeteren leefbaarheid	Tijdelijke sturing in delen van de wijk op het aanbieden en toewijzen van woningen
Lastendruk bewoners door isolatieproblemen, CO2 uitstoot	Verminderen CO2 uitstoot en lagere energielasten	Verlagen van het energieverbruik voor woningen. Tevens bij lopende verbetering aandacht vestigen op keurmerk veilig wonen, domotica.
Achterstallig onderhoud openbare ruimte	Openbare ruimte op basisniveau brengen	Project Buitengewoon Beter uitvoeren
	Verbeteren oversteekbaarheid en verkeersveiligheid	Verkeersveilig maken door 30 km maatregelen in combinatie met uitvoeren BGB en het oplossen van diverse kleine verkeersknelpunten (aanpakken / herinrichten onveilige verkeerssituaties)

Wat is het probleem	Wat is het doel	Wat willen we er aan doen?
	Extra kwaliteit openbare ruimte op strategische plekken	Plus op project Buitengewoon Beter
		Aandacht voor kwaliteit en situering van het openbaar groen, schouwen, herplaatsen en verbeteren van speelplekken (<i>zie ook leren en opgroeien</i>)
Onvoldoende parkeervoorzieningen	Voldoende parkeervoorzieningen creëren	Parkeervoorzieningen realiseren
Vuilnis/afval aan straat, zwerfafval, overlast hondenpoep	Leefbaarheid vergroten	Aanpakken illegale bijplaatsingen rond afvalverzamelpunten door voorlichting, extra inzamelen en handhaven
		Bewoners betrekken bij opruimen en schoonhouden straat/wijk, bv Straat in actie
		Beter schoonhouden van de openbare ruimte en terreinen van corporaties (<i>combineren met thema werk</i>)
Geluidsoverlast door wegverkeer	Verbeteren leefkwaliteit	Bronmaatregelen aan bv. het wegdek en / of gevelisolatie
Ontbreken van recreatiemogelijkheden	Recreatieve routes aanleggen en attractiever maken	In combinatie met nieuwe bebouwing het creëren van een volwaardige dijkzone, door het oorspronkelijke karakter van lintwegen een goede inpassing in het stedelijk weefsel te geven
		Herinrichting van de noordelijke Immerlooplas incl. het maken van een verbinden tussen het plangebied de Wheeme en het Immerloopark voor fietsers en voetgangers
		Vogelbrug (voetbrug) tussen Malburcht en de dijk
Onvoldoende bereikbaarheid	Bereikbaarheid verbeteren	Bereikbaarheid met openbaar vervoer verbeteren, o.a. bushalte Plantage
		Fietsroute verbeteren

Bijlage 4:

Overzicht van de veranderingen in 2012 ten opzichte van de 'beginsituatie' in Malburgen. Bron: BZK, 2012, p.33.

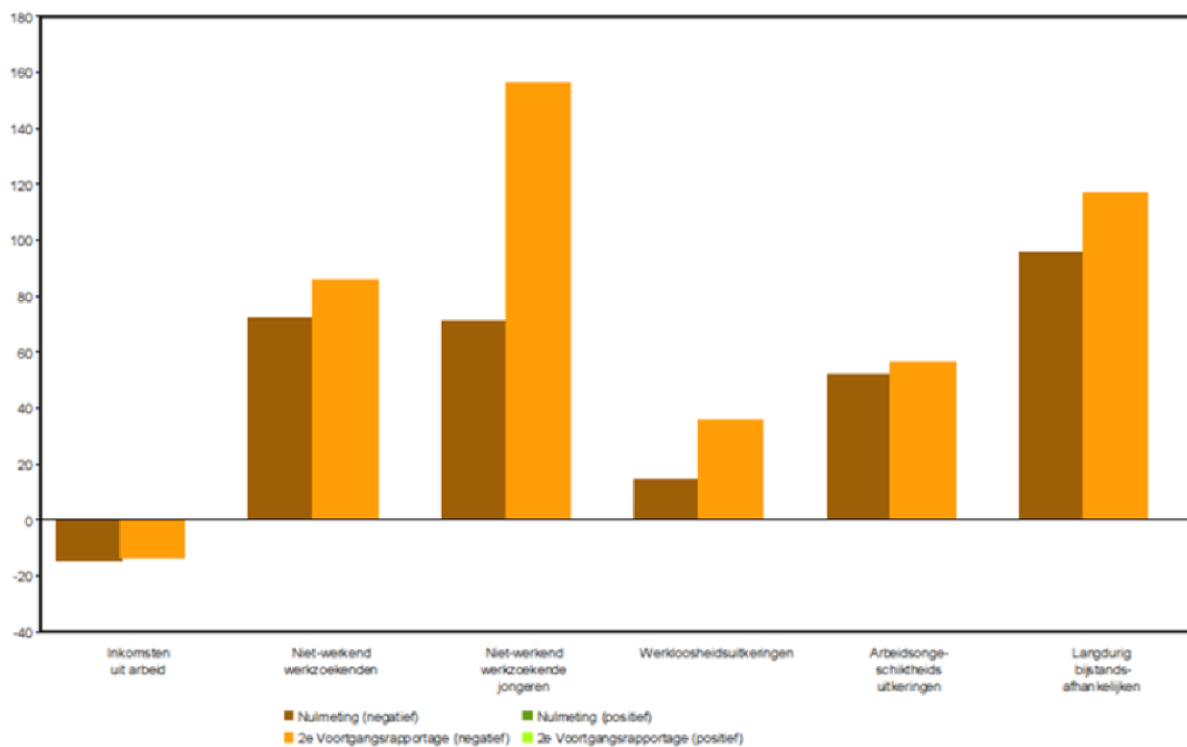
Bijlage 5:

Overzicht van de veranderingen tussen de nulmeting en 2012 in Hatert binnen het thema 'Werken'.

Bron: CBS, 2012, p.404.

16.5 Werken

16.9 Thema Werken: Hatert ten opzichte van het stedelijk gemiddelde van Nijmegen

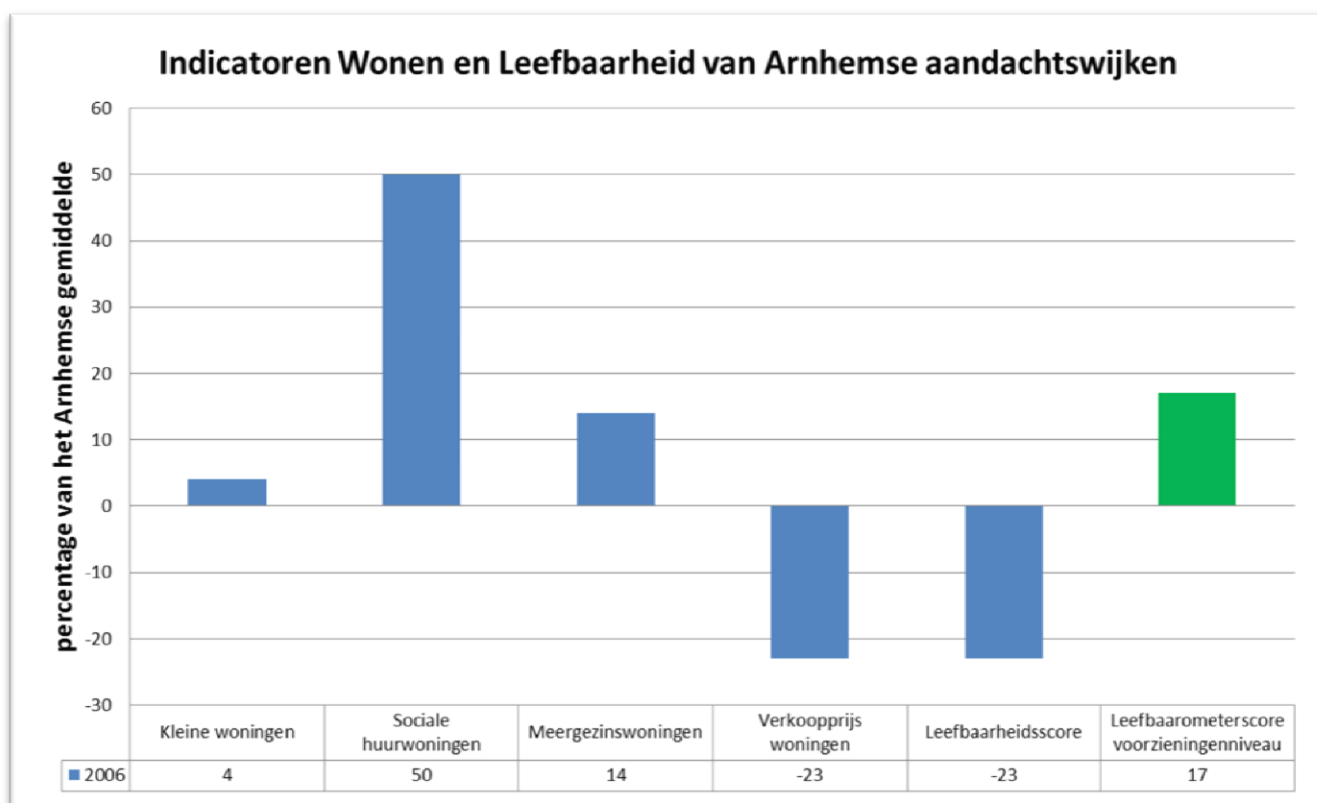
	Nulmeting	2e voortgangsrapportage
	%	
Inkomsten uit arbeid	-14	-13
Niet-werkend werkzoekenden	72	86
Niet-werkend werkzoekende jongeren	71	156
Werkloosheidsuitkeringen	15	36
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	52	56
Langdurig bijstandsafhankelijken	95	117

Bijlage 6:

Kaart: ligging van Hatert binnen Nijmegen. Op basis van: Google Maps [elektronische versie],
vinddatum 3-6-2013

Bijlage 7:

De indicatoren voor wonen en leefbaarheid in de Arnhemse aandachtswijken. De laatste indicator (leefbaarometerscore voorzieningenniveau) is groen aangezien het op dit punt beter gaat dan in Arnhem als geheel. Op basis van gegevens uit: CBS, 2012, p.150.

Bijlage 8:

De doelstellingen voor Hatert Thuis (Gemeente Nijmegen, 2008,p.14):

1. *“Het aantal huishoudens met problemen op verschillende probleemgebieden, terug te brengen tot het stedelijke gemiddelde.*
2. *Een overzicht op te stellen van alle signalen van ernstige problematiek: om hoeveel zaken gaat het en waar concentreren deze zich?*
3. *Door een efficiëntere werkwijze en de inzet van de gezinscoach te komen tot een lagere inzet van de reguliere instellingen.*
4. *Te komen tot een lagere belasting van het Meldpunt Bijzondere Zorg.*
5. *Door het gezamenlijk opstellen van een plan van aanpak en een gezamenlijke dossieropbouw, sneller bewoners uit huis te plaatsen.*
6. *Door het gezamenlijk opstellen van een plan van aanpak en een gezamenlijke dossieropbouw, een sterkere bewijsvoering bij strafrechtzaken op te bouwen.”*

Bijlage 9:

Audio bestanden van beide interviews:

- Interview Wouters 2013 deel 1
- Interview Wouters 2013 deel 2
- Interview van Dael 2013